

Edmonas Rostanas

*SIRANO
DE
BERŽERAKAS*

*Penkių veiksmų
eiliuota herojinė komedija*

Vertė
VLADAS ŠIMKUS

VILNIUS 1985

Sirano sielai norėčiau skirti šį kūrinį.
Kadangi ji įsikūnijo jūmyse, Koklenai¹,
tai skiriu jums.

E. R.

VEIKĖJAI²

SIRANO DE BERŽERAKAS	BRISAJIS
KRISTIANAS DE NEVILETAS	ĮKYRUOLIS
GRAFAS DE GIŠAS	VAGIS
RAGNO	MIESTIETIS
LE BRE	JAUNUOLIS, JO SŪNUS
KARBONAS DE KASTEL-ŽA-	KAPUCINAS
LU	BERTRANDU
LINJERAS	ROKSANA
VIKONTAS DE VALVERAS	DUENJA
MONFLERI	MOTINA MARGARITA
BELROZAS	SESUO MARTA
ŽODLE	SESUO KLARA
KIUIŽI	LIZA
D'ARTANJANAS	BUFETININKĖ

Minia, kadetai gaskoniečiai, muškietininkai, markizai, vagys, virėjai, kepėjai, jų parankiniai, poetai, miestiečiai, pažai, aktoriai, smuikininkai, ispanų kareiviai, damos, vaikai ir t. t.

Pirmi keturi veiksmai vyksta 1640 m., penktasis — 1655 m.

PIRMASIS VEIKSMAS

*Vaidinimas Burgundijos rūmų teatre*³

Burgundijos rūmų teatro salė 1640 metais. Didžiulė pašiūrė, skirta žaisti kamuoliu, šiuo metu pritaikyta ir papuošta vaidinimams

Staciakampę salę matome įstrižai — viena jos siena iš pirmojo plano dešinėje pereina į antrąjį planą kairėje, sudarydama kampą su scena

Scenoje, kurios pjūvį mes matome, išilgai kulisų abiejose pusėse sustatyti suolai. Uždanga iš dviejų prasiskiriančių marškų, viršum uždangos — karališkieji herbai. Iš scenos į salę nusileidžiama plačiais laiptais. Abipus laiptų — vieta smuikininkams. Rampą sudaro scenos kraštas, apstatytas žvakėmis

Viena viršum kitos dvi šoninių galerijų eilės, viršutinė galerija padalinta į ložes. Parteris, kuriame ir vyksta veiksmas, — be krėslų. Parterio gale, tai yra dešinėje, pirmajame plane, po laiptais, kurie kyla į aukštesnias vietas ir kurių matyti tik pirmosios pakopos, iš kelių suolų sukrautas lyg koks bufetas, ant jo — žvakidės, vazos su gėlėmis, krištolo taurės, lėkštutės su pyragaičiais, buteliukai ir t. t.

Gilumoje, ties viduriu, po ložių galerija, — įėjimas į teatrą. Didelės dvivėrės durys, per kurias įeina žiūroval. Ant abie-

*jų durų pusių, taip pat kampuose ir virš bufeto raudonos
ališos su užrašu „Kloriza“⁴*

*Kylant uždangai, salė dar tuščia ir tamsi. Nuleisti į parte-
rio vidurį sietynai dar neuždegti*

I SCENA

*Po truputį renkasi publika: kavaleristai, miestie-
čiai, pažai, vagys ir kt.; Durininkas; paskui
markizai, Kiuiži, Brisajis, Bufetininkė,
smuikininkai ir t. t.*

Už durų triukšmas, paskui įsiveržia kavaleristas

DURININKAS *(jam iš paskos)*

Ei, dešimt sū!

PIRMAS KAVALERISTAS

Visad einu dykai.

DURININKAS

Kodėl?

PIRMAS KAVALERISTAS

Aš kavalerijoje tarnauju, balandėl!

DURININKAS *(a n t r a m, ką tik įėjusiam, k a v a l e-
r i s t u i)*

O jūs?

ANTRAS KAVALERISTAS

Dykai!

DURININKAS

Bet jūs. . .

ANTRAS KAVALERISTAS

Mušketininkas, kvaišei!

PIRMAS KAVALERISTAS (*antram*)

Praėžia tik nuo antros. Užuoť be darbo gaišę,
Pasimankštinkime, kol salė dar tuščia.

Fechtuoja! atsineštomis rapyromis

TARNAS (*įeidamas, antram*)

Turi šampano?

ANTRAS TARNAS

Tss! . . Kortas.

PIRMAS TARNAS

Šaunu! Eikš čia.

Abu įsitalso ant grindų

ANTRAS TARNAS (*išsitraukia žvakigalį, uždega ir
stato ant grindų*)

Nudžioviau ir šviesos iš savo šeimininko.

GVARDIETIS (*ateinančiai gėlių pardavėjai*)

Už viską man labiau prieblanda patinka! . .

(*Ima gėlių pardavėją už liemens*)

VIENAS KAVALERISTAS (*gavęs smūgį rapyra*)

O!

VIENAS KORTININKAS

Pikiai!

GVARDIETIS (*gėlių pardavėjai*)

Pabučiuok!

GĖLIŲ PARDAVĖJA (*ištrūkdama*)

Ai, žmonės. . .

GVARDIETIS (*tempdamas ją į tamsų kampą*)

Čia saugu!

PIRMAS VYRIŠKIS (*sėsdamasis ant grindų su kompanija, atsinešusia užkandžių*)

Kodėl gi neužkąst, kai ateini laiku.

MIESTIETIS (*vedinas sūnumi*)

Eikš čia, sūnau.

VIENAS KORTININKAS

Dama!

ANTRAS VYRIŠKIS (*traukdamas iš po skverno butelį*
Ir taip pat sėsdamasis)

Žinau taisyklę gerą:

Burgundų rūmuose burgundiškas ir dera!

(*Geria*)

MIESTIETIS (*sūnui*)

Į ką tai panašu?

(*Rodydamas lazdos galą*)

Girtauja. . .

(*Atsitrenkęs į fechtuotoją*)

Kaunas!

(*Atsidūręs tarp kortininkų*)

Lošia!

GVARDIETIS (*tebemergindamas gėlių pardavėją*)

Bent kartą pabučiuok!

MIESTIETIS (*greitai nusivesdamas sūnų*)

Išniekinimas grožio!

Sūnau, šventus namus jie pavertė smukle.

Čia statomas Rotru⁶!

JAUNUOLIS

Kornelis⁶!

PAŽŪ BŪRYS (*ateina susiėmę už rankų, dainuodami*)

Tra lia lia! . .

DURININKAS (*griežtai*)

Nedriškite išdykauti, pažai!

PIRMAS PAŽAS (*dėdamasis įsižeidęs*)

Ką jūs, pone! . .

(Vos durininkui nusišukus, antram pažui)

Kabliuką ar turi?

ANTRAS PAŽAS

Ir siūlą.

PIRMAS PAŽAS

Į balkoną!

Iš ten su kabliuku žvejosim perukus.

VAGIS *(burdamas įtartinos išvaizdos draugiją)*

Jauniems kišenvagiams tas būdas parankus.

Ir dar parodyti šį tą galiu jums naujo. . .

ANTRAS PAŽAS *(šaukdamas kitiems, viršutinėse galerijose)*

Paruoškit šaudykles!

TREČIAS PAŽAS

Ir žirnių gerą saują!

(Sušvilpia ir ilgus vamzdelius-šaudykles užtaiso žirniais)

JAUNUOLIS *(tėvui)*

Šiandieną ką vaidins?

MIESTIETIS

„Klorizą“, kiek žinau.

JAUNUOLIS

Kas autorius?

MIESTIETIS

Baro. Tai nuostabu, sūnau! . .

(Nueina su sūnumi už parankės)

VAGIS *(savo bendrams)*

O šilko mezginius žirklutėm patogiausia. . .

ŽIŪROVAS *(rodydamas kitam pakylą kampe)*

Kai rodė „Sidą“, aš stovėjau ten!

VAGIS (*rodydamas pirštais, kaip ištraukti*)

Pirmiausiai

Laikrodokus. . .

MIESTIETIS (*grįždamas, sūnui*)

Kokie čia aktoriai!

VAGIS

Sages. . .

MIESTIETIS

Matysi Monfleri. . .

BALSAS (*iš viršutinės galerijos*)

Uždekite žvakes!

MIESTIETIS

Belrozą ir Žodle. . .⁷

PAŽAS (*parteryje*)

Bufetininkė!

BUFETININKĖ (*pasirodžiusi už bufeto*)

Ponai!

Aviečių gėrimas, bananai, makaronai! . .

Triukšmas prie durų

KAŽKOKS FALCETAS

Tamsuoliai ir stuobriai, iš kelio tučtuojau!

PIRMAS TARNAS (*nustebęs*)

Markizai!

ANTRAS TARNAS

Teikėsi į parterį? Nejau?

Įeina būrys m a r k i z ų

PIRMAS MARKIZAS (*išvydęs apytuštę salę*)

Atėjome pirmi kaip drobės pardavėjai!

Kam lipsim ant kulnų, prieš ką sukelsim vėją?
Fui! Gėda!

(Pamato kitus bajorus, atėjusius anksčiau)

Kiuiži! Brisaj!l

(Demonstratyviai apsikabina)

KIUIŽI

Kaip džiaugiuos!

Be mūsų niekas čia nė žvakių nedegios. . .

PIRMAS MARKIZAS

Ak, liaukitės! Ir taip iš pykčio aš patrakęs! . .

ANTRAS MARKIZAS

Nurimkite! Na štai tuojau liepsnos ir žvakės!

Žiūrovai šauksmais sveikina pasirodžiusį žvakių degiotoją. Visi susisplečia apie uždegamą sietyną. Keletas žmonių įsitalso galerijose. Linjeras ateina į parterį už parankės su Kristianu de Neviletu. Linjero drabužiai ne visai tvarkingi, raiškus girtuoklio veidas. Kristianas, apsirengęs elegantiškai, bet kiek senamadiškai, susirūpinęs dairosi į ložes

II SCENA

Tie patys, Kristianas, Linjeras, paskui Ragno ir Le Bre

KIUIŽI

Linjeras!

BRISAJIS *(juokdamasis)*

Blaivas dar! . .

LINJERAS (*tyliai, Kristianui*)

Jus pristatyt galiu?

 1

Kristianas linkteli galva

De Neviletas.

Pasisveikinimo ceremonija

ŽIŪROVAI (*sveikindami kylantį pirmą sietyną*)

Aaa!

KIUIŽI (*Brisajui, nužvelgdamas Kristianą*)

Jis bruožų gan dailių.

PIRMAS MARKIZAS (*išgirdęs*)

Hm! . .

LINJERAS (*pristatydamas Kristianui*)

Ponai Kiuiži. . . Brisajis. . .

KRISTIANAS (*nusilenkdamas*)

Aš laimingas! . .

PIRMAS MARKIZAS (*antram*)

Gražumo jis gražus, bet sagos nemėdingos.

LINJERAS (*kreipdamasis į Kiuižį*)

Jis iš Turenės.

KRISTIANAS

Taip, Paryžių gyvenu

Visai dar neseniai, gal dvidešimt dienų.

Karaliaus gvardiečiu ruošiuos tarnaut.

PIRMAS MARKIZAS (*žiūrėdamas į ložes*)

Ateina

Ponia Bua Dofen!

SMUIKININKAI (*derindami instrumentus*)

Lia lia. . .

BUFETININKĖ

Gaiva, saldainiai! . .

KIUĮŽI (*Kristianui*)

Kiek publikos!

KRISTIANAS

Oi daug.

PIRMAS MARKIZAS

Aukštuomenė!

Jie vardija moteris, kurios išsipusčiusios pasirodo ložėse.

Pasisveikinimai, šypsenos

ANTRAS MARKIZAS

Ponia

De Gemene. . .

KIUĮŽI

Obri. . .

PIRMAS MARKIZAS

Užbūrė ji mane.

BRISAJIS

Ponia de Šavinji. . .

ANTRAS MARKIZAS

Pamynus širdį mano.

LINJERAS

Kornelis, va ir tas pribuvo iš Ruano.

JAUNUOLIS (*tėvui*)

Čia Akademija ⁸?

MIESTIETIS

Kai ką matau, tiesa:

Budiu, Burze, Arbo, Poršeras, Buasa. . .⁹

Per šimtmečius išliks gražaus jų triūso vaisiai!

PIRMAS MARKIZAS

Matai anas damas? Jos manieringos baisiai.
Štai Felikserija. Urimedontė štai. . .¹⁰

ANTRAS MARKIZAS

O viešpatie, kokie prašmatnūs jų vardai!
Pažįstat jas visas?

PIRMAS MARKIZAS

Pažįstu aš kiekvieną.

LINJERAS (*pasivesdamas Kristianą į šoną*)

Bičiuli, aš mielai padėčiau jums šiandieną,
Bet jos nėra. Grįžtu draugauti su taure.

KRISTIANAS (*maldaudamas*)

Palaukit! Savas jūs visur — mieste, dvare.
Jūs žinot vardą tos, kurią išvydau andai. . .

BUFETININKĖ

Kam pieno? Kam bandelių?

KAPELMEISTERIS (*stryku belsdamas į piupitą*)

Ponai muzikantai! . .

(*Pakelia stryką*)

Smuikininkai pradeda griežti

KRISTIANAS

Bijau, kad ji iš tų vylingų ir gudrių,
Užkalbint nedrįstu — tiek proto neturiu.
Ir šių laikų kalba, ir knygos dabartinės
Vien glumina mane. Kas aš? Karys eilinis.
Jos ložė vis tuščia.

LINJERAS (*dedasi išeinąs*)

Tai aš einu, sudie!

KRISTIANAS (*mėgindamas sulaikyti*)

Pabūkite kol kas!

LINJERAS

O nē, manęs kėdė

Jau laukia smuklėje. Čia troškulys marina.

BUFETININKĖ (*prieidama su padėklų*)

Jums pieno?

LINJERAS

Fi!

BUFETININKĖ

Gaivos?

LINJERAS

Fui!

BUFETININKĖ

Vyno?

LINJERAS

Sakot — vyno?

(*Kristianui*)

Pabūsiu. Juk matau, kas jūsų sieloj daros.

(*Atsisėda prie bufeto. Bufetininkė jam įpila vyno*)

ŽIŪROVAI (*įėjus į salę mažam linksmam apvalainam vyriškiui*)

Ragno! A!

LINJERAS (*Kristianui*)

Tai Ragno, garsusis kulinaras.

Jis laiko užėigą. Ko ieškote, Ragno?

RAGNO (*pasipuošęs šventiniais konditerio rūbais, guviai eidamas prie Linjero*)

Gal matėte kur nors poetą Sirano?

LINJERAS (*pristatydamas Ragno Kristianui*)

Maitintojas visų poetų ir artistų!

RAGNO (*sumišęs*)

Per daug jau man garbės...

LINJĒRAS

O mecenatc, klysti!

RAGNO

Jie valgo pas mane. . .

LINJĒRAS

Skolon. Jis pats, brolyt,

Poetų padermēs.

RAGNO

Jie linķē taip manyt.

LINJĒRAS

Jis dievina eiles!

RAGNO

Tiesa, už trumpą odę. . .

LINJĒRAS

Jis tortą atiduos!

RAGNO

Torčiuką kuklų duodu. . .

LINJĒRAS

Dar teisinasi, girdi? Už trioletą vieną

Pavalgysi pas jį. . .

RAGNO

Bandelių tik.

LINJĒRAS (*rimtai*)

Su pienu.

Teatrą mėgstat, a?

RAGNO

Aš myliu jį šventai.

LINJĒRAS

Ir pyragu kaskart sumokate už tai!

Tarp mūsų kalbant, kiek jums bilietas kainavo?

RAGNO
Penkis pyragėlius ir pusę torto.
LINJERAS

Bravo!

RAGNO (*daipydamasis*)
Bet pono Sirano lig šiolei nematau.
LINJERAS

O ką?

RAGNO
Juk Monfleri vaidina!
LINJERAS

Va tai tau!

Kodėl gi Sirano jūs gretinate, pone,
Su šita statine, kuri vaidins Fedoną ¹¹?
RAGNO

Ak, jūs nematėte vaidinimo ano?
Tada ant Monfleri įtūžo Sirano
Ir visą mėnesį jam uždraudė vaidinti.

LINJERAS (*gerdamas ketvirtą taure*)
Na?

RAGNO
Monfleri vaidins!
KIUIŽI (*prisiartinęs prie jų*)
Kas gali jam užginti?

RAGNO
Dar pažiūrėsim!
PIRMAS MARKIZAS
Kas tas jūsų Sirano?

KIUIŽI
Darbuojas jo špaga vikriau nei bet kieno.

ANTRAS MARKIZAS

Gvardietis?

KIUIŽI

Taip.

(Rodydamas bajorą, kažko ieškančią po salę)

Tačiau tegu daugiau pasako

Bičiulis jo. . . Le Bre! Jūs ieškot Beržerako?

LE BRE *(priėjęs prie jų)*

Nėra jo ligi šiol, man daros neramu. . .

KIUIŽI

Juk skirias iš visų jisai?

LE BRE *(švelniai)*

O! . . Taurumu

Jo nuostabios širdies tiktai stebėtis reikia!

RAGNO

Poetas!

BRISAJIS

Astronomas!

LE BRE

Muzikas!

KIUIŽI

Mušeika!

LINJERAS

Jo išvaizda — visų taisyklių išimtis!

RAGNO

Tikrai, aš nemanau, kad jį mums nutapys

Orus ir santūrus Filipas de Šampenis¹².

Bet amžinatilį Kalo¹³ toks fenomenas

Įkvėptų, dievaži: nepaprastai ūmus,

Ekstravagantiškas, dantingas ir nuožmus,

Vaizdinga skrybėlė su plunksnom, trumputėlis

Apsiaustas, nuolatos karingai pasikėlęs,
Ir stirksanti špaga kaip gaidžio uodega!
Gaskonė sūnumis garsi, bet niekada
Nebuvo šitokio pagimdžiusi, man rodos.
Ir kyšo iš kietos apykaklės gofruotos
Tik nosis! . . O kokia tai nosis! Negali
Nepastebėti jos, nors būtumei toli.
Ir norisi paklaust: „Ar ji tikra? Nejaugi?“
Ar perspėti juokais: „Pavogs jums šitą kaukę.“
Bet niekad Sirano jos nepraras, nelauk!

LE BRE

Ir niekam nevalia į ją spoksot per daug.
Verčiau nepastebėk — bemat nudurtas būsi.

RAGNO

Taip, Sirano špaga — tai Parkos žirklių ¹⁴ pusė.

PIRMAS MARKIZAS (*gūžtelėjęs pečiais*)

Jis neateis!

RAGNO

Ateis! Lažinkimės.

PIRMAS MARKIZAS

Tikrai?

RAGNO

Statau du viščiukus a la Ragno!

PIRMAS MARKIZAS (*juokdamasis*)

Gera,

Tada aš sutinku!

*Susižavėjimo šūksniai: ložėje pasirodė Roksa¹⁵. Ji
atsisėda priekyje, d u e n j a — už jos. Kristianas, tuo metu
mokantis bufetininkei, į ložę nežiūri*

ANTRAS MARKIZAS (*negarsiai šūkтели*)

O! Ponai! Ji siaubingai

Žavi!

PIRMAS MARKIZAS

Ji panaši į persiką sultingą

Su žemuogės šypsniul

ANTRAS MARKIZAS

Tokia visa skaisti,

Kad susloguos širdis, priėjus per artį!

KRISTIANAS (*pakelia galvą, pamato Roksaną ir grie-
bia Linjerą už rankos*)

Jinai!

LINJERAS (*žiūrėdamas*)

Ar ji?

KRISTIANAS

Greičiau sakyk.

LINJERAS (*gurkšnodamas vyną*)

Tai Madlena

Roben, vadinama ne veltui Roksana.

Gana išprususi.

KRISTIANAS

Deja!

LINJERAS

Laisva. Našlaitė.

To Sirano, kurį minėjom, giminaitė. . .

*Tuo metu ateina į lovą elegantiškas bajoras su mėlyna
juosta per petį ir stovėdamas šnekučiuojasi su Roksana*

KRISTIANAS (*suvirpėdamas*)

O šitas?

LINJERAS (*apgirtęs, mirksėdamas*)

Grafas. . . e. . . de Gišas. Myli ją,
Bet vedęs. Jo žmonos dėdulė — Rišelje¹⁶.
De Gišas perša jai vikontą de Valverą:
Už vyro nugaros bus ir saugu, ir gera. . .
Ji priešinas, tačiau de Gišas atkaklus
Ir persekios ją tol, kol pagaliau paklus.
Tarp kitko, parašiau aš keletą kupletų
Apie jo užmačias. . . Oi, siusti jis turėtų!
Tik paklauskite — jūs mirsite juoku! —
Kaip skamba pabaiga. . .

(*Svirduliuodamas atsikelia ir nori uždainuoti*)

KRISTIANAS

Ne, ne. . . Jus palieku.

LINJERAS

Ar skubate? O kur?

KRISTIANAS

Pas poną de Valverą!

LINJERAS

Tik būkit atsargus — nukaus.

(*Akimis rodydamas į Roksanos pusę*)

Palaukt jums dera,

Juk žiūri ji.

KRISTIANAS

Tikrai!

(*Įdėmiai žiūri*)

Būrelis *v a g i u*, matydami jį pakėlusį galvą ir prasižio-
jusį, prisiartina

LINJERAS

O aš einu. Dora

Taurė kaip tik pravers.

(Svirduliuodamas išeina)

LE BRE *(apėjęs salę, grįžta prie Ragno tvirtai įsitikinęs)*

Ne, Siranų nėra!

RAGNO *(nepatikliai)*

Bet aš manau. . .

LE BRE

Turbūt nematė jis afišų.

ŽIŪROVAI

Pradėkit pagaliau!

III SCENA

*Tie patys, tik be Linjero; de Gišas, Valveras, pas-
kui Monfleri*

*Nusileidęs iš Roksanos ložės, parteriu eina de Gišas,
apsuptas būrio pataikūnų, tarp jų ir vikontas de Val-
veras*

PIRMAS MARKIZAS

Kokia svita to Gišo!

ANTRAS MARKIZAS

O, gaskonietis! . . Fil

PIRMAS MARKIZAS

Naudojasi sėkme.

Jis šaltas ir gudrus. Pasveikinsim, eime.

Abu eina prie de Gišo

ANTRAS MARKIZAS

Gražumas kaspinų! Kaip, mielas grafe, šita
Spalva vadinasi? „Bučiuok mane, paukštyte“
Ar „stirnos papilvė“? ¹⁷

DE GIŠAS

Aš ją pavadinau

„Ispano mirtimi“.

PIRMAS MARKIZAS

Kaip taikliai! Aš manau,
Po jūsų vėliava iš Flandrijos ispaną
Išvysim ¹⁸ su trenksmu!

DE GIŠAS

Aš jau einu į sceną,

O jūs?

*(Markizų ir bajorų apsuptas, eina scenos link. Atsisukęs
pašaukia)*

Valverai, šen!

KRISTIANAS *(išgirdęs šią pavardę sudreba)*

Aha, vikontas! Tuoju

Aš sviesiu jam veidan. . .

*(Kiša ranką į kišenę ir užčiuopia besidarbuojančio kišen-
vagio ranką)*

Kas čia per pokštai?

VAGIS

Oit

KRISTIANAS *(nepaleisdamas)*

Ieškojau pirštinės. . .

VAGIS *(su gaudžia šypsena)*

O radot ranką.

(Pakeitęs toną, tyliai ir skubotai)

Nagi
Turiu svarbių žinių. Tik, pone, dorą vagį
Paleiskite.

KRISTIANAS (*tebelaikydamas jį*)
Sakyk!

VAGIS

Linjeras. . . Tas, kuris
Paliko ką tik jus. . .

KRISTIANAS (*vis nepaleisdamas*)
Na ką?

VAGIS

Jis šiąnakt kris.
Mat užgaulia daina supykino didiką.
Šimtinė papirktų tokių kaip aš jau tyko!

KRISTIANAS
Šimtinė! Kas gi juos papirko?

VAGIS

Paslaptis. . .
KRISTIANAS (*gūžtelėjęs pečiais*)
Oho!

VAGIS (*labai oriai*)

Profesinė!

KRISTIANAS

Tie niekšai nužudys! . .

O kur jo lauks?

VAGIS

Mūsiškiai lauks prie Nelio vartų¹⁹.

Išpėkit jį!

KRISTIANAS (*pagaliau paleidęs jo ranką*)

Bet kaip man jį dabar nutverti?

VAGIS

Jūs aplakstykite smukles — „Dviejų degių“,
„Pušies kankorėžį“, „Trijų kreivų stalų“,
„Sutraukytus diržus“, „Laimingąjį paršelį“ —
Ir, aišku, kiekvienoj palikit jam raštelį.

KRISTIANAS

Lekiu! Galvažudžiai! . . Prieš vieną — šimtas!

(Su meile žvelgdamas į Roksaną)

Ją,

Palikti ją! . .

(Su įniršiu į Valverą)

Ir jį! . . Bet reikia bėdoje

Padėt Linjerui.

(Išbėga)

*De Gišas, Vikontas, markizai, bajorai ei-
na už uždangos ir sėdasi ant suolų, sustatytų scenoje. Par-
teris pilnutėlis. Nė vienos laisvos vietos galerijose ir lo-
žėse*

ŽIŪROVAI

Ei, pradėkite! Pradėkit!

MIESTIETIS *(kurio perukas, pažo sužvejotas kabliuku,
pakyla į viršutinę galeriją)*

Perukas, viešpatie!

BALSAI

Jis plikas, pažiūrėkit!

Saunuoliai pažai! . . Cha cha cha!

MIESTIETIS *(įpykęs, grūmodamas kumščiu)*

Ak, niekše tu!

JUOKAS

Cha! Cha! Cha! Cha! Cha! Cha!

Salė palengva nutyla

LE BRE (*nustebęs*)

Kodėl, nesuprantu,

Visi nuščiuvo?

Vienas žiūrovas jam kažką pakužda

A?

ŽIŪROVAS

Jo vyrai baisiai uolūs.

BALSAI (*pakuždom*)

Tyliau, ten jis! — Nejau? — Tyliau! — Tai kardinolas! —

Ar kardinolas? — Kardinolas!

PAŽAS

Po galais,

Dabar paišdykaut mums niekas nebeleis!

Dūžiai scenoje. Visi nurimsta. Laukia

PIRMO MARKIZO BALSAS (*už uždangos*)

Šviesos, daugiau šviesos!

ANTRAS MARKIZAS (*iškišęs galvą pro uždangos
plyšį*)

Paduokite man kėdę!

*Viršum galvų iš rankų į rankas perduodama kėdė. Marki-
zas ją paima ir dingsta pasiuntęs kelis bučinius į ložių pusę*

ŽIŪROVAS

Ša!

*Trys dūžiai. Uždanga prasiveria. Šonuose išdidžiomis po-
zomis sėdi markizai. Scenos fone — melsva pastoralinė*

dekoracija. Sceną apšviečia keturi krištolo sietynai. Tyliai
griežia smuikai

LE BRE (*pakuždom Ragno*)

Sirano nėra?

RAGNO (*irgi pakuždom*)

Nėra. Aš savo gėdai

Lažybas prakirtau.

LE BRE

Dviejų nebeturi

Viščiukų, sveikinu!

*Aidi dūdmaišio melodija. Monfleri pasirodo scenoje — storas, pastoraliniais piemens drabužiais, rožėmis ap-
kaišyta skrybėlė nusvirusi ant ausies. Jis pučia kaspinals
papuoštą dūdmaišį*

ŽIŪROVAI (*parteryje, plodami*)

O! Bravo, Monfleri!

MONFLERI (*nusilenkęs, vaidindamas Fedoną*)

„Laimingas tas, kuris vienatvę pasirinko,
Kuris dienų dienas giraitėj pavėsingoj,
Zefyro glostomas, nuo rūmų atokiau. . .“

BALSAS (*iš parterio*)

Šunie! Į sceną tau nelįsti juk sakiau!

BALSAI

Ką? Kas?

Žiūrovai ložėse atsistoja norėdami pamatyti

KIUIŽI

Jis!

LE BRE (*siaubo apimtas*)

Sirano!

BALSAS

Ko stovi išsižiojęs?

Šalin iš scenos!

VISI ŽIŪROVAI (*pasipiktinę*)

Oi!

MONFLERI

Tačiau...

BALSAS

Tu dar ožiuojies?

BALSAI

Tylos! — Tęsk, Monfleri! — Tu nebijok, vaidink!

MONFLERI (*netvirtai*)

„Laimingas tas, kuris vienat...“

BALSAS (*dar grėsmingiau*)

Sakiau tau — dink!

Nesupranti? Tai gal tave, kvailių karaliau,

Pašventinti reikės lazda, po šimts paralių?

Parteryje virš galvų sušmėžuoja kažkieno rankoje lazda

MONFLERI (*dar baikštesniu balsu*)

„Laimingas tas...“

Ranka nesiliauja mojavusi lazda

BALSAS

Dink!

ŽIŪROVAI (*parteryje*)

Oi!

MONFLERI (*gaudydamas kvapą*)

„Laimingas tas... kuris...“

SIRANO (*užšoka ant kėdės — sukryžiuotos rankos, kar-
ringai užsmaukta skrybėlė, styrančys ūsai ir
baisi nosis*)
Supyksiu iš tiesų! Prakeiktas juokdarys! . .

Visi apstulbę

IV SCENA

Tie patys, Sirano, vėliau Belrozas, Žodle

MONFLERI (*markizams*)

Padėkit, ponai!

PIRMAS MARKIZAS (*nerūpestingai*)

Na vaidink!

SIRANO

Te pamėgina —

Ištalžysiu bemat jo storąją sėdynę!

ANTRAS MARKIZAS

Gana!

SIRANO

O jūs tyliau tupėkit sau tenai,
Markizai, kol sveiki šilkiniai kaspiniai.

VISI MARKIZAI (*pakildami*)

Per daug jau! . . Monfleri. . .

SIRANO

Tegu jis išgaruoja.

Nurausiu jam ausis, jei neišeis geruoju.

BALSAS

Bet. . .

SIRANO

Be jokių kalbų!

KITAS BALSAS

Tačiau. . .

SIRANO

Jis tebėra?

Tuoju bus ta stora itališka dešra

Supjaustyta — imuos bufetininko darbo!

(Pasiraitoja rankoves)

MONFLERI (*stengdamasis rodytis orus*)

Sykiu ir Talijos²⁰ įžeidžiate jūs garbę.

SIRANO (*labai mandagiai*)

Tą mūzą aš gerbiu, bet kuo jinai dėta?

Jūs, pone, esat įai tiesiog tuščia vieta.

Kitaip tokiame kvailam ir apvaliam kaip urna

Ji spirtų jums į pilvą dieviška koturna²¹.

ŽIŪROVAI (*parteryje*)

„Kloriza“! — De Baro! — Laikykis, Monfleri!

SIRANO (*triukšmaujantiems*)

Ak, liaukitės! Špaga, kad ir labai kantri,

Parodys ašmenis. O aš to nenorėčiau.

MINIA (*traukdamasi*)

O! A!

SIRANO (*Monfleri*)

Iš scenos dink!

MINIA (*grėsmingai artėdama*)

Oho! A!

SIRANO (*staiga pasisukdamas*)

Kas jį kviečia?

Minia vėl traukiasi

BALSAS (*minioje, dainuoja*)

Mums pono Beržerako

Tironija įgriso,

Tegu, ką nori, sako —

Vaidinkite „Klorizą“!

VISI ŽIŪROVAI (*dainuoja*)

„Klorizą, „Klorizą“! . .

SIRANO

Tik sudainuokite dar kartą, ir visi

Gulėsit negyvi!

MIESTIETIS

Samsonas ²² juk nesil

SIRANO

Gal norit, pone, man paskolint savo žiauną?

DAMA IŠ LOŽĖS

Kaip įžūlu!

BAJORAS

Baisu!

MIESTIETIS

Visiems į veidą spjauna!

PAŽAS

Tai linksma!

ŽIŪROVAI (*parteryje*)

Monfleri! — Ei, Sirano! — Drąsiau!

SIRANO

Nutilkit!

ŽIŪROVAI (*įsisiautėję*)

Y ha ha! Kakariekū! Au au!

SIRANO

Aš įsakau. . .

PAŽAS

Miau miau!

SIRANO .

Sakau jums netriukšmauti!

Na! Visą parterį kviečiu aš susikauti!
Tik reikia surašyt vardus eilės tvarka.
Prieikite arčiau, drąsuoliai! Na tai ką?
Kas dvikovą pradės? Pakelti prašom pirštą.
Pirmieji visados labai garbingai miršta!
Gal įrašyti jus? Ne. Jus? Taipogi ne.
Koksai drovumas, a? Ateikit pas mane!

Tyla

Nei pirštų, nei vardų? Taip gerbiat mano špagą?
Gera, kalbu toliau.

(Pasisuka į sceną, kur baimingai laukia Montfieri)

Man iš tikrųjų maga

Teatrą pamatyt be šitokios voties.
Jei žodis nepadės. . .

(Dėdamas ranką ant špagos)

Tai skalpelis padės.

MONFLERI

Aš. . .

SIRANO *(nulipa nuo kėdės, atsisėdą vidury rato, jau-
čiasi kaip namie)*

Pliaukštelsiu delnais aš triskart. Paklauskite —
Tu, pilnatie, užtemk, suplojus trečią sykį!

ŽIŪROVAI *(parteryje, pralinksmedį)*

A?

SIRANO *(suplodamas)*
Vienas!

MONFLERI

Aš manau. . .

ŽIŪROVAI (*parteryje*)

Žiūrėkit! . . Ką darys? . .

BALSAS (*iš ložių*)

Lai pasilieka!

SIRANO

Du!

MONFLERI

Manau, kad reikia. . .

SIRANO

Trys!

*Monfleri dingsta lyg prasmegęs į skylę. Juoko audra,
švilpimas, aliojimai*

ŽIŪROVAI

Cha cha! . . Sugrižk! . . Bailys! . .

SIRANO (*linksmas, atsilošęs, koja ant kojos*)

Jis atsigaus neveikiai!

MIESTIETIS

Oratorius²³! Tyliau!

Išeina Belrozas, nusilenkia

ŽIŪROVAI (*ložėse*)

Belrozas!

ŽIŪROVAI (*parteryje*)

Ne, nereikia!

BELROZAS (*galantiškai*)

Garbingi ponai. . .

ŽIŪROVAI (*parteryje*)

Kviesk Žodle!

ŽODLE (*išėjęs į priekį, sniaukrodamas*)

Ei, gyvuliai!

ŽIŪROVAI (*parteryje*)

Varyki! Bravol

ŽODLE

Ką ten „bravo“, asilai!

Didysis tragikas, kurio pilvu nuo seno

Taip žavitės. . .

ŽIŪROVAI (*parteryje*)

Bailys!

ŽODLE

Apsirgo.

ŽIŪROVAI (*parteryje*)

Kviesk į sceną!

VIENI

Nel!

KITI

Taip!

JAUNUOLIS (*Beržerakui*)

Gal teiksitės man, pone, pasakyti,

Už ką taip Monfleri nekenčiate?

SIRANO (*tebesėdėdamas, žaismingai*)

Žąsyti!

Yra dvi priežastys, nors ir vienos gana:

Tas aktorius tikrai ne dievo dovana.

Kaip koks vandenvežys tik plėsos, šūkaliauja,

Darkydamas eiles. O priežastis antroji —

Tai mano paslaptis. . .

MIESTIETIS

Bet aš čia atėjau

„Klorizos“ pažiūrėt!

SIRANO (*su kēde pasisukdamas į jį*)

Ak nagine, nejau

Patinka tau Baro? Jo eilės vertos nullo,

Tad veltui nesigrauk.

DAMOS LOŽESE

Ak! Ok! — Baro! — Dievuli! —

Toks talentas! — Ai! Oi!

SIRANO (*su kēde pasisukdamas į ložes, galantiškai*)

Žavingi padarai!

Žydėkit visada, spindėkite tyrai,

Įkvėpkite svajas nugeibusiam poetui,

Bet vertinti eilių. . . nedrįsčiau jūsų vietoj.

BELROZAS

Teks pinigų gražint.

SIRANO (*su kēde pasisukdamas į sceną*)

Belrozai, ačiū tau,

Vienintelius žodžius protingus išgirdau.

Tespėjo ²⁴ mantija kiaura. Užsiūsime lopą.

(*Atsistoja, meta kapšį į sceną*)

Pagaukit! Ir daugiau tegu galvos nesopa.

ŽIŪROVAI (*nustebinti*)

O!

ŽODLE (*vikriai pastveria kapšį ir pakiloja*)

Kai tokia suma, jūs galite „Klorizą“

Nutraukt kas vakarą kad ir sezoną visą!

ŽIŪROVAI

Uhu!

ŽODLE

Tegu dažniau nušvilpia šitaip mus! . .

BĖLROŽAS

Tad prašom skirstytis! . .

ŽODLE

Ei, drožkit į namus!

Sirano džiaugsmui, žmonės buvo beišeinę, bet minios dėmesį patraukia tolesnis epizodas. Ložėse moterys, jau pakilusios su apsiaustais, suklūsta, paskui vėl atsisėda

LE BRE (*Beržerakui*)

Tai kvaila!

ĮKYRUOLIS (*priėjęs prie Sirano*)

Monfleri! Ar žinote? Skandalas!

Pats kunigaikštis jį globoja, de Kandalas ²⁵!

O jūs ar turite globėją?

SIRANO

Įne.

ĮKYRUOLIS

Ką?

SIRANO

Ne!

ĮKYRUOLIS

Neturit nieko, a?

SIRANO

Jūs gluminat mane.

Jau dukart atsakiau, vien kurčias negirdėjo:

Globėjo neturiu. . .

(Ranka liesdamas špagą)

Tačiau yra globėja!

ĮKYRUOLIS

Išvyksit jūs tuojau iš miesto?

SIRANO

Ne tuojau.

ĮKYRUOLIS

Bet kunigaikštis jus visur pasieks!

SIRANO

Nejau

Ilgesnė jo ranka už manąją geležtę?

(Parodo špagą)

ĮKYRUOLIS

Nemanot juk. . .

SIRANO

Manau!

ĮKYRUOLIS

Jūs. . .

SIRANO

Teikitės išnešti

Kulnus!

ĮKYRUOLIS

Bet jūs. . .

SIRANO

Greičiau! Gal stebitės, beje,

Jūs mano nosimi? Ko spoksote į ją?

ĮKYRUOLIS *(apstulbęs)*

Aš. . .

SIRANO *(žengia prie jo)*

Na sakykite!

ĮKYRUOLIS *(traukiasi atatusptas)*

Šviesybe, duodu žodį. . .

SIRANO

Ar jums ji panaši į straublį pasirodė?

ĮKYRUOLIS

Ne! ..

SIRANO

Gal ji primena apuoko snapą?

ĮKYRUOLIS

Ne! ..

SIRANO

Tai gal kreiva? Arba su karpa prašmatnia?

ĮKYRUOLIS

O ne!

SIRANO

Galbūt ant jos voratinklis plevena?

ĮKYRUOLIS

O! ..

SIRANO

Tokį pirmąkart jūs matot fenomeną?

ĮKYRUOLIS

Nė nebandžiau į ją žiūrėti, dievaži!

SIRANO

Atleiskite, kodėl? Vadinasi, negraži?

ĮKYRUOLIS

Bet, pone. . .

SIRANO

Atspalvis galbūt ne jūsų skonio?

ĮKYRUOLIS

Ak pone. . .

SIRANO

Nešvanki gal forma?

ĮKYRUOLIS

Ką jūs, pone!

SIRANO

Tačiau širdis prie jos nelinksta, ir gana?
Tai gal per didelė? Taip ir sakykit. Na?

ĮKYRUOLIS (*mikčiodamas*)

Mažytė ji. . . visai mažitelaitė.

SIRANO

Argi?

Va šitaip užgauliot neleisiu niekam!

ĮKYRUOLIS

Varge!

SIRANO

„Mažytė“. . . Olia lia! Tylėtumėt verčiau.
Ji milžiniška, taip, didesnės nemačiau.
Įsidėmėkite jūs, kvailas bukanosi,
Kad aš didžiuojuos ja. Ir kaip nesididžiuosi!
Kai nosis didelė, tai ženklas, kad žmogus
Ir linksmas, ir dosnus, narsus ir mandagus —
Toksai, koks aš esu, o jums nelemta būti,
Smulkus, begėdiškas, apverktinas žmoguti!
Virš tos apykaklės, deja, neižiūriu
Orumo jokio. . .

(*Kerta antausį*)

ĮKYRUOLIS

Ai!

SIRANO

Nei polėkių taurių,
Vaizduotės, išminties nei kibirkšties šventosios,
Neturit pagaliau net išvaizdesnės nosies!
(*Apsuka įkyruolį už pečių, žodžius papildydamas veiksmu*)
Toks veidas — kaip vieta, kur spiriama batul!

ĮKYRUOLIS (*sprukdamas*)

Oi! Gelbėkit!

SIRANO

Visiems žinoti pravartu:

Ne savo nosimi nesidomėk be saiko.

O kai per daug smalsus didikas pasitaiko,

Prieš leisdamas pasprukt, jį nubaudžiu griežčiau,

Paženklinu kitaip — iš priekio ir aukščiau!

DE GIŠAS (*nulipdamas su markizais nuo scenos*)

Jis mums galų gale įgriso!

VIKONTAS DE VALVERAS (*gūžtelėdamas pečiais*)

Pagy rūnas!

DE GIŠAS

Ar atkirčio neduos jam niekas?

VALVERAS

Po perkūnais,

Tuojau priversiu jį parausti lig ausų!

(*Prieina prie Sirano ir įžūliai atsistoja priešais*)

Ééé. . . Nosis iš tiesų didžiulė.

SIRANO (*rimtai*)

Iš tiesų.

VALVERAS (*juokdamasis*)

Cha!

SIRANO

Viskas? Per kuklu, jaunuoli! Tai skurdoka.

Šmaikščiau ir įvairiau galėjote ta proga

Pasišaipyti. Štai — agresyviu tonu:

„Aš, pone, amputuot jums nosį ketinu!“

Bičiuliškai: „Brolau, ji trukdo gerti vyną!“

Patarčiau įsigyt ne taurę, o puodynę.“

Keliautojo tonu: „Jos matos tik dalis.
 Čia jau pusiasalis, nebe iškyšulys!“
 Smalsaudamas: „O kas tam futliare įdėta?
 Gal rašalinę jūs ten laikot ar muškietą?“
 Lipšniai: „Kaip tėviškai globojate paukščius!
 Tikrai puiki lakta jiems tūpti per šalčius.“
 Komerciškai: „Kviečiu jus reklamuot parfumų.“
 Hiperboliškai: „Oi, nepūskit pypkės dūmų
 Pro nosį, nes tuojau sulėks žmonių minia
 Su kibirais — manys, kad gaisras kamine.“
 Ispėjamai: „Žmogau, kaip nors pasitūrėki,
 Nes šitokia našta, dievaž, nusvers į priekį!“
 Gvardietškai: „Nukreipk į priešą ją, kary!“
 Pedantiškai: „Tik vienas gyvulys, kurį
 Arkliadrambliakupriu vadino Herodotas²⁶,
 Ant priekinės kremzlės turėjo šitiek odos.“
 Dabitiškai: „Žaviuos mada paskutine!
 Ta gembė — skrybėlei pasikabint, ar ne?“
 Su meile: „Būtinai virš jos laikykite skėtį,
 Antraip spalva nubluks — orai dabar saulėti.“
 Pompastiškai: „Oho! Nei speigas, nei šiaurys
 Tau, nosie magistraline, slogos neįvarys!“
 Poetiškai: „Jūs — kriauklę pučiantis tritonas.“
 Pavydžiai: „Sveikinu! Ko vertas vien frontonas!“
 Su baime: „Jei staiga kraujoplūdis — iš jos
 Bematant Raudonoji jūra prikraujuos!“
 Dalykiškai: „Gal ją loterijon pasiūlius?
 Kuriam jau teks, tai teks laimėjimas didžiulis.“
 Kukliai: „Paminklą tą mes apžiūrėsime ryt.“
 Kaimietišškai: „Ėhė, ką čia nešies, brolyt?
 Bene nusipirkai buroką ar melioną?“

Galop, nuduodamas Piramo²⁷ gaudų toną:
„O nosiel! Tu veide harmoniją ardai!
Dėl išdavystės tos pati štai paraudai!“ —
Brangusis, panašiai galėtų pasakyti,
Kas turi sąmojo ir proto kruopelytę,
Bet vien pamačius jus jau ima žiovulys —
Tiek proto jumyse, kiek žodyje „kvailys“!
Tarp kitko, jeigu jums dabar prieš salę tektų
Atremt kvailus juokus — ar parako pakaktų?
Dar neprabilote nė trečdaliu burnos,
Aš vienas už abu ir puolu, ir ginuos.
Prakilniai publikai tarnauju, savo sprandą
Vanodamas. Tačiau kiti tegu nebando.

DE GIŠAS (*norėdamas išvesti apstulbusį vikontą*)
Gana, vikonte!

VALVERAS (*dusdamas*)

Ką? Dar į akis man šoks?
Be pirštinių... Išvis... nuskurėlis kažkoks!
Neturi kaspinių nei mezginių, nei raiščių!

SIRANO

Vis viena su jumis aš vietom nesikeisčiau,
Svarbiau moralė man už spalvą kaspinių.
Nesu toks dabita, bet į svečius neinu
Viešų akibrokštų gerai nenusiplovęs,
Apspjautu orumu, ištraukta iš palovės
Dėmėta sąžine, užlopyta garbe,
Palikęs pareigą dulkėtame kampe.
Aš pasipuošęs tuo, kas iš tikrųjų žiba —
Tiktai atvirumu ir nepriklausomybe;
Dėvėkite sau jūs madingus korsetus,
O aš einu ir taip tiesus ir išdidus,

Ne šilko mezginiais — narsa pasidabinęs,
Švytruoju aš tiesa nelyginant pentiniais
Ir protą kaip ūsus kas dieną paraitau.

VALVERAS

Bet, pone. . .

SIRANO

Pirštinių man trūksta? Va tai tau!
Pamiršti nevalia tokių svarbių dalykų.
Bet iš senos poros viena, atrodo, liko.
Antroji užvakar taip nusibodo man,
Kad sviedžiau ją vienam išpuikėliui veidan!

VALVERAS

Begėdis, valkata, storžievis, maniakas!

SIRANO (*nukelia skrybėlę ir lenkiasi, lyg vikontas ką
tik būtų prisistatęs*)

A, štai kaip? Malonu. . . O aš — de Beržerakas.

Salėje juokas

VALVERAS (*susierzinęs*)

Pamaiva!

SIRANO (*lyg mėšlungio traukomas*)

Ai! . .

VALVERAS (*benueinąs, atsisuka*)

Ką dar pasakė tas gaidys?

SIRANO (*skausminga grimasa*)

Ją reikia pramankštinti. Neleidžia man širdis
Ilgiau laikyti jos be darbo. . . Na matai gi!
Ai! . .

VALVERAS

Kas yra?

SIRANO

Špaga visai užtirpti baigia!

VALVERAS (*išsitraukdamas savąją*)

Gerai!

SIRANO

Suriesiu jus neįprastu būdu.

VALVERAS (*niekinamai*)

Poetas! . .

SIRANO

Taip, esu poetas! Ir žadu,

Užuot jus paprastai, kasdieniškai subadęs,

Ką nors improvizuot. Gal norite baladės?

VALVERAS

Baladės?

SIRANO (*lyg atsakinėdamas pamoką*)

Tai toksai eiliuotas kūrinys,

Ji turi tris posmus, ketvirtas — kreipinys.

Dabar žinosit?

VALVERAS (*mindžikuodamas*)

O!

SIRANO

Tai va: baladę kursiu

Ir kausiuosi kartu.

VALVERAS

Oho!

SIRANO

Ir jus nudursiu

Pabaigoje.

VALVERAS

Ne!

SIRANÒ

Ne?

(Deklamuoja)

„Baladė apie tai,

Kaip stoio dvikovon ir nubaudė griežtai
Poetas Beržerakas vieną dykaduonį“

VALVERAS

Nesuprantu.

SIRANO

Baladė taip vadinsis, pone.

ŽIŪROVAI *(be galo sujaudinti)*

Pašėlo! — Įdomu! — Tylos! — Praleiskit mus!

*Paveikslas. Parteryje smalsuolių ratas: markizai, karininkai, susimaišę su miestiečiais ir prastuomene, pažai, pasi-
lipę vieni kitiems ant pečių, kad geriau matytų. Moterys,
atsistojusios ložėse. Dešinėje de Gišas su savo bajorais.
Kairėje — Le Bre, Ragno, Kiuiži ir kt.*

SIRANO *(trumpai užsimerkia)*

Palaukite, tuojau... Parinksiu aš rimus.

(Daro tai, ką sako, pagal ritmą)

Štai žemėn skrybėlę metu,

Velkuos apsiaustą, kraujas verda —

Nebus man šalta šiuo metu.

Jūs pasiruošęs, leoparde?

Pirmyn! Špaga lyg paukštė nardo!

Atkalbinėti nevalia,

Bet perspėt noriu jus iš karto:

Nudursiu kreipinio gale!

Pirmi špagų sukryžiovimai

Reikėjo slėptis už kitų
Arba iš gėdos pasikarti!
Dabar jau šaukštai po pietų.
Į pilvą smeigti? Gal neverta.
Tuoju padidinsime spartą.
Jus kur paženklinti skyje?
Va ten, kur mėlyna kokarda,
Aš dursiu kreipinio gale!

Su kuo rimuoti žodį „tu“?
Jaunuoli, kas gi šitaip kerta?
Pokšt! — atmušu, atgal kertu,
Atšoku, pereinu į kvartą.
Ar perkandot pipirą kartų?
Kakta iš baimės net žalia. . .
Man rodosi, jau kvepia tvartu.
Nudursiu kreipinio gale.

(Iškilmingai paskelbia)

KREIPINYS

Žegnokis ir prie rojaus vartų
Keliauk su atgaila gilia!
Aš puolu, fintas. . .

(Perverdamas)

Ką dabar tu?

Valveras susvyruoja, Sirano lenkiasi

Nudūriau kreipinio gale.

*Ōvacijos. Plojimai ložėse. Lėkia gėlės ir nosinaitės. Kari-
ninkai apsupa ir sveikina Sirano. Ragno šoka iš džiaugs-
mo. Le Bre laimingas ir sujaudintas. V i k o n t q išveda
sukibę draugai*

MINIA (*pratisai*)

Aaa!

KAVALERISTAS

Tai šaunu!

MOTERIS

Gražu!

RAGNO

Fantastiška!

PIRMAS MARKIZAS

Naujovė!

LE BRE

Beprotiška!

ŠAUKSMAI

Valio! .. Žaviuosi jūsų šlove! ..

MOTERS BALSAS

Tai didvyris! ..

MUŠKIETININKAS (*tiesdamas ranką Sirano*)

Ir aš pasveikinti skubul! ..

Net kojomis tryptiau iš džiaugsmo. Nuostabu!

Aš, pone, suprantu, ką reiškia šitoks menas. ..

(*Nueina*)

SIRANO (*kreipdamasis į Kiuiži*)

Tas ponas kuo vardu?

KIUIŽI

Garsusis d'Artanjanas²⁸.

LE BRE (*įmdamas Sirano už parankės*)
Pasikalbėkime.

SIRANO

Palauk, išeis minia. . .

(*Belrozui*)

Neišvargsite manęs?

BELROZAS (*pagarbiai*)

O! Aišku, ne!

Lauke šauksmai ir švilpesys

ŽODLE (*pasižiūrėjęs, kas dedasi*)

Pamatė Monfleri ir nušvilpė!

BELROZAS (*iškilmingai*)

Kaip sako,

Sic transit gloria! . .²⁹

(*Kitu tonu, durininkui ir žvakių prižiūrėtoji*)

Iššluokite! O žvakių

Nelieskit. Repetuoti grįšime popiet,

Prie naujo farso reiks gerokai padirbėt.

Ž o d l e i r B e l r o z a s, žemai nusilenkę Sirano, išeina

DURININKAS (*kreipdamasis į Sirano*)

O jūs ar neinate pietauti?

SIRANO

Ne, lieku.

D u r i n i n k a s išeina

LE BRE

Kodėl?

SIRANO

Todėl, kad aš. . .

(Matydamas, jog durininkas toli)

Visai be pinigų! . .

LE BRE *(imituodamas kapšio metimą)*

Pala! Juk neseniai viešai švaisteisi auksu? . .

SIRANO

Tėvuko pašalpa ten buvo. . . Vėl palauksiu.

LE BRE

Neliko nieko?

SIRANO

Ne.

LE BRE

Kvailystė! Pasijuoks

Kiekvienas iš tavęs.

SIRANO

Galbūt. Bet gestas koks!

BUFETININKĖ *(sukosti už bufeto)*

Kche!

Sirano ir Le Bre atsisuka

(Droviai prieina)

Pone. . . Alkaną jus matant. . . širdį gelia. . .

(Rodo bufetą)

Čia visko per akis.

(Karštai)

Kviečiu!

SIRANO (*nusiimdamas skrybėlę*)

Brangus vaikel!l

Gaskoniška širdis man ligi šios dienos

Neleisdavo priimt mažiausios dovanos.

Tačiau labai bijau įskaudint jus. Šiandieną

Aš sutinku, gerai. . .

(Eina prie bufeto ir ima rinktis)

Man vynuogę. . .

Bufetininkė nori duoti visą kekę

(Paima tik uogą)

Tik vieną!

Vandens. . .

Bufetininkė nori įpilti vyno

(Ją sulaiko)

Be vyno! Taip. . . Ir pusę makaronų.

(Kitą pusę grąžina)

LE BRE

Kaip kvaila visa tai!

BUFETININKĖ

Ko nors daugiau dar, pone!

SIRANO

Dar prašom jūsų ranką, dieve jums padėk!

(Lyg princesei bučiuoja ištiestą ranką)

BUFETININKĖ

Ak, ačiū!

(Reveransas)

Ir sudie.

(Išeina)

V SCENA

Sirano, Le Bre, vėliau durininkas

SIRANO (*kreipdamasis į Le Bre*)

Dabar klausau, kalbėk.

(*Atsistoja prieš bufetą, pasideda makaroną*)

Štai pietūs!

(*Pasistato stiklinę vandens*)

Gėrimas!

(*Pasideda vynuogę*)

Desertas!

(*Atsisėda*)

Aš prie stalo!

Drauguži! O, buvau juk peralkęs be galo!

(*Valgo*)

Kąžką sakei?

LE BRE

Tokia savimeilė tavęs,

Jei nesutramdysi, į gera nenuves! . .

Na paklausyk sveikai galvojančio bičiulio —

Šiandieną išpūdį tu padarei. . .

SIRANO (*baigdamas makaroną*)

Didžiulį.

LE BRE

Bet kardinolas. . .

SIRANO (*pralinksmedįs*)

Ką? Nejau jis buvo čia?

LE BRE

Jis tavo išpuoliu. . .

SIRANO

Žavėjosi slapčia.

LE BRE

Bet. . .

SIRANO

Jis rašytojas. Kada kolegos pjesė
Sužlunga mirtinai — na, kaip nesizavėsi?

LE BRE

Ar maža priešų tau, kad ieškai vis naujų?

SIRANO (*imdamas vynuogę*)

O kiek apytikriai sukėliau šiandien jų?

LE BRE

Koks penkiasdešimt bus. Be damų.

SIRANO

Vien šiandieną?

LE BRE

De Gišas, Monfleri, Baro, du miestelėnai,
Plius Akademija. . .

SIRANO

Tu genijus! Tikiu.

LE BRE

Tave pribaigs toksai gyvenimas. Kokių
Laikaisi principų?

SIRANO

Aš neišvengiau vingių,
Blaškiaus tarp įvairių dalykų sudėtingų.
Dabar laikausi. . .

LE BRE

Ko?

SIRANO

Taisyklės paprastos.

Ji sako: būk žavus visiems ir visados.

LE BRE (*gūžteli pečiais*)

Žinokis. Bet už ką tarytumei padūkęs
Tu puolei Monfleri?

SIRANO

Silenas³⁰ tas aptukęs,

Kuris pūškuodamas nepaneša taukų,

Apsimeta širdžių didžiausiu édiku,

Nuglosto gražuoles žvilgsniu kiekvieną kartą

Ir varliškas akis prieš jas žaismingai varto.

O ypač užvirė piktumas širdyje,

Kai drįso vienasyk nužvelgti taip ir ją...

Prie nekaltos gėlės taip šliužas prisiliečia!

LE BRE (*apstulbęs*)

Oho? Ar gali būt?

SIRANO (*karčiai nusišypsodamas*)

Kad aš įsimylėčiau?

(*Kitu tonu, rimtai*)

Aš myliu.

LE BRE

Kas jinai? Tu niekad nesakei...

SIRANO

Ką myliu? Į mane žiūrėti palankiai

Negali nė viena. Ta nosis, patikėki,

Ketvirtą valandos užbėganti į priekį,
Net bjaurią atbaidys. O aš — matai, brolau,
Kaip kvaila! — aš visų gražiausią pamilau!

LE BRE

Gražiausią? . .

SIRANO

Taip. Nėra pasaulyje gražesnių!
Nėra švelnesnių rankų.

(Prislėgtas)

Nei plaukų šviesesnių.

LE BRE

O dieve! Kas jinai?

SIRANO

Ji — mirtinas pavojus,
Nors niekada pati nėra net pagalvojus,
Ji — spąstai dieviški, ji — pasala gamtos,
Kur meilė tyko sau laimikio nuolatos!
Jei šypsnį jos matei — regėjai tobulybę.
Iš nieko sukuria ji žavesį. Ir slypi
Pati dievybė jos menkiausiam judesy.
Grakštesnė už Venerą jūrų spindesy,
Šaunesnė už Dianą, žengiančią iš girios,
Ji sėdas į portšezą³¹ ir per miestą irias! . .

LE BRE

Po šimts! Jau numanau! Juk toji mergina...
Ji tavo giminaitė?

SIRANO

Taip, tai Roksana.

LE BRE

Puiku! Labai puiku! Prisipažink! jai.
Dabar jos akyse tiek laurų įgijai!

SIRANO

Drauguži, pažiūrėk: aš ir menkiausių šansų
Turėti negaliu su tuo protuberancu!
O! Nekuriu jokių iliuzijų! Tiesa,
Kada užlieja sodą mėnesio šviesa,
Nejučiomis ir aš praskystu, velnias rautų!
Ta nosim kaip siurbliu įtraukiu visą srautą
Pavasario kvapų, liūdnom akim seku
Porelę, tolstančią sidabrinu taku,
Ir stoviu prie tvoros iš ilgesio apspangęs...
Norėčiau taip ką nors paimiti už parankės,
Norėčiau... Ir staiga — to nesuprasti tau —
Vėl savo profilį ant mūro pamatau!

LE BRE (*sujaudintas*)

Drauguži! ..

SIRANO

Toks bjaurus ir vienišas jaučiuosi
Aš kartais... .

LE BRE (*gyvai, imdamas ją už rankos*)

Tu verki?

SIRANO

O! Kad per tokią nosį
Riedėtų ašaros? Kuo tu laikai mane?
Kompromituoti jų nedrįsčiau niekad. Ne!
Juk ašara visų kilniausia ir švenčiausia.
Kad aš juokingas pats — ne nuo manęs priklauso,
Bet ašaras paverst juokingom — dieve ginki! ..

LE BRE

Dar meilė pajuokaus visaip! Nenusimink.

SIRANO (*purtydamas galvą*)

Liūdnescio kaip dabar negali būti pokšto:

Juk Cezaris nesu, o Kleopatros trokštu³²,

Žaviuos Berenike, bet argi Titas aš³³?

LE BRE

O protas? O narsa? Tau paniekos nėraž

Nerodė mergina, pasiūlius kuklų valgi.

Nejaugi nematei, kokiom akim ji žvelgė?

SIRANO (*susivokdamas*)

Mačiau.

LE BRE

O ar matei, kaip Roksana, visa

Išbalus, dvikovą stebėjo?

SIRANO

Ar tiesa?

LE BRE

Pasikalbėk su ja, kitaip nesužinosi,

Kas dedas jos širdy.

SIRANO

O jeigu man į nosį

Nusikvatos? Vien to pasauly ir bijau!

DURININKAS (*atvesdamas moterį, Beržerakui*)

Čia ieško jūsų...

SIRANO

Jos duenja! Ak, nejau?...

VI SCENA

Sirano, Le Bre, duenja

DUENJA (*pagarbiai pasisveikindama*)

Rytoj garbingąjį brolėną jos malonė

Norėtų pamatyti slapta.

SIRANO (*pritrenktas*)

Mane?

DUENJA (*darydama reveransą*)

Jus, pone.

Jums pasakys...

SIRANO

Jinai?

DUENJA (*vėl reveransas*)

Kai ką svarbaus atskleis!

SIRANO (*svirduliuodamas*)

O dieve!

DUENJA

Su pirmaisiais ryto spinduliais

Mes eisime klausyti mišių į švento Roko

Bažnyčią³⁴.

SIRANO (*atsiremdamas į Le Bre*)

Dieve mano!

DUENJA

Galima ta proga

Trumpai pasimatyti. Kur būtų patogų

Užsukti mums?

SIRANO (*tarsi pamišęs*)

O dieve, patikėt sunku...

DUENJA
Sakykit kur?

SIRANO

Tuojau. . .

LE BRE (*duenjai*)

Tegu jis apsipranta.

SIRANO

Na aišku — pas Ragno!

DUENJA

O gatvė?

SIRANO

Gatvė? . . Švento

Honorijaus!

DUENJA

Gera! Užbėgsime tenai.

Septintą laukite.

SIRANO

O dieve! . . Būtinai.

D u e n j a i š e i n a

VII SCENA

*Sirano, Le Bre, paskui aktoriai, aktorės,
Kiuiži, Brisajis, Linjeras, smuikininkai,
durininkas*

SIRANO (*puldamas į Le Bre glėbį*)

Ak! . . Pasimatymas!

LE BRE

O tu manei — meluoju?

SIRANO

Ar šiaip, ar taip — žinau: ir aš jai egzistuoju!

LE BRE

Dabar jau tu ramus?

SIRANO (*nesitverdamas kailyje*)

Tik nesakyk „ramus“!..

Dabar aš kaip audra pašėlęs ir ūmus!

Aš dvidešimt širdžių turiu ir šimtą rankų!

Prieš armiją galiu kovoti! Nepakanka

Neužaugas įveikt.

(*Šaukia visa gerkle*)

Man reikia milžinų!

Prieš valandėlę scenos gilumoje ėmė judėti aktorių šešėliai; jie kuždasi, pradeda repetuoti. Smulkininkai užima savo vietas

BALSAS (*iš scenos*)

Mums trukdote! Tyliau!

SIRANO (*juokdamasis*)

Nepykit, išeinu!

(*Pasuka durų link*)

Tuo tarpu tarpdury pasirodo Kiuiži, Brisajis, karininkai, vedantys visiškai girtą Linjerą

KIUIŽI

Ei, Sirano!

SIRANO

Kas čia?

KIUIŽI

Primki šitą pėdą.

SIRANO (*atpažindamas*)
Linjeras!
KIUIŽI
 Nešam tau.
SIRANO
 Ar kipšas jus apsėdo?
KIUIŽI
Pats prašėsi.
BRISAJIS
 Jisai negali grįžt namo.
SIRANO
Kodėl?
LINJERAS (*vos apversdamas liežuvį, rodydamas su-*
 glamžytą raštelį)
 Raštelis va... Man keršys tas asmuo...
Šimtinė žmogžudžių... Prie Nelio vartų laukia.
Pro ten aš negaliu... Priglauski, mielas drauge...
Aš noriu pas tave... Ak, niekšų padermė!
SIRANO
Šimtinė? Ar girdi — nakvosi tu namie!
LINJERAS (*išsigandęs*)
Bijau...
SIRANO (*grėsmingu balsu, rodydamas žibintą, kurį*
 laiko durininkas, smalsiai besiklausantis po-
 kalbio)
 Greičiau paimk žibintą!
 Linjeras paima
 Ir į priekį!
Nė plaukas nenukris šįvakar tau, prisiekiu.
 (*Karininkams*)
Kviečiu pasižiūrėti jus visus.

KIUIŽI

Tačiau

Jų šimtas. . .

SIRANO

Ir puiku, nereikia man mažiau.

Aktoriai ir aktorės nulipa nuo scenos ir eina artyn, apsirengę komedijiniiais kostiumais

LE BRE

Radai globoti ką. . .

SIRANO

Le Bre, nustok niurzgėjęs!

LE BRE

Girtuoklį amžiną.

SIRANO (*plodamas Linjerui per petį*)

Tas amžinas gėrėjas,

Tas vyno kubilas, pripiltas lig viršaus,

Įrodė vienąsyk turįs ką gražaus.

Kai švęstu vandeniu suvilgė jo gražuoį

Po pamaldų pirštus, prie indo jis pripuolė

Ir visą išmaukė lig dugno. Nors vandens

Nebuvo burnoje turėjęs nuo mažens!

AKTORĖ (*kambarinės rūbais*)

O dieve, kaip žavų!

SIRANO

Tiesa, auka kaip reta?

AKTORĖ (*kitiems*)

Tačiau kodėl visa šimtinė prieš poetą?

SIRANO

Eime!

(*Karininkams*)

Bet, ponai, man padėti — nevalia.
Kol kausiuosi, ramiai stovėkite šalia.

ANTRA AKTORĖ (*nušokdama nuo scenos*)

Kaip noriu pamatyti!..

SIRANO

Eime!

TREČIA AKTORĖ (*nušokdama, senam aktoriui*)

Eini, Kasandrai?

SIRANO

Kviečiu jus, Izabele, Daktare, Leandrai —
Visus kviečiu, visus! Italų farsas tiks
Prie dramos kruvinos, kuri tuojau įvyks.
Atrodytų jinai pompastiška gerokai
Be jūsų barškalių, be šurmulio ir juoko.

MOTERYS (*šokinėdamos iš džiaugsmo*)

Valio! — Greičiau, greičiau! — Apsiaustą duok!

ŽODLE

Eime!

SIRANO (*smuikininkams*)

Pagriešit, ponai, mums tenai, kovos triukšme!

*Smuikininkai prisijungia prie eisenos. Visi ima rampos
žvakes ir išsidalina. Panašu į eiseną su fakelais*

Spalvingas reginys! Tikrai atrodom puikiai ---
Kariškių palyda... Ir aktorės, ir smuikai,
O priekyje — aš pats...

(*Atsistoja priekyje*)

Su plunksnų sultonu,

Kaip Scipionas³⁵ koks į pergale einu!..

Kai triuškinsiu aš juos, padėti nebandykit.

Ar aišku? Vienas du! Duris atidarykit!

*Durininkas atidaro abi durų puses. Matyti vaizdingas mė-
nesienos nuželtas Paryžiaus kampelis*

Aure, kokia naktis Paryžiuje — nuostabul
Mėnulio žvilgesys ant mėlynų stogų.
Negalima gražiau išdekoruoti scenos.
Štai magiška migla, plevenanti virš Senos
Mįslingo veidrodžio... Bet laikas mums ištis.
Kas turi prasidėti, netrukus prasidės!

VISI

Prie Nelio vartų!

SIRANO (*stovėdamas tarpdury*)

Taip! Prie Nelio!

(*Atsisuka į aktorę kambarinės rūbais*)

Mano vaike,

Jūs klausėte, kodėl šimtinės vyrų reikia
Kukliam rimuotojui atkeršyt?

(*Išsitraukdamas špagą, ramiai*)

Jiems baisu —

Jie žino, kad poeto draugas aš esu!

(*Išeina*)

*Jį seka palyda: prieky svirduliuojantis Linjeras, pas-
kui aktorės, įsikibusios karininkams už parankių, pas-
kui šokinėjantys aktoriai. Palydimi smuikų garsų, vi-
si išeina į naktį, mirguliuojant žvakių šviesai*

Uždanga

ANTRASIS VEIKSMAS

Poetų užėiga

Didžiojo kulinaro Ragno užėiga — erdvi patalpa švento Honorijaus ir Sauso medžio gatvių kampe. Abi gatvės gerai matomos pro durų stiklus, dar pilkšvus ryto brėkšmoje Kairėje, priekiniame plane, prekystalis, virš jo, po kaltos geležies stogeliu, kabo žąsys, antys, baltieji povai. Didelėse fajanso vazose aukštos puokštės paprastų gėlių, daugiausia geltonų saulėgrąžų. Antrame plane didžiulis židinys, priešais jį — metaliniai pastovai su puodais puodeliais bei indais kepsnių riebalams suvarvėti

Dešinėje, priekiniame plane, durys. Antrame plane — laiptai į palėpę; pro atidarytas langines matyti nedidelė salė, skirta pavalgyti ir išgerti; čia stalas padengtas, šviečia mažytis flamandiškas sietynas. Iš medinės galerijos — durys į kitas panašias patalpas

Užėigos vidury — geležinis ratas, kurį galima nuleisti virve. Tai medžiotojų sietynas, apkabinėtas medžioklės laikiniais

Po laiptais tamsoje žėruoja krosnys. Blizga indų varis. Sukiojasi iešmai. Piramide sukrauti pyragai, kabo kumpiai. Pats ryto darbų įkarštis. Zuja storuliai virėjai, kepėjai ir jų parankiniai, šmėžuoja kepuraitės su gaidžio plunksno-

*mis ir perlinių vištų sparneliais. Skardiniuose padėkluose
nešami kepsniai, pintuose rėčiuose — kalnai kepinų
Stalai apkrauti pyragais ir patiekalais. Prie kitų jau pasta-
tytos kėdės, laukiama valgytojų ir gėrovų. Kampe staliu-
kas su šūsnimis popieriaus. Kylant uždangal, prie jo sėdi
R a g n o ir rašo*

I SCENA

R a g n o, v i r ė j a i, k e p ė j a i, p a s k u i L i z a

R a g n o įkvėptu veidu rašo skalčiuodamas pirštais

PIRMAS VIRĖJAS (atnešdamas patiekalą)

Putėsiai!

PIRMAS KEPĖJAS (atnešdamas tortą)

Tortas!

*ANTRAS VIRĖJAS (atnešdamas kepsnį, papuoštą plun-
ksnomis)*

Povas!

TREČIAS VIRĖJAS (atnešdamas molinį dubenį)

Jautiena troškinta!

RAGNO (liaujasi rašęs, pakelia galvą)

Aušra jau sidabru ant vario indų krinta.

Atsitokėk, Ragno, tavy dangaus balsai

Giedos paskui, dabar tu puodams priklausai!

(Pakildamas, trečiam virėjui)

Atskiesk tą padažą!

TREČIAS VIRĖJAS

Kiek skiesti?

RAGNO

Na, man regis,

Du skiemenis pridėk.

TREČIAS VIRĖJAS

Hm! .. Hm! ..

ANTRAS KEPĖJAS

Sufle!

TREČIAS KEPĖJAS

Pyragas!

RAGNO (*sustojęs priešais židinį*)

O Mūza, kuo toliau stovėki nuo liepsnos,

Nes dieviškų akių vokai paraudonuos!

(*Antram kepėjui, rodydamas pyragaitį*)

Gera, tiktai plyšys ne vietoje, brolyti.

Cezūrą vidury turėtum išlaikyti.

(*Trečiam kepėjui, rodydamas pyragą*)

Tas rūmas prašmatnus, tik stogo nematau.

(*Parankiniui, sėdinčiam ant grindų ir maustančiam ant iešmo paukščius*)

Ne šitaip maunama, juk rodžiau vakar tau.

Gal neskaitei, sūnau, tu senojo Malerbo ³⁶?

Štai kalakutai du, viščiuką sprausk į tarpą,

Kad šlietųsi trumpa eilutė prie ilgos,

Ir vartaliok posmus ugnį be atvangos.

KITAS PARANKINIS (*atnešdamas uždengtą padėklą*)

Čia, šeimininke, jus, kaip talentingą vyrą,

Norėdamas pagerbt, aš iškepiau. . .

(Atidengia padėklą, ant kurio didžiulis panašus į lyrą pyragas)

RAGNO *(apstulbęs)*

Ką? Lyrą!

PARANKINIS

Iš sviestinės tešlos.

RAGNO *(sujaudintas)*

Nepaprasta kažkas!

Ir vaisiai!

PARANKINIS

Padariau iš cukraus ir stygas.

RAGNO *(duodamas jam pinigą)*

Išgerk į mano...

(Pamatęs įeinančią Lizą)

Ša! Žmona! Tu eik sau, vaike.

Ir pinigą paslėpk.

(Liza, sutrikęs, rodydamas lyrą)

Gražu?

LIZA

Bjauru ir paika.

(Padeda ant prekystalio šūsnį popierinių maišelių)

RAGNO

Maišeliai? Ačiū tau.

(Žiūrėdamas į maišelius)

Ką tamsta sumanei?

Draugų eilėraščiai! Geriausi kūriniai...

Padirbti maišelius iš jų... O dieve šventas!...

Juk tokiu siautimu tu pralenkei bakchantes⁸⁷!

LIZA

Tik pamanyk! O ką daryt su tuo šlamštu,
Kuriuo plunksnagraužiai užmoka tau? Šlykštul
Iš padorių namų kiekvienas tokius guja.

RAGNO

O skruzde, neižeisk cikadų dieviškųjų!

LIZA

Be to, įsidėmėk: tų valkatų rate
Manęs tu nevadink bakchante ir skruzde!

RAGNO

Jei šitaip su eilėm. . .

LIZA

Paiškinau tarytum!

RAGNO

Tai ką gi, moterie, su proza padarytum?

II SCENA

Tie patys ir d u v a i k a i, užėję saldumynų

RAGNO

Ko jums, mažyliai?

PIRMAS VAIKAS

Tris pyragėlius.

RAGNO (*aptarnaudamas juos*)

Matai —

Paskrudę, dar šilti.

ANTRAS VAIKAS

Gal suvyniosit.

RAGNO (*susigriebęs, sau*)

Štai

Koks uždarbis, Ragno! Maišelį jau prilopei!

(*Paima maišelį ir, dėdamas pyragėlius, skaito*)

„Ulisas išplaukė, palikęs Penelopę...“³⁸

Į šitą negaliu!

(*Padedą maišelį, ima kitą. Skaito*)

„Šviesusis Febas“³⁹...“ Ne!

LIZA (*nekantriai*)

Greičiau!

RAGNO

Tuojau tuojau!

LIZA

Pribaigsi tu mane!

RAGNO (*ima trečią maišelį ir visai palūžta*)

„Giesmė Filidei“! O, kaip skaudžiai širdį gelia!

LIZA

Išrinko pagaliau! Tai vėpla!

(*Pasilipa ant kėdės ir tvarko indaujoje lėkštes*)

RAGNO (*tuo pasinaudodamas moja vaikams*)

Ei!.. Vaikeliai!..

Gražinkite atgal man mylimas eiles,

Ir gausite ne tris — aštuonias bandeles.

V a i k a i atiduoda maišelį, guviai stveria pyragėlius ir
išeina

(*Išlygina popierių, deklamuoja*)

„Filide! ..“ Ant tavęs riebus aliejaus lašas! ..
„Fili...“

Staiga įeina Sirano

III SCENA

Ragno, Liza, Sirano, paskui muškietininkas

SIRANO

Kiek valandų?

RAGNO (*paslaugiai, nusilenkdamas*)

Jau šešios.

SIRANO (*susijaudinęs*)

Dar tik šešios!

(*Neramiai vaikštinėja ten ir atgal*)

RAGNO (*sekiodamas iš paskos*)

Nepaprasta kova! Aš ją mačiau.

SIRANO

Kurią?

RAGNO

Burgundų teatre!

SIRANO (*su panieka*)

A, šitą... Teatre...

RAGNO (*entuziastingai*)

Eiliuota dvikova! ..

LIZA

Per naktį jam vaidenos.

RAGNO (*mosuodamas iešmu*)

„Nudursiu kreipinio gale!“ — aukščiausias menas!

O! „Kreipinio gale“! Kaip dieviškai sklandu!

(Su kylančiu entuziazmu)

„Nudursiu kreipinio...“

SIRANO

Ragno, kiek valandų?

RAGNO *(techtuotojo poza, žiūrėdamas į laikrodį)*
Jau penkios po šešių. „Nudursiu...“ Šitoks rimas!

LIZA *(išsiblaškiusiam Sirano, kuris, praeidamas pro*
prekystalį, spustelėjo jai ranką)
Kas jūsų rankai?

SIRANO

Šiaip, mažytis įdrėskimas.

RAGNO
Pavojai vėl?

SIRANO

Jokių pavojų.

LIZA *(grūmodama pirštu)*

Ak, matau —

Melrojatė!..

SIRANO

Ar nosis kruta? Vargu bau:
Didžiulio reiktų melo.

(Pakeisdamas toną)

Jei ne juoko dėlei
Susitarė... Kai kas užsuks čia valandėlę.
Paliksit vienus mus.

RAGNO

Bet, pone, ką daryt?
Poetai tuoj ateis...

LIZA (*ironiškai*)

Cia pokyliai kasryt!

SIRANO

Išgarbink juos kitur, atėjus mano svečiui.

Kiek laiko?

RAGNO

Dešimt po...

SIRANO (*nervingai atsisėda prie Ragno staliuko, pa-
ima lapą popieriaus*)

Kur plunksna?

RAGNO (*pasiūlo tą, kurią turėjo už ausies*)

Gulbės!

SIRANO

Ačiū.

MUŠKIETININKAS (*su prašmatniais ūsais ir griaus-
mingu balsu, įeidamas*)

Sveiki!

Liza tuojau nuskuba prie jo

SIRANO (*atsitraukdamas nuo popieriaus*)

Kas jis?

RAGNO

Žmonos bičiulis. Jo tokia

Esą narsi širdis...

SIRANO (*vėl imdamas plunksną ir mostu rodydamas,
kad Ragno pasitrauktų*)

Cit!

(*Sau*)

Surašyt laiške

Jai viską — ir pabėgt...

(Mesdamas plunksną)

Bailys! Tarytum laiko
Sugniaužęs gerklę kas. Verčiau numirti!.. Kiek laiko?

RAGNO

Be dešimt pusė.

SIRANO *(mušdamasis į krūtinę)*

Taip, nesugebu ištart,
Kas verda sieloje ir kaupiasi kaskart.
Rašyti man lengviau...

(Vėl ima plunksną)

Gera! Rašysim laišką,
Sukurtą mintyse ir perkurtą. Kaip aiškiai
Skambėdavo širdy švelniausi sakiniai!
Tereikia užrašyt, kas išjausta seniai.

(Rašo)

*Už durų stiklo sušmėžuoja liesų ir neryžtingų žmonių si-
luetai*

IV SCENA

*Ragno, Liza, muškietininkas, Sirano, rašan-
tis prie staliuko, poetai, juodai apsivilkę, nusmukusio-
mis kojinėmis, purvini*

LIZA *(grįždama nuo durų, vyrui)*
Štai tavo badmiriai!

PIRMAS POETAS *(įeidamas, šeimininkui)*
Kolega!

ANTRAS POETAS (*kratydamas Ragno ranką*)
Plunksnos broli!

TREČIAS POETAS
Pyragų Febe!

(*Uodžia*)

O, kaip kvepia tie meduoliai!

KETVIRTAS POETAS
Kepsnių ereli!

PENKTAS POETAS
Ak virėjų Apolone!

RAGNO (*visų apsuptas ir glėbesčiuojamas*)
Tarp jų aš visada pasijuntu maloniai! . .

PIRMAS POETAS
Užlaikė mus minia. Prie Nelio. . .

ANTRAS POETAS

Aštuoni

Lavonai guli!

SIRANO (*akimirką pakeldamas galvą*)
Žiū! Maniau, tik septyni.

(*Rašo toliau*)

RAGNO (*kreipdamasis į Sirano*)
Gal žinot, kas tenai užtaisė tokią pjūtį?

SIRANO (*nerūpestingai*)
Ar aš? Ne, nežinau.

LIZA (*muškietininkui*)
O jūs?

MUŠKIETININKAS (*raitydamas ūsus*)
Hm. . . Gali būti!

SIRANO (*rašydamas, kartkartėm sau*)
„Aš myliu. . .“

PIRMAS POETAS

Kažkokių piktadarių gauja
Tik vieną puolusi. . .

ANTRAS POETAS

Bet jis išvaikė ją!
Kiek strypų ir lazdų ten mėtos. . .

SIRANO (*rašydamas*)

„Jūsų akys. . .“

TREČIAS POETAS

Tas vyras iš tiesų darbavos lyg patrakęs.
Kepurėm sutryptom nuklotas grindinys
Lig pat Auksakalių krantinės. . .

SIRANO (*kaip ir anksčiau*)

„Ir šypsnyš. . .“

PIRMAS POETAS

Lyg būtų nyktukus koks milžinas kapojęs!

SIRANO (*kaip ir anksčiau*)

„. . . Kai pamatau aš jus, tuoj pakerta man kojas.“

ANTRAS POETAS (*čiupdamas pyragaitį*)

Ką nauja parašei, Ragno?

SIRANO

„. . . Jus lig mirties.“

(*Prieš pasirašydamas stabteli, keliai, įsikiša laišką į liemenę*)

Be parašo. Aš pats paduosiu jai.

RAGNO (*antram poetui*)

Išties

Kai ką sueiliavau. . .

TREČIAS POETAS (*sėsdamasis prie pyragaičių su kremu*)

Mes trokštame kūrybos.

KETVIRTAS POETAS (*apžiūrinėdamas bandelę*)

Bandelės tos galva, man rodosi, pakrypus.

(*Vienu sykiu atkanda viršų*)

PIRMAS POETAS (*griebdamas meduolį*)

O šitą surimuot reiks vyrišku rimu:

Migdolų akimis taip žiūri!

ANTRAS POETAS (*pirštais spausdamas pyragaitį su kremu*)

Tas kremu

Aptekęs šypsosi!

TREČIAS POETAS

Skaityk, Ragno, skaityki!

KETVIRTAS POETAS (*atsikąsdamas lyros pyrago*)

Brolyčiai, mus lyra pasotins pirmą sykį.

RAGNO (*kosteli, pasitaiso kepuraitę, atsistoja iškilminga poza*)

Receptas eilėmis...

PENKTAS POETAS (*kumšteldamas pirmam*)

Mums paragauti klius!

PIRMAS POETAS

Tyliau!

RAGNO

„Kaip kept migdolinius pyragėlius“

Kiaušinius išplak be trynlo,

O į tas

Baltas ir purias putas

Kvepiančią išspausk citriną

Ir įpilk migdolų pieno;
Visa tai
Varvink ant tešlos lėtai;
Savo kūrinį kiekvieną
Dar papuoški abrikosais
Iš kraštų;
O paskui visus kartu
Šauk po krosnim išsijuosęs;
Kaip tie šaunūs kareivėliai
Kiek paskrus,
Trauk, laimingas ir vikrus,—
Gatavi jau pyragėliai.

POETAI (*prikimštomis burnomis*)
Puiku! Skoningal

PIRMAS POETAS (*springdamas*)
Kche!

*Visi valgydami nueina į scenos gilumą. Sirano, visa tai
matęs, prieina prie Ragno*

SIRANO

Nejau nerūpi tau,
Kiek, įkvėpti eilių, suryja jie?

RAGNO (*tyliai, šypsodamasis*)

Matau. . .

Tik neparodau jiems — bematant išsiseidžia.
Aš, savo polinkį patenkindamas, leidžiu
Pavalgyt alkaniems. Poezija brangi
Dėl to man dvigubai.

SIRANO (*tapšnodamas jam petį*)

O tu man patinki!

Ragno eina pas poetus

(Lydi jį akimis, paskui staiga atsisuka į Lizą)

Ei, ponია Liza!

LIZA *(meiliai kalbėjusi su muškietininku, suvirpa)*

Taip?

(Prieina prie Sirano)

SIRANO

Ar jis prie jūsų lenda?

LIZA *(įsiseidusi)*

Kuo laikote mane? Tegu kas nors pabando!

Vien išdidžiu žvilgsniu parblokšiu visados.

SIRANO

Šį kartą žvilgsnis pats nelaisvėn pasiduos.

LIZA *(dusdama)*

Tačiau...

SIRANO *(pabrėždamas žodžius)*

Gerbiu Ragno. Todėl, brangioji ponია,

Kas jį apgaudinės, ir mano nemalonę

Didžiausią užsitrauks.

LIZA

Iš tikro... Nežinau...

SIRANO *(garsiai, kad girdėtų ir mergininkas)*

Kas turi dvi ausis, girdėjo, aš manau.

*(Nusilenkia muškietininkui, paskui, pažvelgęs į bokšto
laikrodį, atsistoja prie lauko durų)*

LIZA *(muškietininkui, kuris atsakė į Sirano nusilenkimą)*

Atrėžkite ką nors... Jumis tiesiog stebiuosi.

Išjuokit pagaliau... jo nosį.

MUŠKIETININKAS

Nosį... Nosį...

Skubotai išeina. L i z a paskui jį

SIRANO (prie durų, duodamas ženklą išvesti poetus)

Ragno!

RAGNO (rodydamas poetams duris dešinėje)

Ten patogiau mums bus.

SIRANO (nekantriai)

Greičiau, greičiau!

RAGNO (tempdamas juos)

Skaitysimė eiles... Eime tenai.

PIRMAS POETAS (nusivylęs, pilna burna)

Tačiau

Palikti pyragus!..

ANTRAS POETAS

Palikt neverta, aišku.

Paimkim su savimi!

P o e t a i, pasiėmę po padėklą, išeina paskui R a g n o

V SCENA

S i r a n o, R o k s a n a, d u e n j a

SIRANO

Paduosiu aš jai laišką,

Jei blykstelės vilties bent menkas žiburys!..

*Už stiklo pasirodo R o k s a n a su kauke, lydimi d u -
e n j o s*

(Vikriai atidaro duris)

Užeiti prašom!

(Priėjęs prie duenjos)

Jums tik du žodžius.

DUENJA

Nors tris.

SIRANO

Smaližė jūs, ar ne?

DUENJA

Baisiausia, dieve mano!

SIRANO *(imdamas nuo prekystalio maišelius)*

Gerai. Štai poema poeto Sent Amano ⁴⁰.

DUENJA *(gailiai)*

Oi...

SIRANO

Aš meduolių ją prikrausiu pilną.

DUENJA *(nušvitusiu veidu)*

Ail

SIRANO

O tokį tortą kaip jūs vertinat?

DUENJA *(oriai)*

Labai

Gardu, kada jame netrūksta šokolado.

SIRANO

Jums gabalą dedu į pono Benserado ⁴¹

Sonetą. Kas toliau? Toliau Šaplenas ⁴², va.

Įdėsime chalvos. Patinka jums chalva?

DUENJA

Ak pone! Visados chalva — mana svajonė!

SIRANO (*brukdamas įai pilnus maišelius*)
Suvalgykit lauke, grynam ore.

DUENJA

Bet, pone...

SIRANO (*stumdamas įą laukan*)
Negrįžkite, kol juos ištuštinsit visus!
(*Uždaro duris, grįžta prie Roksanos Ir, nusiėmęs skrybėlę,
sustoja pagarbiai nutolęs*)

VI SCENA

Sirano, Rokšana, paskui trumpai duenja

SIRANO

O būk palaimintas, akimirksni šviesus,
Kada jūs ryžotės į šią niekingą kertę
Ateiti pas mane ir tarti man... ir tarti...

ROKSANA (*nusiėmusi kaukę*)

Pirmiausia — ačiū jums. Tas kvailas dabita
Po jūsų pamokos žinos, kur jo vieta.
Į vyrus bruko jį per prievartą...

SIRANO

De Gišas?

ROKSANA (*nuleisdama akis*)

Nurodinėja man... Visur sekioja, kišas...

SIRANO (*nusilenkdamas*)

Vadinasi, ne vien dėl nosies — juk sykiu
Kovojau ir dėl jūsų dieviškų akių.

ROKSANA

Ir dar norėjau aš... Palaukit... Vėl nubudo

Širdy tos valandos, kai žaisdavom abudu
Prie saulėto vandens, prie medžių milžinų...

SIRANO

Kas vasarą pas mus viešėdavot, menu!..

ROKSANA

Iš nendrių ir meldų juk buvo špagos jūsų.

SIRANO

Darydavot lėlių kasas iš kukurūzų.

ROKSANA

Žaidimų metai...

SIRANO

Taip. Ir gervuogių rūgščių.

ROKSANA

Jums šventa būdavo, ko aš įsigeidžiu...

SIRANO

Turėjo Roksana tada Madlenos vardą...

ROKSANA

Buvau graži?

SIRANO

Bjauri nebuvot.

ROKSANA

Kitą kartą

Parlėkdavot namo su slepiama žaizda,

Ir aš, nuduodama suaugusią, tada

Subardavau piktai, kaip motina kad baras:

(Paima jo ranką)

„Ir vėl susidraskei, berniūkšti tu negeras!“

(Staiga nutyla)

Oho! Bene žaizda?

Sirano nori atitraukti ranką

Po šitiek metų! Ei!
Parodykit greičiau. Tai kur susidraskei?

SIRANO
Vaikystės žaidimus žaidžiau prie Nelio vartų.

Roksana sėdasi prie stalo, ima stiklinę, suvilgo nosinalę

ROKSANA
Begėdis! .. Duokit šen!

SIRANO (*irgi atsisėsdamas*)
Taip motina pabartų. . .

ROKSANA
Tuoju nušluostysiu, jinai dar kruvina.
O priešų buvo daug?

SIRANO
Mažiau kaip šimtas. . .

ROKSANA
Na,

Papasakokit!

SIRANO
Ne. Juk jūs kažko svarbiausio
Dar nepasakėt man? Kalbėkit.

ROKSANA (*nepaleisdama rankos*)
Aš varžiausi.

Bet praeities dvasia man leidžia pagaliau
Kalbėti atvirai. Tai va. Aš pamilau.

SIRANO
A! ..

ROKSANA
Jis nežino.

SIRANO
A! ..

ROKSANA

Bet sužinos netrukus.

SIRANO

A!..

ROKSANA

Koks jisai drovus, tas vargšas vaikinukas!
Tik žiūri į mane... Kad bent ištartų ką!
Bet aš tiesiog jaučiu: iš meilės alpsta.

SIRANO

A!..

ROKSANA

Ranka tokia karšta — turbūt labai susopo?
(Baigdama tvarstyti žaizdą)

O žinote, jisai tarnauja jūsų kuopoj!

SIRANO

A!..

ROKSANA

Genijaus kakta... Į dievą panašus:
Kilmingas, išdidus, drąsus, labai gražus...

SIRANO *(išbalęs pašoka)*

Gražus?!

ROKSANA

Kas jums yra, kad balsas net užkimo?

SIRANO

Ne, nieko... Tai tiktai...

(Rodydamas ranką, šypsodamasis)

Dėl šito įdrėskimo.

ROKSANA

Žodžiu, aš myliu jį, nors mačiusi nesu
Kitur, tik teatre.

SIRANO

Nė karto iš tiesų

Nesikalbėjote?

ROKSANA

Vien akimis.

SIRANO

Bet keista.

Iš kur tiek žinote?

ROKSANA

Turiu puikiausią vaizdą.

Mėgėjų paplepėt Paryžiuje apstu.

Pasako.

SIRANO

Jis pas mus tarnauja?

ROKSANA

Kadetu ⁴³.

SIRANO

Sakykit, kas toksai?

ROKSANA

Baronas Kristianas

De Neviletas.

SIRANO

Kas tą viską bus pramanęs?

Jo niekas mūs pulke nežino.

ROKSANA

Sužinos.

Tarnybon priimtas jisai nuo šios dienos.

SIRANO

Per greitai sviedžiama širdis, mažyt! Per greitai!..

DUENJA (*atidarydama lauko duris*)

Maišeliai va tušti, ar galima įeiti?

SIRANO

Skaitykite ant jų odes ir sonetus!

D u e n / a dingsta

Patinka protas jums ir sąmojis grakštus,
O jis galbūt stuobrių stuobrys, vargšele mano!

ROKSANA

Na ką jūs! Jo plaukai kaip iš Diurfe “ romanų!

SIRANO

Gal raitos jo keiksmas už garbanas aršiau!

ROKSANA

Kad jis labai švelnus, iš karto pamačiau!

SIRANO

Ūsiukų švelnumu matuot švelnumą sielos...

O jeigu jis kvailys?

ROKSANA (*trepteldama koja*)

Aš mirčiau nepakėlus!

SIRANO (*po pauzės*)

Ar tą man pasakyt norėjote? Tada

Atleiskit — iš manęs nedidelė nauda.

ROKSANA

Ak, aš prisiklausiau bauginimų visokių,

Esą jūs, gaskoniečiai, kimbat prie naujokų...

SIRANO

Ir dieną iš dienos galandame peilius

Prieš pienburnius, kurie per pažintį paklius

Į mūsų pulką, taip? Gandai ne per gražiausi.

ROKSANA

Jūs manote, kad aš labai dėl jo bijausi?

SIRANO (*sukandęs dantis*)

Ir ne tuščiai!

ROKSANA

Tačiau kai vakar prieš visus
Pakilot jūs, toksai galingas ir narsus,
Aš pagalvojau... Na, pavedus jūsų globai...

SIRANO

Gerai, neleisiu aš nuskriausti jūsų lobio.

ROKSANA

Sutinkat jūs, tiesa? Apginsit nuo bėdos?
O! Mūsų draugyste tikėjau visados.

SIRANO

Taip, taip.

ROKSANA

Jūs būsite jo draugas?

SIRANO

Būsiu draugas.

ROKSANA

Ir jūsų parama nuo dvikovų jį saugos?

SIRANO

Prisiekiu.

ROKSANA

Ačiū jums. Turiu skubėt iš čia.

*(Skubiai užsideda kaukę, kaktą slepia po mežginiais; kal-
ba vis padrikliau)*

Tai su visu šimtu jūs kovėtės nakčia?

Tiesiog aš negaliu įsivaizduoti šito...

Ir pasakykit jam, kad laišką parašytų.

(Pasiunčia oro bučinį)

Aš myliu jus!

SIRANO

Taip, taip.

ROKSANA

Ir visada jaučiau

švelnumą jums.

SIRANO

Taip, taip.

ROKSANA

Terašo jis greičiau!

Sudie. Ak, su šimtu kovojot, pamanyki!

Papasakosit man smulkiau gal kitą sykj.

Nepaprasta narsa! Pasimatysim dar.

SIRANO (*nusilenkdamas*)

Narsumo daug daugiau man prireikė dabar.

R o k s a n a išeina. Sirano lieka sustingęs, nudelbęs žemyn akis. Tyla. Atsiveria durys. Pirmas įeina R a g n o

VII SCENA

Sirano, Ragno, poetai, Karbonas de Kastel-Žalu, kadetai, minia, paskui de Gišas

RAGNO

Ar galima?

SIRANO (*nepajudėdamas*)

Įeik...

Ragno duoda ženklą, ir jo bičiuliai grįžta. Tuo pat metu pro lauko duris įeina Karbonas de Kastel-Žalu gvardijos kapitono uniformą, pamatęs Sirano, išskečia rankas

KARBONAS

Jis čia!

SIRANO (*pakeldamas galvą*)
 Taip, kapitone!

KARBONAS (*džiaugsmingai*)
 Na, didvyri, eime, suteik mums tą malonę!
 Atšvęsim pergalę!

SIRANO
 Palikite mane.

KARBONAS (*mėgindamas jį ištempti*)
 Kadetai laukia!

SIRANO
 Ne!

KARBONAS
 Jie smuklėj priešais! . .

SIRANO
 Ne!

KARBONAS (*grįždamas prie durų, griausmingu balsu*)
 Ei, vyrai, ką daryt? Herojus atsisako.
 Niūrus kaip debesį!

BALSAS (*už durų*)
 Mums reikia Beržerako!

Koks velnias jam yra?

Už scenos girdėti žvangančios špagos, trepsėjimas

KARBONAS (*trindamas rankas*)
 Visi ateina, va!

KADETAI (*įvirsdami vidun*)
 Po šimts velnių! — Velniop! — Velniausia velniava!

RAGNO (*išsigandęs atsitraukia*)
 Vien gaskoniečiai?

PIRMAS KADETAS
 Taip, gryniaus!

RAGNŌ

Argi, pone?

ANTRAS KADETAS

Lenkiuos!

SIRANO

Barone!

TREČIAS KADETAS (*spausdamas jam ranką*)

Leisk pasveikinti!

SIRANO

Barone!

Barone!

GASKONIEČIAI

Po velnių! Apglėbkim tučtuojaul

SIRANO (*nebespėdamas sveikintis*)

Ir jūs, barone! Jūs, barone!

RAGNO

Tai nejau

Baronai čia visi?

PIRMAS KADETAS

Sukrautum, po perkūnų,

Čia bokštą iš vieno baroniškų karūnų ⁴⁵!

LE BRE (*įeidamas ir puldamas prie Sirano*)

Ateina sveikinti tavęs visa minia...

SIRANO (*nusigandęs*)

Tikiuos, nepasakei, kur aš? ..

LE BRE (*trindamas rankas*)

Kodėl gi ne?

MIESTIETIS (*įeidamas, paskui jį kiti*)

Čia suplaukė Mare kvartalas ⁴⁶!

*Už scenos gatvė prisipildo žmonių. Portšezai ir karietos
sustoja*

MINIA (*už scenos*)

Ber-že-ra-kas!

LE BRE (*tyliai, su šypsena*)

Kaip Roksana?

SIRANO (*paskubom*)

Tylėkl!

D a u g y b ė ž m o n i ų įsiveržia vidun. Grūstis, šūkmai

RAGNO (*stovėdamas ant stalo*)

Prekyba šiandien sekasi!

Neliks greit nė vienos apysveikės kėdės!

ŽMONĖS (*grūdamiės aplink Sirano*)

Drauguži! .. Drauge mano! .. Iš visos širdies! ..

SIRANO

Aš vakar tiek draugų, atrodo, neturėjau.

LE BRE (*sužavėtas*)

Ką reiškia pagarsėti!

MARKIZAS (*pribėgdamas, ištiestomis rankomis*)

Brangusis, aš norėjau

Papasakoti tau... (1911 m.)

SIRANO

Jūs man iš karto „tu“?

Tarytumei ką nors mes ganėme kartu.

KITAS MARKIZAS

Aš pristatysiu jus ponioms, jos ten, karietoj... (1911 m.)

SIRANO (*šaltai*)

Pirmiausia pristatyt man jus kažkas turėtų.

LE BRE (*pasibaisėjęs*)

Sakyki pagaliau, kas tau yra?

SIRANO

Tylėk!

LITERATAS (*su rašaline*)

Papasakot smulkiau gal galite bent kiek?

SIRANO

Ne.

LE BRE (*kumštelėdamas jį*)

Čia juk Teofrastas Renodo ⁴⁷ — girdėjai? —

Išradęs laikraštį.

SIRANO

Užteks!

LE BRE

Bet jo idėjai

Didžiulė ateitis priklauso!

POETAS (*prieidamas*)

Pone...

SIRANO

Na?

POETAS

Jums pentakrostichą kuriu.

DAR KAŽKURIS

O aš...

SIRANO

Gana!

*Sujudimas, minia prasiskiria. Pasirodo de Gišas su
Kiuiži ir kitais karininkais, lydėjusiais Sirano
pirmo veiksmo gale. Kiuiži greitai eina prie Sirano*

KIUIŽI

Drauguži, pas tave atvykti teikės ponas
De Gišas.

DĖ GIŠAS (*nusilenkdamas Sirano*)

Liepė man jus maršalas Gasjonas ⁴⁶
Pasveikinti. Jis žavis žygdarbiu šauniu,
Apie kurį mieste jau kalba tiek žmonių.

MINIA

Valio!

SIRANO (*nusilenkdamas*)

Taip, apie narsą maršalas nutuokia.

DE GIŠAS

Ir patikėjęs jis nebūtų, bet prieš tokią
Daugybę mačiusių...

KIUIŽI

Savom akim, dievaž!

LE BRE (*tyliai Sirano, kurio žvilgsnis nuklydęs į tolį*)
Atrodai, lyg labai kentėtumei.

SIRANO (*krūpteli ir išsitiesia*)

Ar aš?

Minios akivaizdoj?

(*Ūsus pasuka, krūtinę išpučia*)

Apsirinki, brolyti!

DĖ GIŠAS (*kuriam į ausį kažką pakuždėjo Kiuiži*)

Tikrai puiki šlovė tarnyboje jus lydi.
Turėsiu galvoje. Juk, mano žiniomis,
Tarnaujate su tais begalviais...

VIENAS KADETAS (*griausmingu balsu*)

Su mumis!

DE GIŠAS (*žiūrėdamas į gaskoniečius, išsirikėdavusius
už Sirano nugaros*)

A, šitie karžygiai, kurie taip nosis riečia,
Vadinas, ir yra garsieji...

ŠIRANO

Gaskoniečiai.

KARBONAS

Ei, Sirano!

SIRANO

Klausau!

KARBONAS

Man rodosi, kaip tik

Mūs kuopa čia visa, tad grafui pristatyk.

SIRANO (*žengdamas du žingsnius link de Gišo ir
dydamas kadetus*)

Tai mes — kadetai gaskoniečiai ⁴⁹

Karbono de Kastel-Žalu;

Melagiai šaunūs ir begėdžiai,

Tai mes — kadetai gaskoniečiai!

Aukščiausių titulų pietiečiai,

Nors kartais miegam po stalu.

Tai mes — kadetai gaskoniečiai

Karbono de Kastel-Žalu.

Erelių akys, gervių kojos,

Ūsuoti tarsi katinai,

O plunksnos virš lopų puikuoja.

Erelių akys, gervių kojos,

Negąsdinkit jokiais pavojais,

Bijokit patys mirtinai!

Erelių akys, gervių kojos,

Ūsuoti tarsi katinai.

„Lancetas“ ir „Dantų Malėjas“—

Švelniausios pravardės, beje;

Su jais verčiau neprasidėjus!
„Lancetas“ ar „Dantų Malėjas“
Nėra dar niekad nutylėjęs,
Kai verda pyktis širdyje. . .
„Lancetas“ ir „Dantų Malėjas“—
Švelniausios pravardės, beje!

Tai mes — kadetai gaskoniečiai,
Įtaise vyrams tiek ragų!
O moterų akutės šviečia:
Vaje, kadetai gaskoniečiai!
Graži naktis, trimitai kviečia. . .
Pavydas graužia jus? Tegu.
Tai mes — kadetai gaskoniečiai,
Įtaise vyrams tiek ragų!

DE GIŠAS (*nerūpestingai sėdėdamas krėsle, kurį pa-
slaugiai atnešė Ragno*)

Senokai nerandu poetų savo skonio.
Ar norit plunksną man pašvęsti?

SIRANO

Niekam, pone.

DE GIŠAS

Patikot vakar jūs ir dėdei Rišelje.

LE BRE (*nustebęs*)

O viešpatie!

DE GIŠAS

Galiu tarpininkaut. Beje,
Girdėjau, turite jūs penkiaveiksmę pjesę?

LE BRE (*į ausį Sirano*)

Tu savo „Agripiną“⁵⁰ pastatyt galėsi!

DE GIŠAS

Nuncškit jam.

SIRANO (*susižavėjęs pagunda*)

Tikrai? . .

DE GIŠAS

Auksinė jo ranka.

Kai ką pataisinės, galbūt išbrauks kai ką. . .

SIRANO (*staiga paniurdamas*)

Ne! Mano širdyje sukrešti kraujas gali,

Jei svetima ranka pakeistų bent kablelį.

DE GIŠAS

Pasverkite gerai, brangusis, ką sakiau.

Sumoka už eiles jis brangiai.

SIRANO

Dar brangiau

Sumoku sau aš pats, kai giedu, kas patinka!

DE GIŠAS

Na ką gi, kaip matau, didybės jums nestinga.

SIRANO

Jūs baisiai pastabus.

*Įeina k a d e t a s, nešinas špaga, ant kurios sumautos
skrybėlės, nutriušusiomis plunksnomis, skylėtais pamušalais, suplyšusios*

KADEITAS

Žiūrėki, Sirano,

Ką sumedžiojome! Atpažinai, kieno?

Tie skribliai pamesti naktinių užpuolikų.

KARBONAS

Samdytų karvedžių tik išnaros paliko!

VISI
Cha cha!

KIUIŽI

Kas tuos driskius papirko, nusipeš
Dabar sau plaukus, chi!

BRISAJIS

O kas papirko?

DE GIŠAS

Aš.

Juokai nutyla

Yra darbų, kuriais nesitepam sau rankų.
Vagims liepia nubaust eiliakalį nešvankų.

Nemalonį tyla

KADEITAS (*rodydamas skrybėles Sirano, pusbalstu*)
Ar kepsim tas vištas? Jau su kvapu. . .

SIRANO (*paima špagą su skrybėlėm, nusilenkia ir nu-
meta jas prie de Gišo kojų*)

O gal

Jūs teiksitės draugams grąžinti jas atgal?

DE GIŠAS (*atsislojęs, griežtai*)

Portšežą, nešikus greičiau. Čia trūksta oro.

(Pagiežingai Beržerakui)

Jūs, pone! . .

BALSAS (*gatvėje*)

Nešikus tuoj pat pas monsinjorą!

DE GIŠAS (*susitvardęs, šypsodamasis*)

O „Don Kichotą“ jūs ar skaitėte?

SIRANO

Skaičiau.

Žaviuosi visada tuo keistuoliu.

DE GIŠAS

Tačiau

Pamiršote turbūt, kaip sekėsi tam vyrui
Kova su malūnu?

SIRANO (*nusilenkdamas*)

Tai tryliktajam skyriuj.

NEŠIKAS (*pasirodęs scenos gilumoje*)

Portšežas čia!

DE GIŠAS

Tai matot — būkit malonus

Tą skyrių prisimint, kai puolat malūnus.

SIRANO

Aš ir nepuolu tų, kurie galingai sukas.

DE GIŠAS

Žinokite — ir pats mažiausias malūniukas

Nutrenks į purvą jus!

SIRANO

Ar į žvaigždes nusvies!

*De Gišas išeina. Matyti, kaip jis įlipa į portšežą. Kil-
mingieji, baugiai kuždėdamiesi, skirstosi. Le Bre
juos palydi. Minia išeina*

VIII SCENA

*Sirano, Le Bre, kadetai, susėdę prie stalų paval-
gyti ir išgerti*

SIRANO (*pašaipiai lankstydamasis tiems, kurie išeina
nedrįsdami su juo atsisveikinti*)

Sudie... Sudie... Sudie...

LE BRE (*grįžta nusiminęs, keldamas rankas į dangų*)

Tiesiog dangaus baudmės

Šaukiesi pats!..

SIRANO

Ir vėl niurnėsi tu — net blogai!

LE BRE

Kodėl sugadini kiekvieną gerą progą?

Tu peržengi ribas, nejaugi nematai?

SIRANO

Na ką gi, tebūnie — aš persūdau.

LE BRE (*triumfuodamas*)

Užtai!

Tu pats juk sutinki.

SIRANO

Drauguži, kitą kartą

Dėl savo principų ir persūdyti verta.

LE BRE

Jei tu galų gale paliktum nuošaly

Gvardietiškas tiesas...

SIRANO

O ką patart gali?

Globėjo įžymaus, protektoriaus ieškotis,

Raitytis apie jį, kaip gebenei vyniotis?

Kabintis į šakas galiūnų svetimų

Ir kilti ne savom jėgom, o gudrumu?

Dėkoju, ne! Eiles ministrui dedikuoti,

Kaip daro šiais laikais ne vienas? Bukapročių,

Įpratusį jausmus matuot pinigine,

Palenkti odėmis? Labai dėkoju, ne!

Po rupūžę kasdien suvirškinti be gėdos?

Vien šliužę ant grindų palikti, o ne pėdas,
Ir kelių medžiagą pratrinti per kelius?
Stuburkauliu triukus išdarinėt miklius?
Dėkoju! Suktis taip, kad vilkas būtų sotus
Ir neliesta avis? Be perstojo šypsotis,
Barstyt pagyrimus, mosuoti smilkykle,
Kol ir tave kas nors pagirs galų gale?
Dėkoju, ne! Mažam rately apsišaukti
Didžiu žmogum? Sakyt komplimentus ir plaukti,
Kai pučia į bures ne vėjas, po velnių,—
Tiktai atodūsiai apvytusių ponių?
Dėkoju, ne! Kilniam leidėjui pult po kojų,
Savom lėšom eiles išleisti? Ne, dėkoju!
Sunkias duris klebent su vienu sonetu,
Kai galima kitus rašyti tuo metu?
Landynių šurmuly pačiam įsikalbėti,
Kad popiežius esi? Prieš laikraščius drebėti,
Spėlioti su viltim: „O ką apie mane
„Merkurijus“⁵¹ rytoj rašys?..“ Dėkoju, ne!
Gyvent intrigomis, bijoti to ar kito,
Maldauti paramos, protekcijos, vizito?
Labai dėkoju, ne! Ir šimtą kartų ne!
Tačiau laisvai alsuot galinga krūtine,
Turėt aštrias akis, turėti balsą skardų,
Eilėraščių sukurt arba pakelti kardą,
Kai nekenti ko nors, kai tau kas nors brangu!
Nesivaikyt šlovės, netykot pinigų,
O tenkintis rieke, kuri ant stalo guli.
Jei užsigeis širdis — keliaut nors į mėnulį!
Ir pasidžiaugt gėle — gražia ar negražia,—
Nes pats išauginai tu ją savam darže.

Ir jeigu fortūna tau šypfels bent prieš mirtį,
Galėsi nuopelnus ne Cezariui priskirti,
O sau. Nešliaušiu aš kaip gebenė. Geidžiu,
Kad ir ne ažuolu, kad ir kukliu medžiu
Į dangų stiebtis pats!

LE BRE

Gera! Bet kam tu plėšais
Ir stengiesi visus paversti savo priešais?
Iš kur ta manija užerzint vis naujus?

SIRANO

Todėl, kad per lengvai susidraugaujat jus.
Visur draugų būriai, nors jų veidai — kaip vištų
Pasturgaliai! Tiesiog juokais aš kartais plyštu.
Nemėgstu sveikintis kas žingsnį. Man smagu,
Kai savo kelyje vėl priešą sutinku!

LE BRE

Oi, klysti! . .

SIRANO

Tebūnie tokia jau mano yda!
Džiaugiuosi, kad keliu piktumą ir pavydą.
Brangusis, aš kur kas labiau savim tikiu,
Kada jaučiu šūvių itūžusių akių,
Kai taškosi tulžis ir pavyduolių seilės.
O jūsų plepalai, liūliuojantys ir meilūs,—
Kaip tie itališkų apykaklių šilkai.
Dėvėti patogų ir minkštą. . . Bet kaklai
Neturi atramos — išglemba, suminkštėja
Ir linksta į visas puses, pajutę vėją.
Tik neapykanta, kurią visad kenčiau,
Išmokė bėdoje laikytis išdidžiau,
Ji grūdino jausmus, brandino mano protą,

Ji kaip ispaniška apykaklė gofruota —
Ir antkaklis kartu, ir nimbas!

LE BRE (*po pauzės, imdamas jį už parankės*)

Prieš kitus

Gali tu apsimest nuožmus ir išdidus,
Bet man prisipažink: jinai tavęs nemyli?

SIRANO (*skubotai*)

Tylėk!

*Prieš kurį laiką įėjo ir įsimaišė tarp kadetų Kristia-
nas, bet su juo niekas nekalba. Jis atsisėda prie staliuko
vienas, jį aptarnauja Liza*

IX SCENA

Sirano, Le Bre, kadetai, Kristianas

PIRMAS KADETAS (*sėdėdamas gilumoje prie stalo su
taure rankoje*)

Ei, Sirano!

Sirano atsisuka

Sakyki, kaip supylei

Šimtinę žmogžudžių? Papasakok!

SIRANO

Pa!a!

(Pasitraukia Le Bre laikomas už parankės. Jie tyliai šnekasi)

PIRMAS KADETAS (*pakyla ir prieina prie Kristiano
staliuko*)

Žaliam naujokui bus geriausia mokykla!

KRISTIANAS (*pakeldamas galvą*)
Naujokui?

ANTRAS KADETAS

Tam gležnam šiauriečiui!

KRISTIANAS

Mielas pone! ..

PIRMAS KADETAS (*pašaipiai*)

Žinokite, yra daikčiukas toks, barone,

Kurio net paminėt negalima pulke,

Kaip virvės pakaruoklio namuose.

KRISTIANAS

Kokia

Nesąmonė!

ANTRAS KADETAS (*griausmingu balsu*)

Žmogau!

(*Tris kartus mįslingai parodo pirštu savo nosį*)

Pažįstate tą daiktą?

KRISTIANAS

Čia jūsų...

ANTRAS KADETAS

Ša! Tyliau! .. Jei prasitarsi — baigta!

(*Parodo Sirano, kuris gilumoje vis kalbasi su Le Bre*)

Atsiskaityt su juo reikės. Oi, nesaldu!

TREČIAS KADETAS (*patyliukais atsisėdęs ant stalo už
Kristiano nugaros*)

Jis neseniai sniaukras nukovė tris ar du.

Įsižeidė, kad jie per nosį sako „labas“.

KETVIRTAS KADETAS (*dusliu balsu, išlįsdamas iš po
stalo, kur buvo keturpėsčias
palindęs*)

Tą organą pamiršk, jei paminėsi — grabas!

PENKTAS KADETAS (*dėdamas ranką ant Kristiano
peties*)

Nereikia paminėt — ir nosinės gana.

Tik išsitrauk — ir žuves!

*Tyla. Visi stovi aplinkui sunertomis ant krūtinės rankomis
ir stebi Kristianą. Šis pakyla ir eina prie Karbono de Kas-
tel-Žalu, kuris kalbasi su vienu karininku ir nuduoda nie-
ko nematęs*

KRISTIANAS

Kapitone!

KARBONAS (*atsigręždamas ir nužvelgdamas jį*)

Na?

KRISTIANAS

Kas daroma, kada per daug pietiečiai girias?

KARBONAS

Įrodykite jiems, kad ir šiaurietis — vyras.

(*Atsuka jam nugarą*)

KRISTIANAS

Dėkoju.

PIRMAS KADETAS (*Beržerakui*)

Sirano, mes laukiame, pradėk!

VISI

Papasakok!

SIRANO (*prieidamas prie jų*)

Gerai, neduosite vis tiek

Ramybės man. . .

*Visi atsineša kėdes ir susėda aplinkui, ištiesę kaklus. Kris-
tianas apžergia savo kėdę raitomis*

Tai va. Einu link to širšyno

Pats vienas. Danguje mėnulis, tarsi gryo
Sidabro laikrodį, žvilgėjo. Bet staiga
Nematoma dangaus auksakalio ranka
Juodais debesimis tą laikrodį užklojo.
Tikėsite ar ne — tokia tamsybė stojo,
Kad pašiurpau. Ir pats šėtonas išsığas!
Nė velnio nematyti. . .

KRISTIANAS

Be savo nosies.

*Tyla. Visi lėtai pakyla ir žiūri į Sirano. Šis iš nuostabos
nutyla. Baimingas laukimas*

SIRANO

Kas

Va šitas prielipa?

KADETAS (*pusbalsiu*)

Vos iškeptas kadetas.

KARBONAS (*pusbalsiu*)

Baronas Kristia. . .

SIRANO (*jau norėjęs pulti Kristianą, sustoja*)

Aha! De Neviletas!

Gerai! . .

(Bąla ir rausta, vėl puola Kristiano link)

Aš jį! . .

(Susitvardęs, dusliu balsu)

Labai gerai. . .

(Toliau pasakoja)

Kaip jau sakiau,

Tamsu. . .

(Pagautas įtūžio)

Po šimts velnių! . .

(Vėl natūraliu balsu)

Sutemo dar daugiau.

Ir pamaniau: galiu juk nusisukti sprandą.

Visi nustėrę. Atsisėda žvalgydamiesi vienas į kitą

Dėl girto valkatos užgausiu kokią grandą,

Ir grandas man užtvos...

KRISTIANAS

Per nosį.

Visi pakyla. Kristianas supasi ant kėdės

SIRANO *(dusdamas)*

Per nagus.

Puikiausiai supratau, koks aš neatsargus.

Visai be reikalo kišu tarp durų...

KRISTIANAS

Nosį.

SIRANO

Pirštus. Žodžiu, keblion istorijon veliuosi.

Bet suėmiau save...

KRISTIANAS

Už nosies.

SIRANO *(braukdamas nuo kaktos prakaitą)*

Į rankas.

Ir nuolat mintimis kartojau: kad ir kas

Nutiktų — nesvarbu, tu eiki, gaskonieti,

Eik...

KRISTIANAS

Nosies tiesumu.

SIRANO (*šokdamas prie jo*)

Velniop, užteks kentėti!

Visi gaskoniečiai puola į priekį, kad geriau matytų, bet Sirano, priartėjęs prie Kristiano, susivaldo ir pasakoja toliau

Gerai... Kol taip svarsčiau, staiga visa minia
Išdygo iš tamsos...

KRISTIANAS

Prieš nosį.

SIRANO (*pabalęs ir šypsodamasis*)

Prieš mane.

Aš atremiu smūgius, pašėlusiai ginuosi,
O dvokas toks nuo jų, brolyt...

KRISTIANAS

Net laužia nosį!

SIRANO

Jie dvokė kiaulide. Suspėjau tris parblokšt.
Ketvirtas šovė. Pykšt! Aš savo ruožtu...

KRISTIANAS

Pokšt!

SIRANO (*pratrūkdamas*)

Išeikit po velnių!

Kadetai puola link durų

PIRMAS KADETAS

Štai tigras atsibudo!

SIRANO

Išeikit lauk visi, palikit mus abudu.

ANTRAS KADETAS

Iš jo tik faršas liks.

RAGNO

Nejaugi?

TREČIAS KADETAS

Tau, brolau,

Kotletams bus mėsos.

RAGNO

Jaučiu, kad pabalau.

Iš siaubo, dievaži, suglebo visas kūnas!

KARBONAS

Išeikime!

KETVIRTAS KADETAS

Sumals į dulkes, po perkūnais!

PENKTAS KADETAS

Man rodosi, vieni griuvėsiai liks aplink!

ŠEŠTAS KADETAS (*uždarydamas duris dešinėje*)

Baisu ir pagalvot, kas bus!

Išeina visi: kas per lauko duris, kas per šonines, kai kurie lipa laiptais. Sirano ir Kristianas, likę vieni, valandėlę stebi kitą kitą

X SCENA

Sirano, Kristianas

SIRANO

Na, apkabink!

KRISTIANAS

Bet, pone...

SIRANO

Tu drąsus.

KRISTIANAS

Tačiau...

SIRANO

Tiesiog šaunuolis.

KRISTIANAS

Jūs manot...

SIRANO

Apkabink mane. Juk aš — jos brolis.

KRISTIANAS

Kieno?

SIRANO

Sakau gi — jos! Roksanos.

KRISTIANAS (*bėgdamas prie jo*)

Iš tiesų?

O dieve!

SIRANO

Teisingiau — jos pusbrolis esu.

KRISTIANAS

Ji sakė jums ką nors?

SIRANO

Tau sekasi, vyruti!

KRISTIANAS

Nejaugi ji mane mylėtų?

SIRANO

Gali būti!

KRISTIANAS (*imdamas abi jo rankas*)

Nesitveriu džiaugsmu dėl mūsų pažinties!

SIRANO (*įsiziūrėdamas į jį*)

Juk tas nenaudėlis gana dailus išties!

KRISTIANAS

Prašau atleisti man.

SIRANO

Bet po visų tų nosių...

KRISTIANAS

Atsiimu atgal.

SIRANO

Klausykis, ką išklosiu:

Ji laukia tavo laiško.

KRISTIANAS

Amen!

SIRANO

Kas yra?

KRISTIANAS

Deja, tas laiškas bus man pražūtis tikra.

SIRANO

Kodėl?

KRISTIANAS

Juk aš — kvailys, net pasakyti gėda!

SIRANO

Kaip tik nesi kvailys, jei tokios mintys ėda.

Ir ne kvailai, beje, mane atakavai.

KRISTIANAS

Kareivių būryje jaučiuosi aš laisvai.

Nereikia išminties, kad sviestum aštrų žodį.

Tačiau prie damų man verčiau neprasizioti.

Kai praeinu, jos švelniai žiūri į mane...

SIRANO

Žiūrėtų dar švelniau, jei stabtelėtum.

KRISTIANAS

Ne.

Esu iš tų, kurie nemoka ir negali
Išreikšt jausmų... Tokiems verčiau praeit pro šalį.

SIRANO

Jei būčiau nudrėbtas aš pats gražiau bent kiek,
Išreikšt gražius jausmus mokėčiau, patikėk.

KRISTIANAS

O dieve, jeigu man kas duotų grakštų protą!

SIRANO

O dieve, jeigu man kas duotų gražų stotą!

KRISTIANAS

Be galo išranki gražioji Roksana.

Manim ji nusivils.

SIRANO (*žiūrėdamas į Kristianą*)

O, jei dvasia mana

Turėtų šitokį viliojantį drabužį!

KRISTIANAS (*beviltiškai*)

Man trūksta iškaltos!

SIRANO (*staigiai*)

Paskolinsiu, draugužiai!

O tu man — žavesio. Gerai?

KRISTIANAS

Nesuprantu.

SIRANO

Aš mokysiu tave, o jai kartosi tu.

Lai tavo lūpomis byloja siela mano.

Iš abiejų išeis herojus jos romano.

KRISTIANAS

Tu siūlai...

SIRANO

Mes neleisim nusivilti jai.

Gerai?

KRISTIANAS

Bet, Sirano... Baisoka man.

SIRANO

Bijai,

Kad vienas pats gali jos širdį atgrasinti.
Bet jei kartotumei kiekvieną mano mintį,
Kuždėtum jai žodžius, išmokus mintinai...
Ją sužavėtume išvien!

KRISTIANAS

Tu taip manai?

SIRANO

Ar nori, Kristianai?

KRISTIANAS

Tavo akys dega!..

SIRANO

Ar nori?

KRISTIANAS

Bet ir tau tasai žaidimas maga?

SIRANO (*svaigdamas*)

Aš būčiau...

(*Atsitokėjęs ima vaidinti*)

Na, tiesiog tai būtų pramoga.

Poetą gundanti idėja man staiga

Atėjo: mes kartu sukursim gražų mitą.

Abudu tobulai papildom vienas kitą.

Aš būsiu nuošaly, bet visados kartu.

Aš — tavo išmintis, o mano grožis — tu.

KRISTIANAS

O laiškas? Juk sakei, kad Roksana jo laukia.

Ką parašyti jai?

SIRANO (*išsitraukdamas iš kišenės laišką*)

Štai laiškas, mano drauge!

KRISTIANAS

Juokauji?

SIRANO

Nieko čia netrūksta, būk ramus.

Tiktai pasirašyk ir siųsk į jos namus.

KRISTIANAS

Turėjai su savim?..

SIRANO

A, šito gero turim!

Klorizai kokiai nors kasdien mes laiškus kuriam.

Juk meilė, gimstanti poetų širdyse,—

Tik muilo burbulas, plevenanti dvasia!..

Tu mano išmones įkūnysi tikrovėj.

Paimki. Surašiau, kaip man į galvą šovė,—

Jausmingi posakiai, atodūsiai slapti... .

Nutūps jie iš dausų į žemę, suprantį?

Čia gražbylostės daug, bet ir širdies įdėta!

Imk, ir baigta kalba.

KRISTIANAS

Gal reikia kokią vietą

Pakeisti? Nežinia, ar viskas tinka jai?

SIRANO

Roksanai laiškas tiks lyg pirštinė.

KRISTIANAS

Bet jei... .

SIRANO

O, moterų visų savimeilė didžiulė!

Šventai tikės, kad jai rašyta.

KRISTIANAS

Ak bičiuli!
(*Puola į Sirano glėbį*)
Abu stovi apsikabinę

XI SCENA

Sirano, Kristianas, kadetai, mušketininkas, Liza

PIRMAS KADETAS (*praverdamas duris*)
Bijau ir pažiūrėt... Ramybė kaip kapuos.
(*Įkiša galvą*)

Eil

VISI KADETAI (*sugūžęję ir pamatę juodu apsikabinusius*)

Ajajai!

ANTRAS KADETAS
Štai tau!

MUŠKIETININKAS (*pašaipiai*)
O sakėt — sukapos! ..

KARBONAS
Pavirto demonas apaštalu! Jei sykį
Per šnervę tau sušers — ir antrą atstatyki!

MUŠKIETININKAS
Iš nosies jo dabar tik juokis ir norėk.
Paerzinsim ir mes... Ei, Liza, pažiūrėk!
(*Nenatūraliai uosdamas orą*)

Iš kur kvapelis toks, juk niekur neįmynėm?

(Eidamas prie Sirano ir įžūliai žiūrėdamas į jo nosį)

Galbūt užuodžiat jūs, kuo kvepia?

SIRANO *(skeldamas jam antausį)*

Pakasynom!

Visuotinė linksmybė. Kadetai, atpažinę buvusį Sirano, verčiasi kūlio

U ž d a n g a

TREČIASIS VEIKSMAS

Roksanos bučinys

Nedidelė aikštė senajame Mare kvartale. Senoviški namai. Galvelių perspektyva. Dešinėje Roksanos namas ir sodo siena, už jos gausu žalumos. Virš durų balkono langas, prie durų suolas. Sienomis rangosi gebenės, balkoną apipynę jazminai, kurių šakos svyra žemyn

Sienoje kyšančiais akmenimis nuo suolo galima lengvai įlipti į balkoną

Priešais — to paties stiliaus senoviškas namas iš plytų ir akmenų. Plaktukas prie durų apvyniotas gabalu drobės — lyg skaudantis pirštas

Kylant uždangai ant suolo sėdi du en ja. Roksanos balkono langas plačiai atidarytas

Šalia duenjos stovi Ra g n o, apsirengęs lyg ir kokia livrėja, ir, šluostydamasis akis, baigia pasakojimą

I SCENA

Ra g n o, du en ja, paskui Roksana, Sirano, du pa ž a i

RAGNO

...Paskiau pabėgo ji su tuo kapitonu!

Likau baisiam skurde. Jau virvę kabinu,
Kariuosi... Sirano mane ištraukti spėjo
Iš kilpos. O paskiau įtaisė čia tiekėju.

DUENJA

O kas nusmukdė jus? Likimo staigmena?

RAGNO

Aš mėgau poetus, o kariškius — žmona.
Jei kąsnis likdavo nuo Apolono stalo,
Tai Marsas griebdavo. Ir štai sulaukėm galo.

DUENJA (*atsistodama ir šaukdama pro atvirą langą*)
Roksana, ruoškitės ir einam skubina!

ROKSANOS BALSAS

Apsiaustą jau velkuos!

DUENJA (*Ragno, rodydama duris priešais*)

Mes pakviestos tenai.

Klomiros namuose netrūksta protui peno.
Šiandieną pokalbis apie Švelnumo meną.

RAGNO

Švelnumo?

DUENJA (*maivydamosi*)

Nagi taip!..

(*Šaukia*)

Roksana, aš bijau,
Kad pražiopsosime Švelnumą!

ROKSANOS BALSAS

Ak, tuojau!

Girdėti artėjančių styginių instrumentų garsai

SIRANO BALSAS (*dainuojantis užkulisyje*)

Lia lia lia lia!

DUENJA (*nustebusi*)

Gal mums ateina jie pagroti?

SIRANO (*lydimas dviejų pažų su didžiosiomis liutnėmis*)

Čia triguba nata, tu trigubas beproti!

PIRMAS PAŽAS (*ironiškai*)

Jūs, pone, žinote ir trigubas natas?

SIRANO

Pas Pjerą Gasendi ⁵² kasėjo mokslus, tas
išmano muziką!

PAŽAS (*skambindamas ir dainuodamas*)

Lia lia!

SIRANO

Nešiurpink blusų!

(*Išplėšia liutnią ir tęsia muzikinę frazę*)

Lia lia lia lia!

ROKSANA (*pasirodydama balkone*)

Čia jūs?

SIRANO (*dainuodamas ta pačia melodija*)

Vėl sveikinu aš jūsų

Rožes ir le-li-jas!

ROKSANA

Tuoju žemyn lipul!

(*Dingsta iš balkono*)

DUENJA (*rodydama pažus*)

Iš kur tie virtuožai?

SIRANO

Išlošiau abu

Iš pono d'Asusi⁵³. Tarp mūsų ginčas vyko
Dėl vieno neaiškaus gramatikos dalyko.
Parodė į pažus ir sako: „Lažinuos!
Tau muziką statau lig pat kitos dienos!“
Prakirto jis. Todėl tik aušrai patekėjus
Nusikratysiu aš va šitais atlikėjais.
Harmonijos bent kiek įkalti jiems bandžiau,
Deja, jų talentais džiaugiuosi vis mažiau.

(Muzikantams)

Jūs ponui Monfleri paskambinkit pavana⁵⁴.
Sakykit — nuo manęs!

Pažai ruošiasi išeiti

(Duenjai)

Kaip sekasi Roksanai?

(Nueinantiems pažams)

Ei, skambinkit ilgai ir netiksliai!

(Duenjai)

Kaži

Ar ji širdies draugu dar žavis?

ROKSANA *(išeidama pro duris)*

Dievaži,

Jo protas nuostabus! O kaip kalbėti moka!

SIRANO *(šypsodamasis)*

Protingas?

ROKSANA

Ligi jo net jums, brolau, toloka!

SIRANO

Tikiu.

ROKSANA

Švelnumo tiek aš pirmąkart girdžiu.
Išreiškia viską jis net mažmožiu grakščiu.
Teisybė, kai kada sutrinka ir išbąla.
Paskui kad pasakys — širdis krūtinėj sąla!

SIRANO (*nepatikliai*)

Kažin?

ROKSANA

Ak, liaukitės! Jūs, vyrai, amžinai
Galvojat: jei gražus, tai kvailas būtinai!

SIRANO

Ar jo grakšti kalba taip liejasi iš meilės?

ROKSANA

Mielasis! Ne kalba, o dieviškiausios eilės.

SIRANO

Poetas jis?

ROKSANA

Ir koks! Tik paklauskite. Štai:
„Aš tiek turiu širdies, kiek tu jos užvaldai!“
(*Triumfuodama*)

Gražu?

SIRANO

Hm... Hm...

ROKSANA

Arba: „Pasiėmei tu širdį,
Tad savąją atsiusk manoms kančioms patirtį!“

SIRANO

Čia turi širdį jis, čia kitą sykį ne.
Tai kaip su ja yra?

ĖOKSANA (*sutrypdama kojomis*)
Jūs erzinat mane!

Pavyduliaujat. . .

SIRANO (*krūptelėjęs*)
OI

ROKSANA

Pavydite jam stiliaus!

O tos eilutės, va,— sakysit, ne subtilios?
„Taip meldžiasi širdis, kad būtume drauge.
Jei bučinius visus nusiųsčiau jums laiške,
Tai laišką lūpomis turėtumėt skaityti! . .“

SIRANO (*nejučia šypsodamasis iš pasitenkinimo*)
Na. . . Šitie sakiniai. . .

(*Susigriebdamas, oriai*)
Gerokai suraizgyti.

ROKSANA

O štai. . .

SIRANO (*sužavėtas*)
Jūs mokate jo laiškus mintinai?

ROKSANA

Visus!

SIRANO (*pasiraitydamas ūsus*)
Tokia sėkmė aplanko ne dažnai!

ROKSANA

Jis genijus!

SIRANO (*kuklindamasis*)
Gal ne. . .

ROKSANA (*kategoriškai*)

Taip! Genijus!

SIRANO (*nusileisdamas*)

Lai būna.

DUENJA (*pirma pasišalinusi, dabar grįždama*)

De Gišas!

(*Stumia Sirano durų link*)

Eikit šen, toliau nuo to klastūno.

Čionai atradęs jus, jis dar susiprotės...

ROKSANA

Taip, taip, kad nesuuostų mano paslapties!

Jo rankose jėga. Teisybę sužinotų —

Ir mano meilei amen. Jis nedovanotų!

SIRANO (*eidamas į namą*)

Gerai, gerai!

Pasirodo de Gišas

II SCENA

Roksana, de Gišas, atokiau duenja

ROKSANA (*sveikindama de Gišą reveransu*)

Kaip tik ruošiausi šiuo metu...

DE GIŠAS

Aš atsisveikinti norėjau. Išvykstu.

ROKSANA

Ak taip?

DE GIŠAS

Į karą!

ROKSANA

O!

DE GIŠAS

Tuoj pat.

ROKSANA

O!

DE GIŠAS

Mūsų laukia

Araso apgultis ⁵⁵. Bet jums, brangioji drauge,
Vis tiek.

ROKSANA (*mandagiai*)

Oi ne!

DE GIŠAS

O man liūdniausia valanda.

Ar pamatysiu jus kada? Gal niekada.

Paskirtas aš vadu.

ROKSANA (*abejingai*)

Tai bravo!

DE GIŠAS

Vadovauju

Gvardiečių pulkui.

ROKSANA (*susigriebusi*)

Ką? Gvardiečių?

DE GIŠAS

Ten tarnauja

Ir jūsų pusbrolis, tas įžūlus rėksnys.

Kare atkeršysiu — akių nebedraskys.

ROKSANA (*dusdama*)

Kaip? Ir gvardiečiams reiks kariauti su ispanais?

DE GIŠAS (*juokdamasis*)

Tai mano dalinys, brangioji!

ROKSANA (*krisdama ant suolo, sau*)

Kristianas!

DE GIŠAS

Jums bloga?

ROKSANA (*labai susijaudinusi*)

Iš tiesų... Tokia skaudi žinia!

Juk artimas žmogus turės palikt mane.

DE GIŠAS (*nustebintas ir sužavėtas*)

Jūs pirmą kartą man meilesnį žodį radot!

ROKSANA (*kitu tonu, mosuodama véduokle*)

Tai mano pusbroliui atkeršyti jūs žadat?

DE GIŠAS (*juokdamasis*)

Užtarsit?

ROKSANA

Ne!

DE GIŠAS

Ar jį sutinkat?

ROKSANA

Vis rečiau.

DE GIŠAS

Su vienu kadetu jį keliskart mačiau...

(*Stengiasi prisiminti*)

De Ne...vilen...vilje...

ROKSANA

Toks ilgšis gal?

DE GIŠAS

Blondinas.

ROKSANA

Sakyčiau, rudaplaukis.

DE GIŠAS

Gan gražus vaikinai.

RŌKSANA

Na ką jūs!

DE GIŠAS

Bet kvailys.

ROKSANA

Tai rodo jo miną!

(Keisdama toną)

Jei norit Sirano nubausti — negana

Į ugnį jį pasiųst. Juk nuotykių, pavojų

Jis troško visada. Ar žinot, ką galvoju?

DE GIŠAS

Sakykite.

ROKSANA

Yra skaudesnė jam bausmė:

Palikite ir jį, ir jo draugus namie.

Paryžiuje tūnoti, kada visi kariauja!

Juk žinote, kokie kadetai karštakraujai —

Sau kumščius nusigrauš! Nei žygių, nei garbės...

DE GIŠAS

Sakykit, kas pikčiau įgelti sugebės?

Dievaž, tik moteris, tik moteris taip moka!

ROKSANA

Atkeršysit, be to, gardaus turėsit juoko!

DE GIŠAS *(prisiartindamas)*

Iš to, kaip nuoširdžiai palaikote mane,

Išeitų — mylite šiek tiek?

ROKSANA *(šypsodamasi)*

Kodėl gi ne.

DE GIŠAS *(rodo pluoštą užantspauduotų vokų)*

Turiu įsakymus. Į žygį dar šiandieną

Išvyks padaliniai visi. Išskyrus vieną...

(Atplėšia vieną voką)

Kadetų kuopai... taip...

(Įsideda į kišenę)

Jie šito nematys.

(Juokdamasis)

Cha cha! Ir Sirano!.. Narsumo pavyzdys!..

Nejaugi jums žmogaus negaila?

ROKSANA *(žvelgdama į jį)*

Žiūrint kokio.

DE GIŠAS *(visai priartėdamas prie jos)*

Dėl jūsų aš einu iš proto! Ak viliokė,

Išvykti, kai matau, kad jūs man palanki?..

Klauskite. Čia pat yra vieta puiki.

Einu pas vienuolius. Tarnauja ligi vieno

Jie dėdei Rišelje — priglaus ir jo sūnėną.

Ten pasaulietis joks kaip gyvas neįeis,

Bet man tamsos palaukti kapucinai leis.

Kitiems išvykęs aš. O tu, gudruole, lauki.

Kai visiškai sutems, ateisiu čia su kauke.

Tu sutinki?

ROKSANA *(gyvai)*

Bijau, kas nors jus pamatys!..

DE GIŠAS

Tu sutinki?

ROKSANA

Be to, Araso apgultis...

DE GIŠAS

Maldauju!

ROKSANA

Ne!

DE GIŠAS

Sutik, nepaisydama nieko!

ROKSANA (*švelniai*)

Negalit pasilikti.

DE GIŠAS

Ak!

ROKSANA (*sau*)

Kristianas lieka.

(*De Gišui*)

Telydi jus visur Antonijaus⁵⁶ narsa!

DE GIŠAS

Tai dieviška kalba! Jūs mylite, tiesa?

ROKSANA

Aš myliu tą, kuris širdy apsigyveno.

DE GIŠAS (*nesitverdamas džiaugsmu*)

Einu!

(*Bučiuoja jai ranką*)

Ar jūs patenkinta?

ROKSANA

Taip, drauge man!

De Gišas išeina

DUENJA (*darydama komišką reveransą už jo nugaros*)

Taip, drauge mano! Chi!

ROKSANA

Nė žodžio, supratai?

Jei Sirano išgirs, prakeiks mane už tai!

(Šaukia į namų pusę)

Ei, pusbroli!

III SCENA

Roksana, duenja, Sirano

ROKSANA

Dabar mes einam pas Klomirą.

(Rodo duris priešais)

Alkandras ten kalbės, kiti įžymūs vyrai...

DUENJA *(įsikišusi mažąjį pirštą į ausį)*

Pirštukas kužda man, kad neregėsime jų!

SIRANO *(Roksanai)*

Kodėl nepažiūrėt beždžionių įžymių!

DUENJA *(susizavėjusi)*

Plaktukas va — ir tas apmuturiuotas drobe!..

(Plaktukui)

Užrišo burną tau, plaktuk, nes klausą opią

Įžeistumei grubiu metalo beldimu!

*(Pakelia plaktuką ir labai atsargiai bei švelniai suduoda
juo į duris)*

Durys atsidaro

ROKSANA *(iš tarpdurio)*

Jei Kristianas čia ateis, lai prie namų

Palaukia.

SIRANO

Hm. . . O ko paklausit jo šiandieną?

ROKSANA

Neprasitarsit?

SIRANO

Ne, tylėsiu tartum siena.

ROKSANA

Aš leisiu jam laisvai kalbėt apie jausmus,
Improvizuot. Visus parodyt gabumus.

SIRANO (*šypsodumasis*)

Puiku.

ROKSANA

Cit! . .

SIRANO

Cit! . .

R o k s a n a įeina, durys užsidaro

(Nusilenkia)

Dėkoju, viskas pagal planą.

Durys vėl atsidaro, R o k s a n a iškiša galvą

ROKSANA

Jis pasiruoštų! . .

SIRANO

O, tikrai!

ABU (*kartu*)

Cit! . .

Durys užsidaro

SIRANO (*šaukia*)

Kristianai!

IV SCENA

Sirano, Kristianas

SIRANO

Ko reikia, jau žinau. Išmokti privalai
Šįvakar itin daug ir ypač tobulai.
Eime parepetuot. Be reikalo raukaisi.
Mums reikia paskubėti.

KRISTIANAS

Neisiu!

SIRANO

Kaip tai neisi?

KRISTIANAS

Roksanos lauksiu čia.

SIRANO

Ką svaičioji, žmogau?

Greičiau eime.

KRISTIANAS

Sakau, kad neisiu. Pavargau
Nuo skolintų laiškų, nuo įkaltos man rolės.
Kas vakarą drebėk, suklysi — ir prapuolęs.
Dėkoju, man tavęs reikėjo iš pradžių.
Dabar kalbėsiu pats. Ji myli — aš jaučiu.

SIRANO

Oho!

KRISTIANAS

Mes paprastai galėsime šnekučiuotis,
Matysi! Pagaliau nesu toks bukaprotis.
Ne veltui tu mane tiek laiko mokinai.
Dabar, po šimts velnių, nebeištrūks jinai!..

(Pamatęs Roksana, išeinančią iš Klomiro namų)
Ateina! Oi, padėkl
SIRANO *(jam nusilenkdamas)*
Kalbėk pats vienas, ponel
(Dingsta už sodo sienos)

V SCENA

Kristianas, Roksana, iš pradžių keletas manieringų damų ir vyriškių, duenja

ROKSANA *(su būriu kitų išeina iš Klomiro namų; reveransai, atsisveikinimai)*

Kasandija, sudiel .. Alkandrai! .. Gremionel ..

DUENJA *(nusivylusi)*
Mes negirdėjome svarbiausių prakalbų!
(Eina į Roksanos namus)

ROKSANA
Sudie visiems!

Visi ceremoningai lankstosi ir nueina skirtingomis gatvėmis. Roksana mato Kristianą

Čia jūs? ..
(Eina prie jo)

Koks oras! Nuostabu.
Mes visiškai vieni. Naktis ateina tyliai.
Prisėskim. Aš klausau. Kalbėkite.

KRISTIANAS (*atsisėdęs šalia jos, po pauzės*)

Aš myliu.

ROKSANA (*užsimerkdama*)

Kalbėkit šia tema.

KRISTIANAS

Aš myliu jus.

ROKSANA

Toliau?

KRISTIANAS

Jus myliu.

ROKSANA

Tuos žodžius atauskit subtiliau.

KRISTIANAS

Aš myliu. . .

ROKSANA

Kas paskui?

KRISTIANAS

Paskui, brangioji mano. . .

Aš noriu, kad ir tu mylėtumei, Roksana!

ROKSANA (*nepatenkiinta*)

Man vietoj gulbės pieno siūloma buza!

Na. . . Kaip jūs mylite?

KRISTIANAS

Labai.

ROKSANA

O kur visa

Jausmų gama?

KRISTIANAS (*nenuleisdamas akių nuo jos garbanų*)

Mane taip traukia tavo kaklas! . .

ROKSANA
Nutilkit! Vulgaru.
KRISTIANAS

Iš meilės aš kaip aklas!

ROKSANA (*stodamasi*)
Ir vėl!

KRISTIANAS (*mėgindamas ją sulaikyti*)
Nemyliu, ne!

ROKSANA (*atsisėsdama*)
Jau įdomiau. Klausau.

KRISTIANAS
Ne myliu — dievinu!

ROKSANA (*pakildama ir traukdamasi*)
O varge! Eikit sau.

KRISTIANAS
Aš proto netenku!

ROKSANA (*šaltai*)
O kam jūs man be proto?
Nenoriu nė matyt — kaip šlubo ar kuproto.
Keliaukite ieškot ankstesnės išminties!

KRISTIANAS
Bet aš. . .

ROKSANA
Jūs mylite, žinau. Labos nakties!

KRISTIANAS
Palaukite, aš jus. . .

ROKSANA (*atidarydama duris*)
Jūs dievinat — jau spėjot
Prisipažint. Sudie.

(Užtrenkia duris prieš jo nosį)
SIRANO *(prieš valandėlę grįžęs nepastebėtas)*
Tai va, pasikalbėjot.

VI SCENA

Kristianas, Sirano, vienu metu pažai

KRISTIANAS

Išgelbėki!

SIRANO

O ne!

KRISTIANAS

Aš mirsiu, jei tuojau
Nepermaldausiu jos! ..

SIRANO

O ką daryt? Nejau
Pradėsi mokytis dabar?

KRISTIANAS *(stverdamas jį už rankos)*

Aure, žiūrėkil

Užsidega šviesa balkono lange

SIRANO *(sujaudintas)*

Jos langas!

KRISTIANAS *(šaukdamas)*

Dievaži, numirsiu!

SIRANO

Cit, nerėkil!

KRISTIANAS *(pakuždom)*

Numirsiu! ..

SIRANO

Užsičiaupk! Naktis gana tamsi...

KRISTIANAS

Tai kas?

SIRANO

Padėsiu tau, nors vertas ir nesi.

Eik čia, nevykėli, ir stokis prieš balkoną.

Aš tyliai tau žodžius pasakinsiu.

PAŽAI (*pasirodydami gilumoje, Beržerakui*)

Pone!

SIRANO

Tyliau! ..

PIRMAS PAŽAS (*pusbalsiu*)

Mes Monfleri palinksminom šiek tiek.

SIRANO (*tyliai, paskubom*)

Dabar tu eisi ten, o tu tenai budėk;

Kai pamatysit ką, pradėkit muzikuoti.

ANTRAS PAŽAS

O kokią liepsite melodiją pagroti?

SIRANO

Jei vyras eis — liūdna, o moteriai — linksma.

P a ž a i nueina į priešingas puses

(Kristianui)

Pašauki ją!

KRISTIANAS

Roksana!

SIRANO (*pasemia žvyro ir meta į Roksanos langą*)

Žvyro sviesk pirma.

VII SCENA

Roksana, Kristianas, Sirano, iš pradžių pasislėpęs po balkonu

ROKSANA (*praverdama langą*)

Kas ten?

KRISTIANAS

Tai aš.

ROKSANA

Kas „aš“?

KRISTIANAS

Aš, Kristianas.

ROKSANA (*su panieka*)

Vėlei

Čia jūs?

KRISTIANAS

Pasikalbėt norėčiau valandėlę.

SIRANO (*stovėdamas po balkonu, Kristianui*)

Šiek tiek tyliau.

ROKSANA

Ne, ne! Keliaukit, pasakiau!

KRISTIANAS

Maldauju. . .

ROKSANA

Jūs manęs nemylite daugiau!

KRISTIANAS (*kuriam Sirano pasakinėja žodžius*)

Koks kaltinimas tam, kuris. . . kuris pamilo

Ir myli vis karščiau!

ROKSANA (*benorinti uždaryti langą*)

Jis įdomiau prabilo.

KRISTIANAS (*taip pat*)
Taip, meilė... supasi... manos širdies lopšy...
Kaip kūdikis žiaurus...

ROKSANA (*išeidama į balkoną*)
Geriau jau, dievaži!
Bet jeigu jis žiaurus, kodėl jam leidžiat augti?
Ar ne verčiau lopšy naujagimį pasmaugti?

KRISTIANAS (*taip pat*)
Aš mėginau... Deja, įveikti negaliu:
Tas kūdikis bemat pavirto... Herakliu.

ROKSANA
Geriau!

KRISTIANAS (*taip pat*)
Dvi gyvates... Puikybę ir... Dvejoną
Pasmaugė jis iškart.

ROKSANA (*parimdama balkone*)
Labai gerai! Bet, pone,
Kodėl jūs taip lėtai dėliojate žodžius?
Ar bijote, kad vėl minčių versmė išdžius?

SIRANO (*traukdamas Kristianą po balkonu ir atsistodamas jo vieton*)
Taip nieko neišeis. Leisk man!

ROKSANA
Kodėl, aš klausiu,
Taip vangiai kalbate?

SIRANO (*kalbėdamas pusbalsiu kaip Kristianas*)
Nes žodžiams jūsų ausį
Nelengva apgraibom surasti tamsoje.

ROKSANA
Maniškiai daug lengviau pasiekia jus, beje.

SIRANO

Be abejo, lengviau! Iš tolo pasitinka
Juos mylinti širdis, o ji labai svetinga.
Be to, jiems nusileist į apačią greičiau,
Negu maniems pakilt pas jus aukštyn.

ROKSANA

Tačiau

Paskutiniu metu jie kyla kuo puikiausiai.

SIRANO

Prie šitokios mankštos įprato jie galiausiai!

ROKSANA

Aš taip aukštai!..

SIRANO

Todėl malonės ir meldžiu:

Užmuštumėt mane akmeniniu žodžiu!

ROKSANA

Tuojau nulipsiu!

SIRANO *(gyvai)*

Ne!

ROKSANA *(rodydama suolą po balkonu)*

Tai stokitės ant suolo!

SIRANO *(baimingai atsitraukdamas tamsoje)*

Ne, ne!

ROKSANA

Ką reiškia „ne“?

SIRANO *(vis labiau jaudindamasis)*

Aš noriu taip... iš tolo...

Bent valandėlę dar pabūkime abu

Nematomi.

ROKSANA

Kodėl?

SIRANO

Ar tai ne nuostabu?

Jūs matot apačioj tik juodą mano skraistę.

Aš viršuje matau suknelės baltą skaisių.

Šešėlis aš esu, jūs esate šviesa.

Ir tai akimirkai mana širdis visa

Priklausol

ROKSANA

Vėl džiaugiuos gražius žodžius išgirdus!

SIRANO

Bet jie nebūdavo anksčiau tokie nuoširdūs...

ROKSANA

Nejau?

SIRANO

Kalbėdavau ne aš...

ROKSANA

O kas toksai?

SIRANO

Vien mano... svaigulys, įaudrinti jausmai!

Aš jums tiktai dabar kalbu visa esybe.

ROKSANA

Taip, visiškai kitoks ir balsas, tas teisybė.

SIRANO (*prisiartindamas, karštai*)

Kitoks! Juk savimi pabūti išdrįsau.

Po priedanga nakties bent kartą leidau sau...

(*Užsikerta ir išsigąsta*)

Ką aš kalbu? Mintis blaškytis nepaliauja.

Atleiskit, visa tai man taip žavu ir nauja!

ROKSANA

Jums nauja?

SIRANO (*sukrēstas, stengdamasis vēl sumegzti pokal-
bio gļiņā*)

Nauja... Nauja... atvirumas toks.

Aš nuolatos bijau, kad va — mane išjuoks...

ROKSANA

Dēl ko?

SIRANO

Dēl... polēkio. Bijau juokingas būti,

Jei vietoje žvaigždės atnešiu tik blizgutį!

ROKSANA

Blizgučiai gan gražu.

SIRANO

Niekingi jie dabar!

ROKSANA

Nesu girdėjusi taip kalbant jūsų dar

Nė karto!

SIRANO

Kam gi mums lankai, amūrai, strėlės!

Įgriso pagaliau tas drungnas vandenėlis,

Kurį po lašą semiam aukso šaukšteliu

Pagirdyti jausmams. Kodėl gi negaliu,

Kada nuo troškulio kepte sukempa lūpos,

Priglusti prie tikros ir gaivalingos upės?

ROKSANA

O protas?..

SIRANO

Jo dėka jus šičia sulaikiau,

Tačiau nakties dvelksme yra kažkas daugiau!

Ir žodžiais, įmantriais kaip Vuatiūro⁵⁷ eilės,

Įžestume didybę ir gamtos, ir meilės.

Pažvelkite tiktai — darkytis man neleis
Tas amžinas dangus, nusėtas šviesuliais.
Nereikia jam gudrių ir manieringų mūzų.
Baisu, kad žavioje alchemijoje mūsų
Galų gale jausmai tikrieji išgaruos
Ir siela liks tuščia madinguos apdaruos!

ROKSANA

Bet protas? . .

SIRANO

Pikta man, kai meilę valdo protas,
Kai tęsiasi kasdien žaidimas rafinuotas.
Juk nenumaldomai ateina valanda —
Kuris jos nepatirs, tam didelė skriauda! —
Kai meilė prakilni žmogaus širdy pražysta.
Ir liūdi ji kaskart, išgirdus gražbylostę.

ROKSANA

O jei ta valanda atėjo — ką gražaus
Man tarsite?

SIRANO

Žodžius, kurie į galvą šaus!
Visus, visus, visus, į puokštę nesudėstęs:
Aš myliu, aš dūstu, klejoju kaip apsėstas,
Roksana, aš ilgiau tylėti negaliu:
Tas vardas manyje pavirto varpeliu,
Aš virpu nuolatos, ir vardas tavo skamba!
Kiekvienas mažmožis man šventenybe tampa,
Kiekvieną judesį ar apdarą menu.
Štai pernai gegužės dešimtą iš namų
Su draugėm išėjai šukuoseną pakeitus.
Plaukai žvilgėjo taip, kad aš tiesiog apkvaitęs

Pasijutau, ir man, žingsniuojančiam aklai,
Mirgėjo akyse auksiniai ratilai,—
Taip apanki, kada ilgiau žiūri į saulę.

ROKSANA (*sujaudintu balsu*)

Tikrai tai meilė...

SIRANO

Taip, tai meilė! Ir pasauly

Tokios jėgos, kuri prilygtų jai, nėra.
Pavydas, liūdesys, švelnumas ir audra —
Tai meilė! Ji kitų dievų nepripažįsta,
Ir vis dėlto jinai — visai ne egoistė.
Dėl tavo laimės aš galiu be graužaties
Atsisakyt savos, išsižadėt vilties;
Klausytis iš toli laimingo tavo juoko —
Užtektų, dievaži, man atlygio ir tokio.
Kiekvienu juk žvilgsniu pripildai tu mane
Taurumo ir drąsos. Tai meilė — argi ne?
Dabar tu supranti? Ar tu jauti, Roksana,
Kaip veržias pas tave sparnuota siela mano?..
O! Ši naktis per daug žavi, per daug švelni!
Nejaugi iš tiesų kalbu su tavimi?
Nejaugi aš kada tikėjausi patirti
Tiek daug palaimos? Ne, man lieka tik numirti!
O viešpatie, nuo mano žodžių padrikų
Juk virpa ji visa tarp mėlynų šakų!
Kaip lapas tu drebi tarp virpulingų lapų!
Tu perduodi ir man virpėjimą įstabų!
Norėtumei ar ne, jisai nejučiomis
Ateina lig manęs jazmino šakomis!

(*Beprotingai bučiuoja nusvirusią šaką*)

ROKSANA

Aš virpu, aš verkiu, aš myliu! Taip, aš — tavo!

SIRANO

Ateik dabar, mirtiel! Šią naktį užkariavo

Jos širdį tas, kuris ir pasiliks tamsoj.

Tik vieno aš prašau...

KRISTIANAS (*po balkonu*)

Kad pabučiuotum!

ROKSANA (*atsitraukdama*)

Oi!

SIRANO

Ai!

ROKSANA

Prašot jūs?

SIRANO

Taip, aš...

(*Tyliai Kristianui*)

Per daug skubi, beproti!

KRISTIANAS

Kol ji atsitokės, turiu pasinaudoti!

SIRANO (*Roksanai*)

Taip, jūsų aš prašiau... Ar man atleista bus?

Dabar ir pats matau, koks aš nepagarbus.

ROKSANA (*truputį nusivylusi*)

Jūs nebeprašote?

SIRANO

Prašau... Bet juk nuliūstų

Skaistybė jūsų. Ne, nenoriu, kad paklustų

Ji užgaidų paikam!

KRISTIANAS (*traukdamas Širano už apsiausto*)

Kodėl? Tik bučiny! ..

SIRANO

Nutilki, Kristianai!

ROKSANA (*pasilenkdama*)

Kas ten su jumis?

SIRANO

E... Nieko... Įžūli aistra mane kutena.

Tad subariau save: „Nutilki, Kristianai!“

Pasigirsta liutnių muzika

Ateina kažin kas!

R o k s a n a uždaro langą

(Klausosi liutnių melodijų — viena linksma, kita liūdna)

Hm... Skamba vis kitaip.

Nei moteris, nei vyras... Kapucinas! Taip.

Pasirodo k a p u c i n a s, su žibintu rankoje elnantis nuo durų prie durų

VIII SCENA

Sirano, Kristianas, kapucinas

SIRANO (*kapucinui*)

Ką reiškia žiburys? Vaizduojam Diogeną? ⁵⁸

KRISTIANAS

Jis trukdo, po velnių!

KAPUCINAS

Gal žinot, kur gyvena

Panelė. . .

KRISTIANAS

Ko jis nori?

KAPUCINAS

Madlena Roben?

SIRANO (*rodydamas kalnan kylančią gatvelę*)

Kad ieškote ne čia, jums reikia eiti ten!

Labai labai toli ir visą laiką tiesiai. . .

KAPUCINAS

Taip? Už tave, sūnau, rožančių sukalbėsiu.

(*Nueina*)

SIRANO

Kulniuok laimingai!

(*Vėl prieina prie Kristiano*)

IX SCENA

Sirano, Kristianas

KRISTIANAS

Na, žūtbūt ją įkalbėk! . .

SIRANO

Nereikia!

KRISTIANAS

Ne dabar, tai ryt — sutiks vis tiek. . .

SIRANO

Teisybė. . . Vakaraš žiedai apsvaigę supas,

Turi tu ūsiukus, o ji raudonas lūpas,

Ir glausitės abu kaip nuostabiam sapne

Artyn vis ir artyn. . .

(*Sau*)

Verčiau jau per mane.

Atsiveriančių langinių bildesys. Kristianas slepiasi po balkonu

X SCENA

Sirano, Kristianas, Roksana

ROKSANA (*išeidama į balkoną*)

Mielasis, jūs dar čia? Kalbėjomės, man rodos...

SIRANO

Taip, apie bučinį. Tai pats švelniausias žodis!

Nesuprantu, kodėl nedrįstat jo ištart?

Kad jis kaip žarija nudegina iškart?

Nebūgštaukit. Lengvai štai perėjot nuo flirto

Jūs prie atodūsio; atodūsis pavirto

Ugningom ašarom; nuo ašarų — viena

Trumpa akimirka lig bučinio!

ROKSANA

Gana!

Nutilkit!

SIRANO

Bučinys... O kas jis iš tikrųjų?

Tiktai patvirtintas ryšys tarp mylimųjų.

Tai priesaika, kurią mes duodam iš arti.

Tai meilės knygoje rausvi taškai ant „i“,

Šaldžioji paslaptis, kurią išklauso lūpos.

Tai amžinybė, dūžgiančia bite nutūpus,
Tauri komunija su prieskoniu gėlės,
Širdies atokvėpis, kai siela iš gelmės
Į lūpas pereina.

ROKSANA

Nutilkit!

SIRANO

Nieko žema

Neturi bučinys, jei lordą Bakingemą⁵⁹

Galėjo pabučiuot žymiausia iš visų

Pasaulio moterų, ar ne?

ROKSANA

Taip, iš tiesų.

SIRANO (*pagautas ekstazės*)

Aš irgi, kaip jisai, ilgai kentėjau vienas,

Aš irgi gyvenu dėl savo karalienės,

Aš irgi ištikimas, liūdnas. . .

ROKSANA

Ir gražus

Kaip lordas!

SIRANO (*prablatvėjęs, sau*)

Ko jau ko — gražumo per kraštus!

ROKSANA

Ateik. . . Nuskint gėlės. . . Patirti amžinybės. . .

SIRANO (*stumdamas Kristianą balkono link*)

Lipki!

ROKSANA

Bitės dūžgesio. . .

SIRANO

Lipki!

ROKSANA

Paragaut saldybės...

SIRANO

Lipk!

KRISTIANAS (*abejodamas*)

Šitaip negarbinga, liaukimės verčiau!

ROKSANA

Širdies atokvėpio...

SIRANO (*stumdamas Kristianą*)

Lipk, šunsnuki, greičiau!

KRISTIANAS (*lipa ant suolo ir, laikydamasis šakų, vi
rliai įsliuogia į balkoną*)

Roksana!

(*Apkabina ją ir bučiuoja*)

SIRANO

Kaip keistai krūtinę man sugėlė!

Nors meilės puotoje pasilikau šešėly,

Tarytum Lozoriui⁶⁰ nukrinta trupinys!

Juk liečia ir mane tavasis bučinys:

Ant lūpų geidžiamų žodžius dabar bučiuoji,

Kuriuos tau neseniai kuždėjau aš, brangioji!

Pasigirsta liutnės

Vėl dvi melodijos — tai kapucinas!

(*Apsimeta atbėgęs iš toliau, šaukia*)

Ei!

ROKSANA

Kas ten?

SIRANO

Ar Kristianą matėte seniai?

KRISTIANAS (*labai nustebeš*)

Vaje, čia Sirano!

ROKSANA

Sveiki!

SIRANO

Sveika, Roksana!

ROKSANA

Lipu žemyn!

(*Dingsta*)

Scenos gilumoje pasirodo kapucinas

KRISTIANAS (*pamatęs kapuciną*)

Vėl jis!

(*Dingsta paskui Roksana*)

XI SCENA

*Sirano, Kristianas, Roksana, kapucinas,
Ragno*

KAPUCINAS

Na matot! Čia gyvena!

SIRANO

Kas?

KAPUCINAS

Madlena Roben.

SIRANO

Jūs klausėte Ro-len.

KAPUCINAS

Ro-ben. Ben. Bè!

ROKSANA (*pasirodo tarpdury, lydimą Ragno su žibintu ir Kristiano*)

Klausau.

KAPUCINAS

Jums laiškas.

KRISTIANAS

Kas gi ten?

KAPUCINAS (*Roksanai*)

Laiške tikrai šventi dalykai, ačiū Kristui!

Nuo įžymaus asmens...

ROKSANA (*Kristianui*)

De Gišo!

KRISTIANAS

Kaip jis drįsta?..

ROKSANA

Ak! Bet mane jisai kamuos nebeilgai.

Aš myliu vien tave.

(*Atplėšia laišką ir Ragno žibinto šviesoje tyliai skalto*)

„Panele,

Jau žirgai

Balnojami pulke ir žygio būgnai dunda.

Bet aš pasilieku, per daug stipri pagunda.

Esu pas vienuolius. Ateisiu — nesvarbu,

Kad stengėtės uždraust. Jus perspėti skubu

Per vieną kapuciną, dorą kaip avelė,

Jis meilės reikalų net numanyt negali.

Tad laukiu valandos, kada gi pagaliau

Man jūsų lūpos vėl nusišypsos, o dievel
Jus mylintis...“ ir taip toliau.

(Kapucinui)

Tarp kitko, tėve,
Čia minimas ir jūs. Klausykite, skaitau.

(Priėjusi skaito garsiai)

„Panele,

Išeities kitokios nematau,
Nors jums nemalonu, pakluskit kardinolui.
Tą sunkią užduotį aš pavedu vienuoliui,
Pasitikėjimo ir pagarbos vertam —
Labai diskretiškam, protingam ir šventam.
Tegu sutuokia jus...“

(Apverčia lapą)

Čia pat, po jūsų stogu.

Jau Kristianas bus atėjęs. Šitą žmogų
Jūs niekinat, žinau. Bet būkit nuolanki,
Taip reikia. Kiekviena auka savaip sunki,
Bet prisiverskite už jo tekėt, panele.
Įvykdykim dangaus ir kardinolo valią.
Tikėkite, kad bus atlyginta paskiau.
Jus nuoširdžiai gerbiąs...“ ir taip toliau.

KAPUCINAS *(švytėdamas)*

Sakiau,

Kad šitame laiške tiktai šventi dalykai!
Labai taurus asmuo parašė.

ROKSANA *(tyliai Kristianui)*

Na, sakyki,

Juk laiškus neblogai skaitau?

KRISTIANAS

Hm!

ROKSANA (*balsu, sielvartingai*)

Kaip klaiku!

O dieve, kaip žiaurul . .

KAPUCINAS (*apšvietęs Sirano veidą*)

Ar jūs?

KRISTIANAS

Tai aš!

KAPUCINAS (*apšvietęs gražų jo veidą, abejodamas*)

Vargu. . .

ROKSANA (*gyvai*)

Post scriptum ⁶¹; „Vienuolynui du šimtus pistolių
Paskirkit.“

KAPUCINAS

Koks taurus! Daugiau tokių šventuolių! . .

(*Roksanai*)

Pakluskit!

ROKSANA (*kankinės balsu*)

Paklūstu! . .

Ragno atidaro duris, Kristianas kviečia kapuciną vidun

(*Tyliai Beržerakui*)

De Gišas pats atkaks!

Neleiskit. . .

SIRANO

Supratau!

(*Kapucinui*)

Sutuoksit greit?

KAPUČINAS

Pakaks

Penkiolikos minučių.

SIRANO (*stumdamas visus prie durų*)

Eikit, reikia spėti!

ROKSANA (*Kristianui*)

Eikš!

V i s i s u e i n a

XII SCENA

S i r a n o, vienas

SIRANO

Kaip man kuo ilgiau de Gišą užturėti?

Idėja! Lipkim ten!

(Šoka ant suolo, užlipa į balkoną)

Pasigirsta liūdna liutnių melodija

Vyriškis!

Muzikinis tremolo skamba niūriai

Vis gaudyn! —

Vyriškis ne bet koks! ..

(Stovėdamas balkone, užsismaukia ant akių skrybėlę, pakelia špagą, apsisupa skraiste, paskui pasilenkęs žiūri į apačią)

Palipsim dar aukštyl! ..

(Peržergęs baliustradą, prislitraukia ilgą medžio šaką, kyšančią virš sodo sienos, ir įsilyveria abiem rankom, paslruošęs nušokti)

Mažytė staigmena dabar prinokus kabo! . .

XIII SCENA

Sirano, de Gišas

DE GIŠAS *(su kauke, įeina apgraiбомis)*
Prakeiktas kapucinas, kurgi jis prašapo?

SIRANO
O balsas, po velnių? Juk atpažins mane!
(Laikydamasis viena ranka, jis lyg prisuka nematomą raktą)
Trak! Trak! Pilk, Sirano, gimtų namų tarme! . .

DE GIŠAS *(apžiūrinėdamas namą)*
Per kaukę nematau. Taip, čia.

De Gišas eina prie durų. Sirano šoka nuo balkono laikydamasis lanksčios šakos ir atsiduria tarp durų ir de Gišo; jis dedasi nukritęs iš labai aukšta, prisiploja prie žemės ir nejuda, lyg būtų prisitrenkęs. De Gišas atšoka

Oi! Kas čia guli?
(Kol jis pakelia galvą, šaka atsiliesia, ir viršuje mato tik dangų)

Iš kur tasai žmogus nukrito?

SIRANO *(atsisėsdamas, Gaskonės tarme)*
Iš mėnulio!

DE GIŠAS

Iš kur?

SIRANO (*tarsi kliedėdamas*)

Kiek valandų?

DE GIŠAS

Turbūt koks nors kvailys.

SIRANO

Koks mėnuo? Kelinta diena? Kokia šalis?

DE GIŠAS

Bet, pone. . .

SIRANO

Iš dangaus kaip sviedinys atlėkęs,
Dar neatsigavau!

DE GIŠAS (*išvestas iš kantrybės*)

Gana!

SIRANO (*atsistodamas, kraupiu balsu*)

Jums šitai — niekis?

DE GIŠAS (*traukdamasis atatupstas*)

Gerai. . . Na, iš dangaus! . . Beprotis, dievaži.

SIRANO (*eidamas prie jo*)

Galvojat, man dangus — metafora graži?

Gal šimtmetį kritau, o gal kritau minutę

Nuo to geltono blyno — visko gali būti.

Bet aš buvau ant jo!

DE GIŠAS (*gūžtelėdamas pečiats*)

Gerai, labai gerai.

Tačiau praleiskite.

SIRANO (*užtverdamas kelią*)

Sakykit atvirai,

Koks šičia miestas, a? Kam slėpti — tas ar kitas?

Tai kur aš nukritau kaip koks aerolitas?

DE GIŠAS

Po šimts!

SIRANO

Juk negaliu atspėti, kur patekau.

Jūs manote, kad kryptį pats pasirinkau?

Kur traukė drūtgalys, ten ir lėkiau. Nejaugi

Aš vėl mėnulyje?

DE GIŠAS

Nustokite! Sakau gi...

SIRANO (*šaukdamas taip, kad priverčia de Gišką traukti*)

Aukščiausias viešpatie! Juodi veidai aplink!

DE GIŠAS (*ranka apsičiupinėdamas veidą*)

Ką paistote?

SIRANO (*nenatūraliai baimindamasis*)

Iš jų ištrūkti pamėgink!

Juk čia Alžyras, taip? Jūs vietinis?

DE GIŠAS (*užčiuopęs kaukę*)

Čia kaukė! ..

SIRANO (*dėdamasis kiek aprimęs*)

Tada Venecija, ko gera.

DE GIŠAS (*mėgindamas praeiti*)

Leiskit, laukia

Manęs dama.

SIRANO (*visai nurimęs*)

Tai aš Paryžiuje esu!

DE GIŠAS (*nenorom nusišypsodamas*)

Keistuolis!

SIRANO

Juokiatės? Jums linksma?

DE GIŠAS

Iš tiesų,

Bet leiskite mane!

SIRANO (*švytėdamas*)

Vadinas, čia Paryžius!

(*Juokiasi, valosi dulkes, lenkiasi sveikindamasis*)

Ar žinot, kaip džiugu į gimtą miestą grįžus!

Kelionės ir vargai štai baigės pagaliau!

Atleiskit — eterio dar nenusivaliau,

Aptaškė mano veidą žvaigždės ir planetos!

(*Kažką nuimdamas nuo rankovės*)

O štai keli plaukai nušiurusios kometos.

(*Papučia, lyg norėdamas juos nupūsti*)

DE GIŠAS (*netekęs kantrybės*)

Ak, liaukitės!

SIRANO (*kai de Gišas nori prasmukti, atkiša koją, rodydamas žaizdą ir kartu užtverdamas kelią*)

Mane pats Liūtas ⁶² už blauzdos

Kad griebė — iki šiol šlubuoju nuo žaizdos!

Svarstyklėse supaus — ar matot jų žvaigždyną? —

Jos rodo ir dabar, kiek sveria ši sėdynė.

Didieji Grigo Ratai partrenkė mažne...

(*Neleisdamas praeiti, paima de Gišui už apsiausto sagos*)

Tarp kitko, čiaudulys kankina vis mane —

Kutena nosį dulkės...

DE GIŠAS

Dulkės?

SIRANO

Paukščių Tako!

DE GIŠAS
Keliaukit pragaran!

SIRANO

Man ir dangaus pakako.
(*Sukryžiuodamas rankas*)

Prisiekiu: Sirijų mačiau su turbanu.

(*Konfidencialiai*)

Mergelė kaspiną man davė dovanų.

(*Juokdamasis*)

Pro Lyrą skrisdamas, nutraukiau vieną stygą.
Bet, pone, kada nors aš parašysiu knygą.
Jei spaustuvėj pritrūks žvaigždučių, tai manęs
Nesutrikdys — nešuos jų pilnas kišenes.

DE GIŠAS

Aš noriu, po velnių. . .

SIRANO

Jūs norit sužinoti
Mėnulio sandarą⁶³ ir kas tam aguroty
Gyvena? Tučtuojau! . .

DE GIŠAS (*šaukdamas*)

Atstokite, žmogau!

Aš noriu. . .

SIRANO

Sužinoti, kaip ten patekau?

DE GIŠAS (*nusiminęs*)

Dėl dievo. . .

SIRANO (*su panieka*)

Jeigu jus taip domina skridimas,
Atskleisiu paslaptį: tai mano išradimas.

DE GIŠAS

Pamišėlis!

SIRANO

Ieškojau aš savų kelių.

Gal manot, pakilau Archito⁶⁴ karveliu

Ar mėgdžiojau erelį Regiomontano⁶⁵?

DE GIŠAS

Kad ir pamišėlis, bet fiziką išmano.

(De Gišui pavyksta prasmukti durų link. Sirano jį seka, taikydamasis sugriebti)

SIRANO

Aš atradau šešis naujus būdus!

DE GIŠAS *(atsigręždamas)*

Šešis?

SIRANO *(greitakalbe)*

Į butelius miglos pririnkęs, kol prašvis,

Apsistatykit jais. Kada pradės dienoti,

Galėsit su migla į dangų išgaruoti.

DE GIŠAS *(susidomėjęs žengia link Sirano)*

Tai vienas būdas. Taip!

SIRANO *(traukiasi norėdamas nuvesti pašnekovą)*

Juk veržiasi aukštyn

Ir oras, šildamas ir eidamas retyn.

Tad reikia dėžėje — užvis geriausiai kedro —

Iš veidrodžių gaubtų sudėt ikosaedrą⁶⁶.

DE GIŠAS *(žengdamas žingsnį)*

Du!

SIRANO *(vis traukdamasis)*

Galima ir taip: mašiną padarai

Su plieno dantračiais. Užtaisęs ją gerai,

Paspaudi mygtukus ir, parakams išsprogus,
Į mėlynas lankas leki!

DE GIŠAS (*jį sekdamas ir lenkdamas pirštus*)

Trys!

SIRANO

Gan patogūs

Ir dūmų pripūsti balionai — bet kurį

Pasibalnok ir kilk į viršų!

DE GIŠAS

Keturil

SIRANO

O jaučių smegenys? Delčia seniai pamėgo

Jas čiulpti naktimis. Tiek pasitepk prieš miegą!

DE GIŠAS (*apstulbęs*)

Penki!

SIRANO

Dar galima pakilt su magnetu:

Ant lakšto geležies gulėdamas, metu

Magnetą kuo aukščiau, jisai pritraukia skardą,

Pagavęs vėl metu — ir, taip kiekvieną kartą

Manipuliuodamas, nukaksiu pamaži

Į pačią begalybę.

DE GIŠAS

Nuostabu! Šeši.

Kuri iš tų šešių sistemų jums padėjo

Pakilti?

SIRANO

Septinta.

DE GIŠAS

Ką? Vėl nauja idėja?

SIRANO

Jei norit, pirkite. Šimtinės ji verta.

DE GIŠAS

Fantastiška naktis!

SIRANO (*imituodamas bangų ošimą ir paslaptį*
skėsčiodamas rankomis)

Žach! Žach! Supratot, a?

DE GIŠAS

Nel

SIRANO

Jūros potvynis!.. Tą valandą, kai gaudžia
Mėnulio traukiamas vanduo, aš nusimaudžiau,
Paskui atsiguliau pakrantėj ant kalvos
Ir tyliai pakilau — pradėjau nuo galvos,
Nes plaukuose vandens daugiausia užsilaiko.
Be pastangų, lengvai kilau aš visą laiką,
Tiesus kaip angelas kilau. Ir nelauktai
Trenkiausi į kažką!.. Ir štai..

DE GIŠAS (*labai sudomintas, sėsdamas ant suolo*)

Ir štai?

SIRANO (*natūraliu balsu*)

Ir štai

Aš jau gana ilgai liežuvį vartalioju.

Dabar praleidžiu jus.

DE GIŠAS (*pašokdamas*)

Aš girtas ar sapnuoju?..

Tą balsą juk nesyk... .

*Namo durys atsidaro, pasirodo t a r n a i, nešini uždegtais
kandeliabrais. Šviesu. Sirano kilsteli užsmauktą skrybėlę*

Ir nosį... Sirano?

SIRANO (*nusilenkdamas*)
Taip, aš. Jau santuoka palaiminta.

DE GIŠAS

Kieno?

(*Atsisuka*)

*Paveikslas. Už tarnų, susikibę rankomis, eina R o k s a n a
ir K r i s t i a n a s. Paskui juos — besišypsantis k a p u -
c i n a s ir R a g n o su žibintu. Paskutinė eina d u e n j a,
sutrikusi, ką tik pakilusi iš lovos*

XIV SCENA

*Tie patys, R o k s a n a, K r i s t i a n a s, kapucinas,
R a g n o, tarnai, duenja*

DE GIŠAS

O dieve!

(*Roksanai*)

Jūs!

(*Pažinęs Kristianą, nustėręs*)

Ir jis?

(*Nusilenkdamas Roksanai*)

Žvitri! Nesitikėjau.

(*Beržerakui*)

Jūs irgi sveikinu, mašinų išradėjau:
Tos jūsų pasakos šventuolį sustabdys

Dangaus tarpuvartėj! Kam švaistote mintis,
Verčiau sudėkit jas į veikalus naujausius!

SIRANO (*nusilenkdamas*)

Geru patarimu, kol gyvas, vadovausiuos!

KAPUCINAS (*kratydamas žilą barzdą, rodo de Gišui
sutuoktinius*)

Graži pora, sūnau, jūs vargot ne tuščiai!

DE GIŠAS (*žvelgdamas sustingusiomis akimis*)

Taip.

(*Sutuoktiniams*)

Atsisveikinkit, mieli jaunavedžiai.

ROKSANA

Kodėl gi?

DE GIŠAS (*Kristianui*)

Įsakau jums tučtuojau, barone,
Išvykti su pulku.

ROKSANA

Į karą?

DE GIŠAS

Aišku, poniai!

ROKSANA

Kadetai pasiliks!

DE GIŠAS

Tą klaidą ištaisau.

(*Išsitraukia popierių, kurį buvo įsikišęs į kišenę ir paduo-
da Kristianui*)

Įsakymą jūs pats nuneškite.

KRISTIANAS

Klausaul

RŌKSANA (*puldama į Kristiano glėbį*)
Brangusis!
DE GIŠAS (*šalpydamasis, Beržerakui*)
Lig pirmos nakties dar laiko marios!
SIRANO (*sau*)
Jis jaučiasi turbūt man širdgėlą įvaręs!
KRISTIANAS (*Roksanai*)
Dar kartą pabučiuok!
SIRANO

Gana, gana, žmogau!
KRISTIANAS (*nepaleisdamas Roksanos*)
Ak, skirtis taip sunku... Tu nežinai...
SIRANO (*stengdamasis jį nuvesti*) Žinau.

Tolumoje aidi būgnai
DE GIŠAS (*traukdamasis į scenos gilumą*)
Jau pulkas kelyje!
ROKSANA (*Beržerakui, nepaleisdama Kristiano*)
Globokit jį, maldauju!..
Man pažadėkite, kad nė lašelio kraujo
Jis nepralies!
SIRANO

Gera... Tačiau jums nedrįstu
Iš anksto pažadėt...
ROKSANA

Kad apgulties metu
Neperšals!
SIRANO

Žinoma, tačiau...

ROKSANA

Kad jis kas dieną

Bus atsargus!

SIRANO

Tikrai aš stengsiuos, bet vis viena...

ROKSANA

Kad ištikimas bus!

SIRANO

Na ką jūs! Bet, matai...

ROKSANA

Kad man dažnai rašys!

SIRANO (*po pauzės*)

Tą pažadu šventai!

U ž d a n g a

KETVIRTASIS VEIKSMAS

Kadetai gaskoniečiai

Postas, kurį Araso apgulties metu užima Karbono de Kastel-Žalu kuopa

Gilumoje sceną kerta šlaitas. Už jo — plačios lygumos su ilgalaikės apgulties įrenginiais. Toli horizonte — Araso sienos ir stogų siluetai dangaus fone

Paiupinės, išmėtyti ginklai, būgnai ir kt. Aušta. Rytai nušvitę. Sargybiniai. Laužai

Kadetai miega susisupę apsiaustais. Karbonas de Kastel-Žalu ir Le Bre budi. Jie labai išblyškę ir sulysę. Kartu su visais miegantis Kristianas — pirmame plane, veidas apšviestas ugnies. Tyla

I SCENA

Kristianas, Karbonas, Le Bre, kadetai, vėliau Sirano

LE BRE

Prakeiktas badas!

KARBONAS

Taip!

LE BRE

Velniop!

KARBONAS (*jį tildydamas*)

Velniukis tyliai!

Prižadinsi man juos.

(*Kadetams*)

Miegot, miegot, mažyliai!

(*Į Le Bre*)

Juk miegas pusryčius atstoja.

LE BRE

Neatstos,

Kai pjauna nemiga.

Tolumoje pasigirsta keletas šūvių

KARBONAS

Ak, velnias griebtų tuos

Šūvius!

(*Pakėlusiems galvas kadetams*)

Miegot, miegot!

Kadetai gulasi. Nauji šūviai, jau arčiau

KADETAI (*neramiai*)

Vėl prasidės bardakas?

KARBONAS

Miegokit, nieko tokio. Grįžta Beržerakas.

Pakilusios galvos vėl nusvyra

SARGYBINIS (*už scenos*)

Kas eina, po velnių?

SIRANO BALSAS

Aš, Beržerakas!

SARGYBINIS (*ant šlaito*)

Ei,

Kas eina, po velnių?

SIRANO (*pasirodymas ant šlaito*)

Tai aš, kvaily!

(*Nulipa*)

LE BRE (*puldamas jo pasitikti*)

Ojeil..

SIRANO (*tildydamas, kad neprižadintų kitų*)
Cit!

LE BRE

Sužeistas?

SIRANO

Nurimk, nejaugi jiems pirmiena
Mane apšaudyti netaikliai!

LE BRE

Tu kas dieną

Su tais laiškais lendi į mirtį.

SIRANO (*sustodamas prie Kristiano*)

Juk žinai,

Aš priesaiką daviau, kad jis rašys dažnai.

(*Žiūri į jį*)

Pablyškęs... Bet gražus kaip visada! Vargšėlė,
Nežino, kad badu jis miršta... .

LE BRE

Ne pro šalį

Tau pamiegot, girdi?

SIRANO

Nerūstauki, Le Bre!

Žinau pozicijoj vietele, per kurią
Prasmukti nesunku: visi girti voliojas.

LE BRE

Ko nors pavalgyti mums būtų sumedžiojęs.

SIRANO

Prasmunka tik lengvil Bet pasakyt galiu,
Kad ši diena atneš naujovių didelių.
Prancūzai papietaus ar mirs, jei aš neklystu...

LE BRE

Paaiškink!

SIRANO

Nežinau... Matysite...

KARBONAS

Kiaulystė!

Araso apgulėjai patys alkani!

LE BRE

Taip, šita apgultis nežmoniškai paini.
Kuris kurį čionai apsupo, dieve šventas:
Arasą — mes, o mus — Ispanijos infantas.

SIRANO

Vadinasi, ir jį apsupt kažkam reikės.

LE BRE

Nebejuokinga.

SIRANO

O!

LE BRE

Per daug paikai elgies.

Kas dieną rizikuot gyvybe — ir neaišku
Dėl ko...

(Matydamas jį einant į palapinę)

Eini miegot?

SIRANO

Rašyti naujo laiško.

(Praskleidžia užuolaidą ir dingsta)

II SCENA

Tie patys, be Sirano

Aušta. Rausvos pašvaistės. Horizonte Araso stogai atrodo kaip auksiniai. Drioksteli patrankos šūvis, vienas po kito sudunda būgnai — labai toli, kairėje. Kiti dunda arčiau. Jų dundesys nusirita per visą stovyklą iš kairės į dešinę ir nutyla. Kėlimosi bruždesys. Tolimi karininkų balsai

KARBONAS *(atsidusdamas)*

Signalas keltis! . . Ak! Sapnai palieka mus.

Kadetai juda po savo apsiaustais, rąžosi

Deja, gerai žinau pirmuosius jų riksmus.

PIRMAS KADETAS *(sėsdamasis)*

Aš alkanas!

ANTRAS KADETAS

Dvesiu!

VISI

Oi!

KARBONAS

Kelt!

TREČIAS KADETAS

Pakirto kojas!

PIRMAS KADETAS

Iš bado man vos vos liežuvis mataruoja!

ANTRAS KADETAS

Barono titulą, po šimts velnių, keičiu

Į gabaliuką sūrio!

TREČIAS KADETAS

Mirsiu nuo kančių!

KETVIRTAS KADETAS

Bent stiklo išrūgų į skrandį nesupylęs,

Aš savo palapinėn grįšiu — kaip Achilas! ⁶⁷

PENKTAS KADETAS

Duonelės!

KARBONAS (*eidamas prie Sirano palapinės, pusbalsiu*)

Sirano!

VISI

Mes mirštam!

KARBONAS (*pusbalsiu, prie palapinės angos*)

Eikš padėk!

Vien tu dabar gali pralinksmint juos bent kiek.

Tavęs jie paklausys.

ANTRAS KADETAS (*pirmam, kuris kažką kramto*)

Bene kažką skanauji?

PIRMAS KADETAS

Patrankos pakulų radau geroką saują,

Tekinių tepale išsikepiau. Ragauk.

Šiose vietovėse laimikių ne per daug.

ŠEŠTAS KADETAS (*ateidamas*)

Medžioklėje buvau!

SEPTINTAS KADETAS (*ateidamas*)

Aš meškeriojau Skarpe⁶⁸!

VISI (*puldami prie jų*)

Ką atnešat? — Greičiau! — Duok šen! — Fazaną? —
Karpį? —

Parodykit!

MEDŽIOTOJAS

Štai žvirblis!

ŽVEJYS

Štai gružlys!

VISI (*nusivylę*)

Tik tiek? —

Sukilkime! — Gana!

KARBONAS

Eikš, Sirano, padėk!

Tuo metu visai prašvinta

III SCENA

Tie patys, Sirano

SIRANO (*išeina iš palapinės ramus, su plunksna už ausies ir knyga rankoje*)

Na ką?

Tyla

(Pirmam kadetui)

○ kas tave taip surietė į krūvą?

PIRMAS KADETAS

Kad mano pilvas...

SIRANO

Ką?

PIRMAS KADETAS

Prie nugaros pridžiūvo.

SIRANO

Anokia čia bėda! Man irgi, po velnių!

PIRMAS KADETAS

Ir tau netrukdo?

SIRANO

Ne! Smagiau su lengvesniu!

ANTRAS KADETAS

O mano viduriai kaip ragas trimituoja!

SIRANO

Pašauksime tave, kai reiks paskelbt pavojų.

TREČIAS KADETAS

Man žalia akyse.

SIRANO

Labai graži spalva!

KETVIRTAS KADETAS

Taip tuščia skrandyje!..

SIRANO

Blogiau tuščia galva.

PENKTAS KADETAS

Prisiekiu, kažin ką suvirškinčiau iš bado!

SIRANO (*sviesdamas jam knyga*)

Na ką gi, iš pradžių suvirškind „Iliadą“.

ŠEŠTAS KADETAS

Paryžiu! Rišelje sau ryja viščiukus!

ŠIRANO

Galbūt atsiųs ir tau?

ŠEŠTAS KADETAS

O ką, aš ne žmogus?

SIRANO

Ir vyno?

ŠEŠTAS KADETAS

Būtinai! Per kokį kapuciną.

SIRANO

Vienuoliai vandeniu kaipmat paverčia vyną.

SEPTINTAS KADETAS

Aš alkanas kaip šuo!

SIRANO

Tik trūksta uodegos!

PIRMAS KADETAS (*gūžtelėjęs pečiais*)

Kas kartą sąmojis, juokai be atvangos.

SIRANO

Taip! Myliu sąmojų tarytum kardo kirtį.

O! Su aštriu žodžiu norėčiau aš numirti —

Kai liejasi žara platybėmis dangaus,

Garbingoj kovoje, nuo priešo sau lygaus,

Be karšties vargų, be gedulingo ūpo,

Tik su plienu širdy ir sąmoju ant lūpų!

VISI

Mes alkani!

SIRANO (*sukryžiuodamas rankas*)

Matau — jums rūpi vien pilvai!

Eikš, Bertrandu! Juk tu kadais piemu buvai.

Ateik, ožkagany, ir išsitrauk birbynę,

Pagriežk tiems badmiriams, pagriežk rajūnų miniai
Gimtinės motyvus — jų širdys atsivers,
Jie kiekvienos gaidos klausysis kaip sesers,
Juk tavo dainoje — brangių balsų švelnumas,
Juk tavo dainoje — lėtai vingiuoja dūmas,
Kabėjęs virš trobų, kai augome namie.
Juk tavo dainoje — gimtoji mūs tarmė! . .

Senis atsisėda ir išsiima dūdelę

Pagriežki, Bertrandu, visi pasiklausys,
Koks veriantis, gilus kareivio ilgesys.
Kol tavo pirštai šoks varnėnų menuetą,
Birbynė prisimins žalios jaunystės metą,
Kai nendrė buvo ji, siūbavo prie vandens.
Jos kaimiška dvasia atgijus vėl skardens! . .

Senis ima griežti Langedoko melodijas

Klausykitės gerai. . . Juk ne trimitas aidis,
O tėviškės giesmė. Tai saulėta giraitė,
Dordonė mėlyna, ožkų banda krante.
Ir piemenukas ten raudona berete,
Ir žaluma laukų, ir aksominiai kloniai. . .
Klausykitės gerai — juk tai gimta Gaskonė!

*Visų galvos nusvyra, akys užsisvajojusios, kai kurie ran-
kove ar apsiausto skvernu vogčiomis braukia ašarą*

KARBONAS (tyliai)

Man rodosi, tu juos per daug sugraudinai!

SIRANO

Jie fizines kančias pamirš bent laikinai.
Nostalgijos liga — tauresnė negu alkis,
Į organus kitus tegu jų skausmas telkias!

KARBONAS

Daugiau nė į rankas jie ginklo nebeims.

SIRANO (*pamodamas būgnininkui prieiti*)

O, niekis, nebijok! Herojiškomis širdims

Pabusti nesunku.

(*Duoda ženklą, ir būgnas sudunda*)

VISI (*puldami prie ginklų*)

Kas? Kur? Pavojus, vyrai!

SIRANO (*šypsodamasis*)

Kaip šoko jie, matai? Sudievu meilei tyrai,

Svajonėms, ašarai, apniaukusiai akis...

Ką sukelia birbynė — būgnas išblaškys!

PIRMAS KADETAS (*žiūrėdamas gilumon*)

De Gišas teikės!

VISI (*murmėdami*)

Uuu! ..

SIRANO (*šypsodamasis*)

Gražu, kai taip sutinka!

ANTRAS KADETAS

Pakęst jo negaliu!

TREČIAS KADETAS

Apykklė madinga

Baltuoja ant šarvų — puikuotis tuoj pradės!

PIRMAS KADETAS

Jam nuoširdžiai linkiu pagurklyje voties!

KETVIRTAS KADETAS

Jo išdidi mina visiems mums įsiėdė.

ANTRAS KADETAS

Aukštuomenės šuva!

PENKTAS KADETAS

Sūnėnas kaip ir dėdė!

KARBONAS

Jis gimęs vis dėlto Gaskonėj!

PIRMAS KADETAS

Juk žina! —

Garsėja kvailumu, kas kilęs iš tenai.

Labiausiai saugokis — protingo gaskoniečio!

LE BRE

Išbalęs!

ANTRAS KADETAS

Kaip ir mes, jis peralkęs, bet šviečia
Iš tolo jo šarvai paausintom kniedėm!

SIRANO (*žvaliai*)

Parodykim, kad mes patenkinti perdėm!

Dalinkite kortas, kad nieko neįtartų,

Šen pypkes, kauliukus!

*Visi puola žaisti — ant būgnų, taburečių ar pasikloję ap-
siaustus ant žemės; degasi ilgas pypkes*

O aš imuos Dekarto.⁶⁹

*(Plačiais žingsniais vaikšto po sceną, skaitydamas iš kiše-
nės išsitrauktą knygutę)*

*Paveikslas. Įeina d e G i š a s. Visi atrodo užsiėmę ir pa-
tenkinti. De Gišas labai išbalęs. Eina prie Karbono*

IV SCENA

Tie patys ir de Gišas

DE GIŠAS (*Karbonui*)

Sveiki!

Abu įdėmiai žiūri vienas į kitą

(Sau, patenkintas)

Jis perkaręs.

KARBONAS (*taip pat*)

Jis greitai stips badu.

DE GIŠAS (*žiūrėdamas į kadetus*)

Tai čia neįprasta skaitytis su vadu?

Gal pasakysit man, kuo nusidėjau ponams
Kalniečiams, bearniečiams, Perige baronams⁷⁰?

Ir prisiplakėlis aš jums, ir dabita —

Jus, ponai, erzina apykaklė balta

Ar nosinaitės mano, Genujoj išsiūtos?

Prisipažinkite — todėl jus ima siutas,

Kad visada skiriuos nuo jūsų. Iš tiesų —

Nors gaskonietis aš, ėt elgeta nesu!

Tyla. Visi žaidžia, rūko

Jums, kapitone, reiks juos vienąsyk nubausti.

KARBONAS

Man tas neįpravalu.

DE GIŠAS

Kodėl? Galiu paklausti?

KARBONAS

Priklauso kuopa man, pirkau ją prieš metus⁷¹.

Vien karo reikaluos aš tamstai pavaldus.

DĖ GIŠAS

A, štai kaip.

(Kadetams)

Nebijau patyčių ir bravadų,
Nes vertina visi mane kaip drąsų vadą.
Štai vakar stovykla žavėjos manimi,
Kai prasiveržt bandžiau Bapomo⁷² kryptimi.
Tarytumei audra siaubiau ispanų postą.
Paleidom salves tris.

SIRANO *(nepakeldamas galvos nuo knygos)*

O kur baltoji juosta?

DE GIŠAS *(nustebęs ir patenkintas)*

Girdėjot? Įdomi detalė. Tuo metu,
Kai priešai traukėsi, jų sukūrys kartu
Nusinešė mane tolokai nuo saviškių.
Juk žinote, kas laukia įžymių kariškių?
Jei laipsnį atpažintis, iš karto man mirtis.
Ir gimė galvoje staiga puiki mintis:
O jeigu, pamaniau, man juostą nusiplėšus?
Aš taip ir padariau. Ir pergudravau priešus:
Parsigavau atgal, sulaukiau paspirties
Ir puoliau vėl. Tada juos pliekėm iš peties!
Na ką? Pamokantis manevras?

Kadetai dedasi nesiklausę, bet kortos ir kauliukai pakimba ore, dūmai sulaikomi burnose — jie laukia

SIRANO

Abejoju.

Karalius Henrikas ne iš tokių pavojų
Vis viena grįždavo su baltu sultonu.⁷³

Slaptas džiaugsmas. Kortos ir kauliukai atgyja, dūmai išpučiami

DE GIŠAS

Bet priešus vis dėlto suklaidinau!

Toks pat laukimas, visi nustoja žaldę ir rūkę

SIRANO

Šaunu,

Bet garbingiau kur kas jų taikiniu pabūti.

Kortos ir kauliukai atgyja, dūmai išpučiami su vis didėjančiu pasitenkinimu

Štai mūsų pažiūros ir skiriasi truputį:

Jūs, pone, numetėt, aš, būdamas tenai,

Tą juostą būtinai pakelčiau.

DE GIŠAS

Jūs dažnai

Be saiko giriatės. Pažinsi gaskonietį!

SIRANO

Giriuosi?.. Galit man tą juostą patikėti?

Aš, apsirišęs ja, dar šiandien sutinku

Į mūsų eiti pirmas.

DE GIŠAS

Girtis nesunku.

Juk žinote gerai, kad liko ji prie Skarpo,

Kruviname lauke, kur žemę kulkos varpė,

Kur virė lig nakties pašėlusį kova.

Jos niekas ten ieškot nedrįstų.

SIRANO (*ištraukia juostą ir ištiesia jam*)

Imkit. Va.

Tyla. Kadetai vos sulaiko juoką. De Gišui atsisukus, jie akimirksniu surimtėja ir žaidžia toliau. Vienas nerūpestingai švilpauja kalniečių melodiją, griežtą Bertrandu

DE GIŠAS (*imdamas juostą*)

Dėkoju. Man tikrai ko nors reikėjo balto.

Dvejojau iš pradžių. Dabar matau, kad veltui.

Signalą duosiu.

(Užlipa ant šlaito ir kelis kartus pamosuoja juosta)

VISI

Ė!

SARGYBINIS (*nuo šlaito*)

Tenai kažkoks žmogus!

DE GIŠAS (*nulipdamas*)

Ispanų šnipas. Mums be galo parankus,

Jis papirktas. Vien tas žinias ispanams teikia,

Kurias nurodau aš. Vadinasi, kai reikia,

Ispanų sprendimus galiu pakreipt savaip.

SIRANO

Ak, pasidavėlis!

DE GIŠAS (*nerūpestingai išdamasis juostą*)

Naudingas, šiaip ar taip.

Ko dar nepasakiau? A!.. Šiąnakt į Durlaną

Slapta pats maršalas patraukė. Pagal planą

Su maisto atsargom jis grįš atgal nakčia.

Sunkus uždavinys vėl prasimušti čia

Per priešo liniją — o prasimušti turi.

Todėl pasiėmė į žygį gausų būrį —

Stovykloj šiuo metu vos trečdalis žmonių.

Tad mūsų padėtis kebloka.

KARBONAS

Po velnių,

Jei spusteltų dabar ispanai — baigtas kriukis.

Gerai, kad jie nežino.

DE GIŠAS

Žino. Jie netrukus

Pradės puolimą.

KARBONAS

O!

DE GIŠAS

Nemaloni žinia.

Tas papirktas žmogus ir perspėjo mane,

Kad priešo ataka nebūtų netikėta,

Ir siūlė man pačiam išrinkti smūgio vietą:

Jis pasakys, jog ten gynyboje spraga.

Ir aš pasirinkau, kaip liepė pareiga.

Iš čia daviau signalą.

KARBONAS (*kadetams*)

Ponai! Pasiruošti!

Visi pakyla. Špagų ir užsegamų kardasaičių brazdesys

DE GIŠAS

Jie puls po valandos.

PIRMAS KADETAS

Gerai! . . Pabaigsim loštil . .

Jie vėl susėda ir lošla toliau

DE GIŠAS (*Karbonui*)

Pribuvus maršalui, sulauksim paspirties.

KARBONAS

O iki tol?

DE GIŠAS

Reikės jums grumtis lig mirties
Garbingoj kovoje.

KARBONAS

Žinau, kad bus mums karšta.

SIRANO

Ar šitokiu būdu jūs vykdot savo kerštą?

DE GIŠAS

Dievaž, ne vien todėl, kad nesat man brangus,
Pasirinkau aš jus ir jūsų peštukus.
Juk niekas narsumu prilygti jums negali.
Tad, keršydamas jums, tarnauju aš karaliui.

SIRANO (*nusilenkdamas*)

Atleiskite, kad aš ant jūsų nepyksiu.

DE GIŠAS (*nusilenkdamas*)

Žinau, patinka jums kovoti su šimtu.
Čia skystis nereikės, kad neužteko darbo.

(*Nueina su Karbonu*)

SIRANO (*kadetams*)

Na ką gi, tebūnie! Lai prie Gaskonės herbo
Auksinių ir žydrų šiandieną kruvina
Juostelė prisidės!

*Scenos gilumoje de Gišas tyliai kalbasį su Karbonu de Kas-
tel-Žalu. Duodami įsakymai, ruošiamasi gynybai. Sirano
prieina prie Kristiano, kuris stovi lyg sustingęs, sukry-
žiuotomis rankomis*

(*Dėdamas ranką jam ant peties*)

Bičiuli! . .

KRISTIANAS (*linguodamas galvą*)

Roksana!

SIRANO

Deja!

KRISTIANAS

Gal nebebus manęs po šių kautynių.
Nespėjau parašyt nė laiško paskutinio!..

SIRANO

O aš tos valandos tikėjausi. Jaučiau...

(Išsitraukia iš kišenės lapelį)

Štai už tave...

KRISTIANAS

Parodyk!

SIRANO

Nori?..

KRISTIANAS

Taip. Greičiau.

(Paima laišką, išskleidžia, skaito. Stalga sustoja)

Juk čia dėmė.

SIRANO (*greitai palmdamas laišką ir žiūrėdamas navi-
vlu žvilgsniu*)

Kokia?

KRISTIANAS

Tai ašara, man aišku!

SIRANO

O kas čia nuostabaus? Įsijaučiau į laišką

Poeto širdimi. Galvoji, kad juokai
Su tokiu gauduliu rašyti!

KRISTIANAS

Pravirkai?

SIRANO

Verkiau. Tik ne todėl, kad aš bijočiau mirti.
Bet amžių amžiams ją prarasti... išsiskirti...
Juk aš...

Kristianas žiūri į ją

Juk mes...

(Skubotai)

Juk tu daugiau jos...

KRISTIANAS *(išplėšdamas laišką)*

Duoki šen.

Atokiau stovykloje pasigirsta triukšmas

SARGYBINIO BALSAS

Ei, kas ten, po velnių?

Šūviai, balsai, varpelių skambesys

KARBONAS

Sargyba, kas gi ten?

SARGYBINIS *(nuo šlaito)*

Tai karieta!

Visi puola žiūrėti

ŠAUKSMAI

Iš kur? — Iš priešų pusės! — Šauki,

Po šimts veinių! — Pala, kažką vežėjas šaukia! —
Ką šaukia jis? — Girdi: karaliaus karieta!

Visi, sustoję ant šlaito, žiūri. Varpeliai artėja

DE GIŠAS

Karaliaus? Apsuptoj stovykloj? Gal klaida! . .

Kadetai leidžiasi žemyn, rikiuojasi

KARBONAS

Nukelkit skrybėles!

DE GIŠAS (*sargybiniams už šlaito*)

Iš kelio nežiopsoję!

Tegu jis iškilmingą ratą apvažiuoja.

(Kadetai) .

Nevėkšlos! Gėda man stovėti priešaky! . .

*Risčia įlekia ir sustoja karieta, aptaškyta purvu ir dulkėta.
Užuolaidėlės užtrauktos. Užkarietyje stovi du tarnai*

KARBONAS (*šaukia*)

Ei, būgnai!

Sudunda būgnai, kadetai nusiima skrybėles

DE GIŠAS

Laiptukus nuleiskite!

Du žmonės nuskuba. Atsidaro durelės

ROKSANA (*šokdama iš karietos*)

Sveiki!

*Išgirdę moters balsą, visi pakelia žemai nulenktas galvas
ir apstulbsta*

V SCENA

Tie patys ir Roksana

DE GIŠAS -

Čia ne karalius... Jūs?

ROKSANA

Karalius mano vienas —

Tai meilė!

KRISTIANAS *(puldamas prie jos)*

Kaip? Čia tu?

ROKSANA

Labai prailgo dienos.

Per daug ta apgultis ilga. Neišlaikiau.

KRISTIANAS

Kodėl tu...

ROKSANA

Viską tau paaiškinsiu paskiau.

SIRANO *(išgirdęs jos balsą, apmiršta nedrįsdamas į ją pažvelgti)*

O dieve!

DE GIŠAS

Nevalia jums likti šičia!

ROKSANA *(linksmi)*

Nieko!

Lieku. Ar galit man paduoti būgną?

(Atsisėda ant atnešto būgno)

Dėkui!

(Juokiasi)

Beje, apšaudė mus!..

(Oriai)

Patrulis! Ko verta
Vien šita prašmatni Pelenės karieta ⁷⁴!
Žiūrėkit — ir tarnai kaip žiurkės. . .

(Siųsdama oro bučinius Kristianui)

Ak mielas!

(Apžvelgusi visus)

Visi kažko liūdni. . . O žinote, Arasas
Toliau, negu maniau.

(Pamačiusi Sirano)

Jūs, pusbroli? Džiaugiuos!

SIRANO *(prieidamas)*

O kaip jūs. . .

ROKSANA

Kaip radau kariuomenę? Jokios
Gudrybės. Važiavau aš visą laiką tiesiai,
O kelią rodė man gaisravietės, griuvėsiai,
Siaubinga nykuma nuniokotų laukų. . .
Sudėjote savam karaliui tiek aukų,
Ar ne geriau manajam lig mirties tarnauti?

SIRANO

Pro kur jums, po galais, pavyko prasibrauti?

ROKSANA

Pro kur? Pro ispanus.

PIRMAS KADETAS

Jos gudrios kaip velniai!

DE GIŠAS

Juk ant visų kelių ispanų daliniai!

LĖ BRĖ

Koks žygdarbis!..

ROKSANA

Juokai. Važiuoji sau karietoj,

O jeigu sustabdyt idalgas panorėtų,

Iš karto atsakyk jam šypsena švelnia.

Galantiškumas jų — patinka jums ar ne —

Man leido ristele važiuoti lig Araso.

KARBONAS

Už jūsų šypseną nėra geresnio paso.

Bet privalėjo jie paklausti būtinai,

Pas ką keliaujate.

ROKSANA

Paklausdavo dažnai.

Aš atsakydavau: „Pas mylimą važiuoju.“

Ir pats žiauriausias mus praleisdavo gražiuoju.

Uždaręs dureles, karališku mostu

Nukreipdavo vamzdžius muškietų įbestų

Ir skrybėle šauniau už bet kurį dabitą

Pamodavo: „Sudie! Važiuokit, senjorita!“

KRISTIANAS

Roksana..

ROKSANA

Tu nepyk, tas melas dėl akių.

Jei pasakysi jiems — pas vyrą taip lekiu,

Tai niekas nepraleis!

KRISTIANAS

Roksana, paklausyki..

DE GIŠAS

Važiuokite iš čia!

SIRANO
 Ir kuo greičiau!
 LE BRE
 Iš sykio!
 ROKSANA
 Kodėl?
 KRISTIANAS (*sumišęs*)
 Čia prasidės...
 SIRANO (*irgi*)
 Po pusės valandos...
 DE GIŠAS (*irgi*)
 Gal dar greičiau...
 KARBONAS (*irgi*)
 Geriau jūs, ponia...
 LE BRE (*irgi*)
 Dėl šventos
 Ramybės...
 ROKSANA
 Aš lieku. Čia mūsų turi būti.
 VISI
 O! Ne!
 ROKSANA (*puldama į Kristiano glėbį*)
 Su vyru man kartu gyvent ar žūti!
 KRISTIANAS
 Tu taip keistai žvelgi!
 ROKSANA
 Yra juk priežastis!
 DE GIŠAS (*beviltiškai*)
 Baisus čia postas!
 ROKSANA (*atsisukdama*)
 Ką? Baisus?

SIRANO

Tikra mitis.

Kitaip nereiktų čia statyti gaskoniečių!

ROKSANA (*de Gišui*)

Jūs norite, kad aš našlės rūbu vilkėčiau?

DE GIŠAS

Prisiekiu jums...

ROKSANA

Dabar kai ką suprast imu.

Aš liksiu būtinai. Čia daro įdomu.

SIRANO

O! Tampa didvyre išpaikusi mergaitė?

ROKSANA

Aš, pone Beržerakai, tamstos giminaitė.

PIRMAS KADETAS

Mes ginsim jus!

ROKSANA (*vis labiau įsijausdama*)

Tikiu, kad būsit kaip uola!

ANTRAS KADETAS (*svaigdamas*)

Pakvipo irisais visa štai stovykla!

ROKSANA

Ši skrybėlaitė tiks, ar ne, prie mūsų lauko?

(*Žiūrėdama į de Gišą*)

O grafas nuošaliau kur nors tepasisaugo.

DE GIŠAS

Ak, šito jau per daug! Patikrinsiu tiktai
Patrankas... Na, o jūs, kol nevėlu, rimtai
Apsigalvokite!

ROKSANA

Ne, niekados!

De Gišas išeina

VI SCENA

Tie patys, be de Gišo

KRISTIANAS (*maldaudamas*)

Roksana! . .

ROKSANA

Ne, ne!

PIRMAS KADETAS (*kitiems*)

Ji pasiliks!

VISI (*skuba, stumdosi, gražinasi*)

Kur veidrodīs? — Kur mano

Rankogaliai? — Greičiau! — Nušveisiu tuoj sagas! —

Skustuvą ir vandens! — Duok muilą! — Duok šukas!

ROKSANA (*norinčiam ją permaldauti Sirano*)

Nė nebandykite manim atsikratyti!

KARBONAS (*pasišiustijęs kaip ir kiti, susiveržęs dir-
žą, pasitaisęs plunksną ir išsitraukęs ran-
kogalius, eidamas prie Roksanos, iškil-
mingai*)

Jums leidus, tuos ponus norėčiau pristatyti,

Kaip dera. Juo labiau, kad nežinia, kuris

Ponios akivaizdoj nukautas šiandien kris.

*Roksana nusilenkia ir laukia stovėdama, įsikibusi į Kris-
tiano ranką*

Baronas d'Antinjak-Žiuze de Kolinjakas.

KADEKAS (*nusilenkdamas*)

Džiaugiuosi! . .

KARBONAS

Ševalje Hilo de Kajuzakas.

Baronas de Kastel-Karbiulis Pompidu

D'Eskarabjo. . .

ROKSANA

Po kiek jūs turite vardų?

ŠEVALJE HILO

Ak ponja, jų visų dar niekas nesuskaitė!

KARBONAS (*Roksanai*)

Atgniaučkit pirštukus, kur laiko nosinaitę,

Paleiskit ją.

ROKSANA (*paleisdama nosinaitę*)

Kodėl?

Visa kuopa puola pakelti nosinės

KARBONAS (*ją pakeldamas*)

Murmėdavom dažnai,

Kad kuopa vėliavos neturi. Va jinai!

Stovykloje tokios dar neturėjo niekas!

ROKSANA (*šypsodamasi*)

Truputį per mažą.

KARBONAS (*rišdamas nosinę prie ieties koto*)

Bet mežginiai kaip sniegas!

PIRMAS KADEKAS (*kitiems*)

Už tokią moterį numirčiau aš ramus,

Jei gaučiau perkrimsti bent riešutą! . .

KARBONAS (*išgirdęs ir pasipiktinęs*)

Pas mus

Žavi dama, o jam — tik valgis! . .

ROKSANA

Oras grynas,
Aš irgi su jumis papusryčiausiu. Vynas,
Paštetas ir kepsnys — lai būna toks meniu.
Greičiau atneškit šen!

Visi apstulbsta

ANTRAS KADETAS

Pašteto ir kepsnių?!

TREČIAS KADETAS

O viešpatie! Iš kur paimti!

ROKSANA *(ramiai)*

Iš karietos.

VISI

Oho!

ROKSANA

Be to, žmogaus įgudusio norėtus.
Kas viską sukaPOS, išpilstys ir paduos?
Tas pats, kurį visi mylėjot kitados.
Jūs, ponai, atidžiau pažvelkit į vežėją.

KADETAI *(puldami prie karietos)*

Ragno! Valio!

ROKSANA *(lydėdama juos žvilgsniu)*

Graudu žiūrėti!

SIRANO *(bučiuodamas jos ranką)*

Geroji fejė!

RAGNO *(stovėdamas ant pasostės, kaip
miesto aikštėje⁷⁵)*

Širdingai prašom!

KADĖTAI (*entuziastingai*)

Bravo!

RAGNO

Kai dama graži,
Ispanams nesvarbu, ką valgomu veži!
Per tą galantiškumą, vargšai, neužuodė...
(*Iš po pasostės ištraukia dubenį ir iškelia aukštyn*)
Net galantino ⁷⁶!..

Plojimai. Galantinas eina iš rankų į rankas

SIRANO (*tyliai Kristianui*)

Hm! Turiu tau vieną žodį!..

RAGNO

Kol vartė jie akis, Veneros užburti,
Prasmuko Diana...

(*Mosuoja kepsniu*)
Su stirninu!

Entuziazmas. Kepsnį pagriebia keliolika rankų

SIRANO (*tyliai Kristianui*)

Girdi,

Tau noriu pasakyti...

ROKSANA (*kadetams, kurie grįžta pilnomis rankomis
valgių*)

Geriausiai čia sukrovus.

(*Tiesia ant žolės maršką, jai padeda du orūs tarnai*)

ROKSANA (*Kristianui, kurį Sirano buvo benusivedęs
į šalį*)

Mielasis, būk ir tu naudingas!

Kristianas grįžta padėti, Sirano neramiai muistosi

ĖAGNO

Kimštas povas!

PIRMAS KADETAS (*nušvitęs, atsipjovęs gerą griežinį
kumplo*)

Kada pilvai tušti, kokie mes karžygiai?

Juk reikia, po velnių, bent prisiryt smagiai!

(*Žvilgtelėjęs į Roksana, susigriebia*)

Atsiprašau... Iškelti Baltazaro puotą! ⁷⁷

RAGNO (*svaitydamas karietos pagalvėles*)

Pagalvė kiekviena kurapkom farširuota!

Pagalvėlės triukšmingai draskomos. Juokas. Džiaugsmas

RAGNO (*mėtydamas raudonojo ir baltojo vyno bute-
lius*)

Rubino buteliai!.. Topazo!..

ANTRAS KADETAS

Po galų!

ROKSANA (*mesdama sulankstytą staltiesę Sirano*)

Išskleiskit staltiesę! Vikriau!..

RAGNO (*nuplėšęs žibintą ir mosuodamas juo*)

Patiekalų

Pilni visi žibintai!

SIRANO (*tyliai Kristianui, kol juodu tiesla staltiesę*)

Paslaptį mažytę

Prieš jūsų pokalbį turiu tau pasakyti.

RAGNO (*darydamasis vis lyriškesnis*)

O vietoj botkočio — dėra!

ROKSANA (*pilstydama vyną, padavinėdama valgius*)

Kodėl išties

Nepasijuokt iš tų, kas linki mums mirties?

Šiandieną, po velnių, pietaus vien gaskoniečiai!
De Gišas jei ateis, lai niekas jo nekviečia.

(Eidama nuo vieno prie kito)

Dar laiko į valias, kramtykit pamažu.
Ramiau. Jūs verkiate?

PIRMAS KADETAS

Iš laimės!

ROKSANA

Ar gražu! . .

Jums dar burgundiško? Lėkštutę prašom. Duonos?
Kąsnelį dar. O jūs? O ponas de Karbonas?
Sparniuką jums paduot?

SIRANO *(sekiodamas įą su indais ir padėdamas patar-
nauti)*

Kokia žavi jinai!

ROKSANA *(eidama prie Kristiano)*

O tau?

KRISTIANAS

Dėkoju, ne.

ROKSANA

Biskvitą, būtinai! . .

KRISTIANAS *(mėgindamas įą sulaikyti)*

Kodėl čia atvykai?

ROKSANA

Manai, kad aš pamišus?

Pala, leisk tuos vargšus pasotinti. . .

LE BRE *(kuris tuo metu duoda pamautą ant ieties duo-
ną sargybiniams)*

De Gišas!

SIRANO

Ei, slėpkit butelius ir valgi, ir inaus!

(Stumdamas Ragno)

Tu ant pasostės šok! Nė žodžio!..

Akimirksniu viskas sukišta į palapines, paslėpta po skvernais, kišenėse, skrybėlėse. Žvaliai įeina de Gišas ir susloja uosdamas orą. Tyla

VII SCENA

Tie patys ir de Gišas

DE GIŠAS

Koks gardus

Čia kvapas.

PIRMAS KADETAS *(nerūpestingai dainuodamas)*

To lo lo!..

DE GIŠAS *(žiūrėdamas į jį)*

Bene įraudęs? Keista!

PIRMAS KADETAS

Ar aš? Man visada prieš mūsų kraujas kaista.

ANTRAS KADETAS

Pum pum pum!

DE GIŠAS *(atsisukdamas)*

Kas tai?

ANTRAS KADETAS *(truputį apgirtęs)*

Šiaip, dainelė gan kukli..

DE GIŠAS

Iš kur toks linksmas, a?

ANTRAS KADETAS

Pavojai netoli!

DE GIŠAS (*duodamas įsakymą Karbonui*)
Jums, kapitone, teks. . .

(*Nutyla ir žiūri į jį*)

Koks kipšas jus ištiko?

Ir jūs gražus!

KARBONAS (*įraudęs, slėpdamas už nugaros butelį, išsisukinėdamas*)
Nejau? . .

DE GIŠAS

Viena patranka liko.

Liečiau ją pastatyt. . .

(*Rodo*)

Anapus, dauboje.

Galėsit, kai reikės, pasinaudoti ja.

TREČIAS KADETAS (*svirduliuodamas*)
Koks dėmesys švelnus!

KETVIRTAS KADETAS (*galantiškai šypsodamasis*)
Pajutom dosnią ranką!

DE GIŠAS

Pakvaišo jie visi!

(*Šaltai*)

Nepratę prie patrankų.

Baisi atatranka — žiūrėkit, atsargiai.

PIRMAS KADETAS

O! Puf! . .

PENKTAS KADETAS

Mums nuspjauti!

DE GIŠAS (*eidamas prie jo, įniršęs*)

Ką tu pasakei?..

PENKTAS KADETAS

Gvardiečių kuopoje atatranka neveikia.

DE GIŠAS (*griebdamas jį už rankos, purtydamas*)

Visi girti!.. Nuo ko?

ANTRAS KADETAS

Nuo parako apsvaigę!

DE GIŠAS (*gūžtelėjęs pečiais, jį atstumia ir eina prie Roksanos*)

Ką teikėsi nuspręst mūs gerbiama ponia?

ROKSANA

Aš juk sakiau: lieku.

DE GIŠAS

Patarčiau bėgti!

ROKSANA

Ne!

DE GIŠAS

Jei taip — muškietą man!

KARBONAS

Ir jums?

DE GIŠAS

. Ir aš čia kausiuos.

SIRANO

Štai, pone, pagaliau! Narsumas pats tikriausias!

PIRMAS KADETAS

Gaskoniška širdis gal plakė po šilku?

ROKSANA

Tai bent!

DĖ GIŠAS

Pavojuj moters aš nepalieku.

ANTRAS KADETAS (*pirmam*)

Manychiau, kad ir jis tegu pavalgo!

Lyg įvykus stebuklui, vėl atsiranda maistas

DE GIŠAS (*užsiliepsnojusiomis akimis*)

Valgis!

(*Susitvardęs, išdidžiai, bet paskutinį žodį pasako tar-
miškai*)

Man siūlot likučius? Aš kausiuosi navalgis!

SIRANO (*nusilenkdamas*)

Jūs darot pažangą!

PIRMAS KADETAS (*džiūgaudamas*)

„Navalgis“! Ką girdžiu?

Mūsiškis! Gaskonietis!

ANTRAS KADETAS

Taip, iš tų pačių!

Kadetai šoka

KARBONAS (*neseniai dingęs, dabar pasirodo ant šlai-
to viršūnės*)

Aure išrikiavau aš ietininkų būrį.

(*Rodo anapus šlaito kyšančių iečių virtinę*)

DE GIŠAS (*nusilenkdamas Roksanai*)

Tegu brangi ponia parado pasižiūri.

*Roksana paima de Gišui už parankės ir eina ant šlaito. Vi-
si nusiėmę skrybėles juos lydi*

KRISTIANAS (*greitai prlėjęs prie Sirano*)

Dabar sakyk.

*Roksanai užkopus ant šlaito, ietys sveikindamos nusvyra,
pasigirsta šauksmai. Ji nusilenkia*

IETININKAI (*anapus šlaito*)

Valiol

KRISTIANAS

Svarbaus kas nors?

SIRANO

Žinai,

Gal kartais Roksana... Gal paminės jina
Ir laiškus."

KRISTIANAS

Taip, žinau.

SIRANO

Tu neprašauk pro šalį

Nustebdamas.

KRISTIANAS

Dėl ko?

SIRANO

Aukščiausias visagali!

Išvydau šiandien ją ir supratau išsyk:

Tai baisiai paprasta!..

KRISTIANAS

Kalbėk aiškiau.

SIRANO

Klausyk.

Tu parašei laiškų daugiau, negu galvoji.

KRISTIANAS

Kaip?

SIRANO

Liepdavo rašyti priesaika manoji.
Ir aš lig šios dienos rašiau.

KRISTIANAS

Ir šiuo metu?

SIRANO

Tai baisiai paprasta!

KRISTIANAS

O kaip? Nesuprantu.

Seniai mes apsupti.

SIRANO

Prieš aušrą juokas grynas

Prasmukti.

KRISTIANAS (*sukryžiuodamas rankas*)

Visa tai — tau paprasta, vadinasi?

Ir per savaitę kiek rašydavau, beje?

Po du? Po tris?

SIRANO

Dažniau.

KRISTIANAS

Kasdien?

SIRANO

Po du.

KRISTIANAS (*griežtai*)

Su ja

Tu stengdavais bendraut pačia baisiausia kaina,
Į mirtį eidamas...

SIRANO (*pamatęs grįžtančią Roksaną*)

Tik ne prie jos! Ateina.

(*Skubiai įlenda į palapinę*)

VIII SCENA

Roksana, Kristianas, gilumoje kadetai. Karbonas ir de Gišas duoda įsakymus

ROKSANA (*bėgdama prie Kristiano*)

O mylimas! Dabar...

KRISTIANAS (*imdamas ją už rankų*)

Dabar paklaust galiu:

Kodėl tu važiavai baisiu mirties keliu,
Kur ginklų žvangesys, kareiviai apsiblausę,
Kodėl tu važiavai čionai?

ROKSANA

Ir dar tu klausai?

Dėl visko kaltas tu ir magiški laišakai,
Kurie mane tiesiog užbūrė!

KRISTIANAS

Ką sakai?..

. ROKSANA

O viešpatie! Kada tiek spėjai prirašyti,
Ir dar tokių puikių!

KRISTIANAS

Kaip? Argi gali šitie

Lapeliai popieriaus...

ROKSANA

Taip nekalbėki, ne!

Tą naktį, kai tavęs klausiausi balkone, —
O, kokį perversmą tuomet many sukėlė
Visai nauju balsu prabilus tavo siela!
Paskui tas balsas man skambėjo iš laiškų —
Toks pat kaip ir tada, tarp žydinčių šakų,

Kai sutema tave tarytum sparnas globė.
Ir štai atvažiuavau. Ar būtų Penelopė
Galėjus tenkintis vien židiniu jaukiu,
Sėdėt ir nepakelt nuo siuvinio akių,
Jei būtų rašęs taip senjoras Odisėjas?
Pas vyrą tučtuojau ji būtų nuskubėjus!
Tad kaltinki save, kad aš čionai.

KRISTIANAS

Tačiau...

ROKSANA

Kas kartą svaigdama, skaičiau juos ir skaičiau.
Ir kiekvienam lape žydėjo siela tavo.
Ir meilė iš kiekvieno sakinio alsavo —
Galinga ir šviesi...

KRISTIANAS

Galinga ir šviesi?

Ar tu ją pajutai?

ROKSANA

Koks vaikas dar esi!

KRISTIANAS

Ir atvykai dėl jos?

ROKSANA

Taip. Mirtino pavojaus
Akivaizdoj galiu aš pulti tau į kojas,
Bet vėl pakeltum tu... Tad nuolankiai meldžiu —
Atleisk! Buvau tokia lėkšta, kad iš pradžių
Aš įžeidžiau tave, pamildama vien grožį,
Nes veido spindesys tada man viską gožė!

KRISTIANAS (*išsigandęs*)

Roksana!

ROKSANA

O paskui aš pažvelgiau širdin.
Taip šokteli kregždė prieš nerdama aukštyn.
Grožiu mane stabdei, o tavo siela — kėlė.

KRISTIANAS

Na, o dabar?

ROKSANA

Dabar aš myliu vien tik sielą.

KRISTIANAS (*atsitraukdamas*)

Roksana!

ROKSANA

Pagaliau atlygintas tapai.
Kol dievinau dėl to, kas žydi taip trumpai,
Skaudžiausia neteisybė tavo širdį žeidė.
Tačiau graži dvasia pranoko gražų veidą.
Daug naujo tavyje gražumo atradau,
O kuo žavėjausi... tiesiog nebematau.

KRISTIANAS

O viešpatie!..

ROKSANA

Savęs tu pats nebeužstoji!

KRISTIANAS (*skausmingai*)

Roksana!

ROKSANA

Argi tu, brangusis, abejoji,
Kad šitai sugebu pamilti?

KRISTIANAS

Ak, verčiau,

Roksana, tu mane mylėtum paprasčiau...

ROKSANA

Už garbanas gražias, akis, plačiai atvertas?

Tačiau juk tu esi kilnėšnės meilės vertas!

KRISTIANAS

Verčiau kaip kitados!

ROKSANA

Ak, tu nesupranti!..

Juk mano meilė tau tiktai dabar brandi.

Ne blizgesiu žaviuos, o esmę tavo myliu...

KRISTIANAS

Gana!

ROKSANA

Ir nebijau jokių likimo vylių!

Mylėsiu visada — net grožis jei pražus.

KRISTIANAS

Nereikia!

ROKSANA

Patikėk!

KRISTIANAS

Jei tapčiau negražus?

ROKSANA

Vis tiek! Prisiekiu tau!

KRISTIANAS

O dieve!

ROKSANA

Tu laimingas?

KRISTIANAS (*dusliu balsu*)

Taip...

ROKSANA

Kas gi tau?

KRISTIANAS (*švelniai ją atstumdamas*)

Palauk. Gerumo reikalingas

Dabar kiekvienas.

(Rodydamas jai būrelį kadetų)

Eik, bent kiek pabūk tarp jų,
Pradžiugink. Juk netrukus jie paplūs krauju...

ROKSANA *(sujaudinta)*

Brangusis!

(Nueina prie gaskoniečių, kurie ją pagarbiai apsupa)

IX SCENA

*Kristianas, Sirano, gilumoje Roksana, kalban-
ti su Karbonu ir keliais kadetais*

KRISTIANAS *(prie palapinės, šaukdamas)*

Sirano!

SIRANO *(išlenda iš palapinės apsiginklavęs mūšiu)*

Kodėl tu toks išblyškęs?

KRISTIANAS

Ji myli kitą!

SIRANO

Kaip?

KRISTIANAS

Ne aš tasai vyriškis,

O tu!

SIRANO

Ne!

KRISTIANAS

Vien tik sielą myli ji, deja.

SIRANO

Ne!

KRISTIANAS

Taip! Tiktai tave! Tu irgi myli ją.

SIRANO

Aš? ..

KRISTIANAS

Nesigink, žinau.

SIRANO

Tiesa.

KRISTIANAS

Kaip išprotėjęs.

SIRANO

Taip.

KRISTIANAS

Pasakyki jai.

SIRANO .

Nustok niekus kalbėjęs!

KRISTIANAS

Kodėl niekus?

SIRANO

Į mano veidą pažiūrėk.

KRISTIANAS

Jei būčiau ir bjaurus, mylėtų ji vis tiek.

SIRANO

• Taip sakė?

KRISTIANAS

Ką tiktai!

SIRANO

Mane be galo guodžia,

Kad ji tokia gera. Bet netikėk — tie žodžiai

Per daug beprotiški, jų neklausyk rimtai.

Ėik ir nebūk bjaurus, nes kliūtų man už tai!

KRISTIANAS

Tuoj pamatysime. Tu jai prisipažinsi,
Ji pasirinks.

SIRANO

Nutilk! Mane tu užkankinsi!..

KRISTIANAS

Jei savo gražumu aš tau tiktai trukdau —
Ar tai teisinga? Ne.

SIRANO

O aš pakenkčiau tau.

Tą dovaną dangus man suteikė netyčia:
Galiu išreikšti tai, ką tu jauti va šičia.

KRISTIANAS

Pasikalbėk su ja.

SIRANO

Negundyki, sakau!

KRISTIANAS

Sau būti varžovu siaubinga!

SIRANO

O dangaul

KRISTIANAS

Slaptoji santuoka — ne viskas. Koks aš vyras?
Jei liksime gyvi...

SIRANO

Tu baisiai užsispyręs.

KRISTIANAS

Taip, noriu pasijust savim. Arba — arba.
Nueisiu ligi ten, kur priekinė riba,
O tu jai pasakyk, lai renkas, kaip išmano.

SIRANO

Jį pasirinks tave!

KRISTIANAS

O aš manau... Roksana!

SIRANO

O ne!

ROKSANA (*atbėgdama*)

Ką?

KRISTIANAS

Sirano tau pasakys. Vieni
Pasikalbėkit.

(*Išeina*)

X SCENA

*Roksana, Sirano, vėliau Le Bre, Karbonas,
kadetai, Ragno, de Gišas ir kiti*

ROKSANA

Na?

SIRANO (*sumišęs*)

Sustok! Tu nueini...

(*Roksanai*)

Pažįstate juk jį — iš paprasto dalyko
Išpūs kažką!

ROKSANA (*gyvai*)

O gal dvejonės jį apniko

Dėl to, ką pasakiau? Sutriko jis kažkaip...

SIRANO (*paimdamas jos ranką*)

Bet jūs pasakėte jam tikrą tiesą?

ROKSANA

Taip,

Aš jį mylėčiau ir...

(Dvejodama stabteli)

SIRANO *(liūdnai šypsodamasis)*

Prašau nesivaržyti,

Manęs tai neužgaus. Norėjot pasakyti —

Negražų?

ROKSANA

Ir negražų!

Už scenos pasigirsta muškietų šūviai

Šaudo! Kur jisai?

SIRANO *(karštai)*

Ir bjaurų?

ROKSANA

Nesvarbu!

SIRANO

Ir luošą?

ROKSANA

Nors visai!

SIRANO

Ir baisų?

ROKSANA

Niekada aš juo nesibaisėčiau.

SIRANO

Mylėtumėt vis tiek?

ROKSANA

Gal dar labiau mylėčiau.

SIRANO (*netekdamas galvos, sau*)
O laime! Gal tikrai tu man tiesi rankas!

(*Roksanai*)

Klausykite... Roksanai..

LE BRE (*greitai ateidamas, pusbalsiu*)

Sirano!

SIRANO (*atsisukdamas*)

Na, kas?

LE BRE

Tyliau!

(*Pakužda kažką į ausį*)

SIRANO (*paleisdamas Roksanos ranką*)

Ak!..

ROKSANA

Kas jums?

SIRANO (*nustėręs, sau*)

Baigta.

Vėl pasigirsta šūviai

ROKSANA

Šūviai vėlei skardi?

(*Paeina toliau pažiūrėti, kas darosi gilumoje*)

SIRANO

Štai viskas baigta. Niekad nebeteks ištarti
To žodžio.

ROKSANA (*norėdama išbėgti*)

Kas ten dedas?

SIRANO (*greitai į ją sulaukydamas*)

Niekol Tai pradžia...

Keli kadetai kažką įneša užstodami nuo Roksanos

ROKSANA

Kažką jie atneša!..

SIRANO *(traukdamas ją tolyn)*

Eime, eime iš čia!..

ROKSANA

O ką man pasakyt žadėjot?

SIRANO

Dieve mano,

Aš nieko. Ničnieko... Tiktai dėl Kristiano...

(Iškilmingai)

Prisiekiu, niekas jam prilygti negalės

Protu nei širdimi. Jis buvo didelės...

ROKSANA

Ką? B u v o?

SIRANO *(baimingai susigriebdamas)*

Jis yra...

ROKSANA *(suklinka)*

Aaa!

(Puola į kadetų būrį, praskirdama juos)

SIRANO

Baigta. Viskas žuvo.

ROKSANA *(išvydusi pridengtą apsiaustu Kristianą)*

O Kristianai!

LE BRE *(Beržerakui)*

Krito jis nuo pirmo šūvio.

Roksana puola prie Kristiano. Nauji šūviai. Ginklų žvangėjimas. Būgnai

KARBONAS (*su špaga rankoje*)
Prie ginklų!
(*Kadelų sekamas, nueina anapus šlaito*)
ROKSANA
Kristianai!
KARBONO BALSAS (*anapus šlaito*)
Kuopa, į vietas!
Atbėga R a g n o, nešdamas šalmą su vandeniu

KRISTIANAS (*merdinčiu balsu*)
Roksana...
ROKSANA
Taip, aš čia!
(*Karštligiškai plėšia skiautę nuo suknelės ir mirko į vandenį, norėdama aptverti žaizdą*)

KARBONAS
Paruošti muškietas!
SIRANO (*greitai ir tyllai Kristianui į ausį, kol Roksana ruošia tvarstį*)
Aš viską pasakiau, tave ji pasirinko!
Kristianas užmerkia akis

KARBONAS
Atlaužti gaidukus!
ROKSANA
Jo lūpos jau sustingo!..
KARBONAS
Į priešą taikyti!
ROKSANA
Štai laiškas.

(Išskleidžia)

Greitomis

Rašyta. . . Man!

SIRANO (*sau*)

Rašiau nujausdamas.

KARBONAS

Ugnis!

Mušketų šūviai. Riksmų. Mūšio gaudimas

SIRANO (*mėgindamas ištraukti ranką, kurią laiko su-
klupusi Roksana*)

Roksana, dievaži, ten mirtinos kautynės. . .

ROKSANA (*sulaikydama jį*)

Ne, dar pabūkit. Jūs — vienintelis, pažinęs
Jį šitaip artimai.

(*Tyliai verkia*)

Juk didelis žmogus

Jis buvo?

SIRANO (*stovėdamas vienplaukis*)

Iš tiesų.

ROKSANA

Juk buvo jis puikus,

Gilus poetas!

SIRANO

Taip.

ROKSANA

Kokia versmė sroveno

Iš nuostabios, tyros jo sielos!

SIRANO (*tvirtai*)

Taip, Roksana!

RŌKSANA (*krisdama ant Kristiano kūno*)

Jis miręs! Ak! ..

SIRANO (*sau, išsitraukdamas špagą*)

Numirt užvis geriau bene

Ir man — jo asmeny aprauda jį mane.

Tolumoje skardena trimitai

DE GIŠAS (*pasirodęs ant šlaito, neapdengta galva, su
žalza kaktoje, griausmingu balsu*)

Signalą aš girdžiu! Atgal prancūzai grįžta!

Ateina paspirtis. Dar truputėlį ryžto!

Laikykitės!

ROKSANA

Dėmė ant laiško kruvina.

Ir ašarų žymė.

BALSAS (*už scenos*)

Ei, priešintis gana!

Šalin ginklus!

KADETŲ BALSAI

Ne! Ne!

RAGNO (*stebėdamas mūsų nuo karietos stogo*)

Ten puola jėgos naujos!

SIRANO (*de Gišui, rodydamas Roksana*)

Išveskit ją iš čia.

ROKSANA (*bučiuodama laišką, merdinčiu balsu*)

Jo ašaros! Jo kraujas! ..

RAGNO (*nušokęs nuo karietos, bėgdamas prie jos*)

Ji alpsta!

DE GIŠAS (*nuo šlaito kadetams, įnirtingai*)

Nė pėdos atgal!

BALSAS (*už scenos*)

Šalin ginklus!

KADETAI

Nel

SIRANO (*de Gišui*)

Pone, jūs tikrai narsus ir atkaklus.

(*Rodydamas į Roksana*)

Bet gelbėkite ją.

DE GIŠAS (*priebėgdamas prie Roksanos ir pakeldamas ją ant rankų*)

Laimėsime, tik ispaną

Čia turit sulaikyt!

SIRANO

Puiku!

(*Roksanai, kurią de Gišas neša Ragno padedamas*)

Sudie, Roksana!

Triukšmas. Riksmas. Pasirodo sužeisti k a d e t a i, jie krinta ant scenos. Puolantį į kovą Sirano ant šlaito sulauko krauju pasrūvęs K a r b o n a s

KARBONAS

Mums rieta! Du smūgius aš jau gavau, brolau.

SIRANO (*gaskoniečiams*)

Drąsiau, seni vilkai!

(*Karbonui, kurį prilaiko*)

Nurimkit! Privalau

Atkeršyti už dvi mirtis: už Kristianą

Ir už save kartu, nes mirė laimė mano!

A b u nusileidžia nuo šlaito

(Mosuoja ietimi, prie kurios pririšta Roksanos nosinė)
Plasnoki, vėliava su mylimu vardu!

(Įbeda ietį į žemę, šaukia kadėtams)

Laikykites! Pagriežk dar kartą, Bertrandu!

Senis griežia birbyne. Sužeistieji pakyla, nusirita šlaitu žemyn. Visi buriasi aplink Sirano ir jo vėliavą. Ant karietos ir karietoje, kuri dabar virto redutu, pilna žmonių, iš visur kyšo muškietų vamzdžiai

KADETAS *(kuris kaudamasis pasirodo ant šlaito nusi-
sukęs nuo salės)*

Jau kopia jie šlaitu!

(Krinta negyvas)

SIRANO

Gerai! Suruošim vaišes!

*Akies mirksniu ant šlaito kaip siena išdygsta baisi prie-
šų grandinė. Suplazda imperatoriškosios vėliavos*

SIRANO

Ugnis!

Kadetai šauna

BALSAS *(priešo eilėse)*

Ugnis!

Pražūtinga atsakomoji salvė. Kadetai krinta visur

ISPANŲ KARININKAS *(nukeldamas skrybėlę)*

Kas jie — savižudžiai ar kvaišos?

SIRANO *(švilpiant kulkoms, deklamuoja)*

Tai mes — kadetai gaskoniečiai

Karbono de Kastel-Žalu;
Melagiai šaunūs ir begėdžiai...

(Puola į mūšį, lydimas keleto išlikusių gyvų)

Tai mes — kadetai...

Pabaigą užgožia mūšio gausmas

U ž d a n g a

PENKTASIS VEIKSMAS

Sirano laikraštis

Po penkiolikos metų, 1655 metai. Šventojo Kryžiaus seserų vienuolyno parkas Paryžiuje

Puikios paunksnės. Kairėje namas su didžiule terasa, į kurią išeina kelerios durys. Scenos viduryje, ovalioje alkštelėje, stovi milžiniškas medis. Dešinėje, pirmame plane, tarp aukštų buksmedžio krūmų, pusapvalis akmeninis suolas

Gilumoje sceną kerta kaštonų alėja, kuri dešinėje atsiremia į koplyčią, matomą pro šakas. Už dvigubos kaštonų eilės matyti dangus ir parko giluma—pievelės, medžių guotai, kitos alėjos

Šoninės koplyčios durys išeina į kolonadą su išsirpusių vynuogių girliandomis; pirmame plane, dešinėje, kolonadą užstoja buksmedžiai

Ruduo. Viršum žalių pievelių rusva lapija. Tamsios dar žaliuojančių buksmedžių ir kukmedžių dėmės. Po kiekvienu medžiu geltonuoja nukritusių lapų lopiniai. Lapai nukloję visą sceną—čeža po kojomis alėjose, apkritę pusę terasos ir suolų

Tarp suolo dešinėje ir medžio pastatyti nemaži siuvinėjimo rėmeliai, prie jų kėdutė. Krepšiai su siūlų sruogomis ir kamuoliais. Rankdarbis pradėtas

*Uždangai pakilus vienuolėš vaikštinėja po parką; ke-
lios sėdi ant suolo šalia vyresniosios vienuo-
lės. Lapai krinta*

I SCENA

*Motina Margarita, sesuo Marta, sesuo
Klara, vienuolės*

SESUO KLARA (*motinai Margaritai*)
Sesutė Marta vėl žiūrėjo du sykiu
į veidrodį.

MOTINA MARGARITA (*seseriai Martai*)
Tikrai? Smerkiu, labai smerkiu.

SESUO MARTA
O ji nuo torto šįryt nusikrapštė uogą.

MOTINA MARGARITA
Sesute Klara, fui, tai polinkis į bloga.

SESUO MARTA
Tik akį užmečiau!

SESUO KLARA
Tik uogą nuričiau!
MOTINA MARGARITA (*griežtai*)

Aš ponui Sirano paskūsiu.

SESUO KLARA (*išsigandusi*)
Ak! Tuojau

Ims tyčiotis!

SESUO MARTA
Sakys — gyvena čia smaliūgės!

SESUO KLARA

Ir pliuškės!

MOTINA MARGARITA (*šypsodamasi*)

Ir labai nuostabios vienuoliukės!

SESUO KLARA

Jis kas šeštadienį, girdėjau, mus lankąs

Jau dešimt metų, taip?

MOTINA MARGARITA

O ne, daugiau kur kas —

Gal keturiolika. Lankytis jis įprato,

Kai prieglobstį pas mus jo pusseserė rado.

Ji mūsų šeimoje su gedulo šydu —

Tarytum juodas paukštis, apsuptas baltų.

SESUO MARTA

Vien Sirano šiek tiek prablaško vargšės gėlą.

VIENUOLĖS

O jis toks juokdarys! — Kad pasakys — net miela! —

Mes mylim jį labai! — Su juo nenuobodu! —

Mes jį vaišiname puikiu marmeladu!

SESUO MARTA

Bet vis dėlto nėra jis geras katalikas.

SESUO KLARA

Atverskim jį!

VIENUOLĖS

Taip! Taip!

MOTINA MARGARITA

Vaikai, tokiais dalykais

Jo išdidžios širdies neskaudinti sakiau!

SESUO MARTA

Bet... viešpats...

MOTINA MARGARITA

Viešpats jį pažįsta ne blogiau.

SESUO MARTA

Kodėl jis visada bedieviškai burnoja:

„Aš vakar pasninką sulaužiau!“— ir kvatoja.

MOTINA MARGARITA

Taip kalba? Nuostabu! Ir kam tu jo klausai—

Dažnai po dvi dienas nevalgo jis visai.

SESUO MARTA

Vaje!

MOTINA MARGARITA

Jis vargšas.

SESUO MARTA

Kas jums šitaip sakė?

MOTINA MARGARITA

Ponas

Le Bre.

SESUO MARTA

Padėtų jam.

MOTINA MARGARITA

O ne, jisai malonės

Iš nieko nepriims.

Scenos gilumoje pasirodo Roksana, apsirengusi juoda, su našlės kyku ir ilgu šydu. Šalia eina de Glšas, puošnus ir senstelėjęs

(Atsisloja)

Eime. Ten takučiu

Ponia de Nevilet ateina su svečiu.

SESUO MARTA *(seseriai Klarai, tyliai)*

Tai kunigaikštis de Gramonas.

SESUO KLARA (*žvelgdama*)

O! Nejaugi?

SESUO MARTA

Taip, maršalas.

SESUO KLARA

Seniai belankė savo draugę.

VIENUOLĖS

Be galo užimtas žmogus! — Nauji karai! —

Žaidimai, pokyliai!

SESUO MARTA

Šios žemės reikalai!

*Vienuolės išeina. De Gišas ir Roksana ateina ir tylė-
dami sustoja prie siuvinėjimo rėmelių. Pauzė*

II SCENA

*Roksana, kunigaikštis de Gramonas, buvęs
grafas de Gišas, vėliau Le Bre ir Ragno*

KUNIGAIKŠTIS

Beprasmiška našta, kurios jūs nepaliekat.

Ir niekada iš čia nebeišeisit?

ROKSANA

Niekad.

KUNIGAIKŠTIS

Ir visą laiką jo gedėsit?

ROKSANA

Amžinai.

KUNIGAIKŠTIS (*po pauzės*)

Ar man atleidot?

ROKSANA (*paprastai, žvelgdama į vienuolyno kryžių*)

Taip, nes aš esu čionai.

Vėl tylą

KUNIGAIKŠTIS

Nejau jis buvo toks...

ROKSANA

Reikėjo jį pažinti!

KUNIGAIKŠTIS

Galbūt. Bet nieko mums nelemta sugrąžinti...

Jo paskutinį laišką saugot prie širdies?

ROKSANA

Kol aš gyva, jis čia kaip škaplieriai kabės.

KUNIGAIKŠTIS

Net mirusį — vis tiek jį mylit?

ROKSANA

Kartais rodos,

Kad numirė ne jis, o kitas, išgalvotas,

Kad meilė jo gyva — čia pat, su manimi.

KUNIGAIKŠTIS (*vėl patylėjęs*)

O Sirano jus lanko?

ROKSANA

Mes draugai seni.

Jis man kaip laikraštis — šeštadienį kiekvieną

Ateina paplepėt, papasakot naujienų.

Jis tuo pačiu metu ateina visada.

Vos laikrodis išmuš — jau kaukši jo lazda

Į laiptus, — aš girdžiu, nereikia nė žiūrėti.

Paklaus: „Per šimtmetį ar baigsit siuvinėti?..“

Jo krėslą statom čia. Išeina vakare,

Išpasakojęs man, kas dedas...

Terasoje pasirodo Le Bre

Štai Le Brel

Kaip mano pusbroliš?

LE BRE (*prieidamas*)

Blogai.

KUNIGAIKŠTIS

Ar kas nutiko?

ROKSANA (*kunigaikščiui*)

Jis perdeda!

LE BRE

Seniai žinojau, kas jo tyko!..

Tai nepataisomas, tai pasmerktas žmogus.

Jo plunksna nuolatos užkiršina pulkus

Šventėivų, gyrypėnių, klastūnų, karjeristų.

ROKSANA

Bet jo špaga visus baugina. Argi drįstų

Kas nors atsiskaityt su juo?

KUNIGAIKŠTIS (*linguodamas galvą*)

Dar nežinia...

LE BRE

Ne užpuolėkų smūgiai gąsdina mane,

O gruodžio vakarai, žiema, kuri ateina

Į vėjų varstomą ir tamsią jo buveinę.

Vienatvė su alkiu pribaiigs jį pamažu.

Kas dieną susiveržia vis labiau diržu.

O apsiaustėlis koks! Nereikia užpuoliko...

Sunykusiam veide viena tik nosis liko.

KUNIGAIKŠTIS

Jį aplenkė sėkmė. Tačiau ir jo dalia

Ne vien užuojautos verta galų gale.

LE BRE (*karčiai šypsodamasis*)
Bet, pone maršale! ..

KUNIGAIKŠTIS
Laisvai save išreikšti
Ir žodžiais, ir veiksmais — to maža?

LE BRE (*taip pat*)

Kunigaikšti! ..

KUNIGAIKŠTIS (*išdidžiai*)
Žinau. . . Man — prabanga, jam — vargana kertė.
Bet ranką jo mielai paspausčiau.

(*Nusilenkdamas Roksanai*)

Na, sudie.

ROKSANA
Aš palydėsiu jus.

Kunigaikštis nusilenkia Le Bre ir su Roksana eina terasos link

KUNIGAIKŠTIS (*sustodamas, Roksanai lipant terasos laipteliams*)

Taip, kartais jam pavydžiu.
Sėkmė! .. Ne taip saldu, kai sekasi tolydžio.
Atrodo, nė vienam tu bloga nedarei,
Bet širdį priekaištai apninka įkyriai,
Neaiškūs ir maži, neduoda jie ramybės;
Po mano titulais, vis kylant į aukštybes,
Girdėti šlamesys nuvytusių svajų,
Vilčių, iliuzijų. . . Ir kartais gaila jų —
Kaip lapų, kur dabar po jūsų kojom čėža.

ROKSANA (*ironiškai*)
Jūs toks jausmingas?

KUNIGAİKŠTIS

Taip...

(Stalga apsispręsdamas)

Le Bre! Jums vieną mažą...

(Roksana!)

Atleiskite.

(Priėjęs prie Le Bre, pusbalsiu)

Tikrai su tamstos bičiuliu

Į kovą nieks nestos. Ieškos kitų kelių.

Dvare kai kas pasakė tramdydamas pyktį:

„Jam gali mirtina nelaimė atsitikti.“

LE BRE

Nejau?

KUNIGAİKŠTIS

Tegu namie pasėdi. Taip saugiau.

LE BRE *(iškeldamas rankas į dangų)*

Sėdės jisai namie! Juk šimtąkart sakiau!..

ROKSANA *(stovėdama terasoje, prie jos skubančiai vienuolei)*

Kas ten?

VIENUOLĖ

Pas jus Ragno.

ROKSANA

Pakvieskite.

(Kunigaikščiui ir Le Bre)

Man regis,

Jis vėl kaip visada į bėdą bus patekęs.

Kokių tik ligi šiol nebandė amatų!

Jau buvo poetu...

LE BRE
Kirpėju...
ROKSANA
Choristu...
LE BRE
Pirčių kūrentoju...
ROKSANA
Ir aktorium...
LE BRE
Ir sargu...
ROKSANA
Kuo besiversdamas jįsai dabar suvargo?
RAGNO (*įbėgdamas*)
Ak ponia!
ROKSANA (*šypsodamasi*)
Aš tuojau sugrįšiu. Iš pradžių
Tegu paguodžia jus Le Bre.
RAGNO
Bet aš meldžiu...
Nesiklausydama jo, Roksana išeina su kunigaik-
ščiu. Ragno prieina prie Le Bre

III SCENA

Le Bre, Ragno

RAGNO
O gal nereikia jai sakyti? Skaudi naujiena.
Gerai, kad jus čionai radau.

LE BRE

Kalbėk.

RAGNO

Šiandieną

Pro Sirano namusėjau. Jį pamačiau
Išeinant pro duris. Ėmiau žingsniuot sparčiau.
Buvau jau netoli... Ten gatvė daro lanką...
Ak pone! Tuo metu pravėrė tarnas langą,
Ir išlėkė tiesiog ant jo sunki pliauska.

LE BRE

O niekšai! Sirano!..

RAGNO

Netyčia gal?..

LE BRE

Ir ką?

RAGNO

Pripuolu, judinu poetą atsiklaupęs,
O jis ant grindinio, praskelta galva...

LE BRE

Siaubas!

Negyvas?

RAGNO

Gyvas dar. Jį parnešiau namo.
Vaje, kokioj skylėj gyvena Sirano!

LE BRE

Labai kankinasi?

RAGNO

Ne, pone, jis apalpęs.

LE BRE

Ar daktarą kvietei?

RAGNO

Visur lanksčiau pagalbos,
Kol vieną priprašiau...

LE BRE

O viešpatie! Kol kas
Roksanai nesakyk, ji baisiai nusigąs.
Ką daktaras?

RAGNO

Blogai, gyvybė kaip ant plauko.
Skubėkime pas jį, juk niekas jo neslaugo.
Iš lovos, dieve gink, išlipti sugalvos,
O jam negalima net judinti galvos.

LE BRE (*tempdamas jį dešinėn*)

Eime čionai, Ragno. Tiesiau bus per koplyčią!

ROKSANA (*pasirodydama terasoje ir matydama juos
tolstančius palei kolonadą link šoninių kop-
lyčios durų*)

Palaukite, Le Bre!

Le Bre ir Ragno nubėga neatsigręždami

Le Bre negirdi tyčia?

Ragno savom bėdom jam priūžė ausis!
(*Nusileidžia nuo terasos*)

IV SCENA

Roksaną, vėliau trumpai dvi vienuolės

ROKSANA

Kokia graži diena, koks parko žvilgesys!

Po vasaros kaitrų net mano siela džiaugias
Rugsėjo spinduliais.

(Sėdasi prie rankdarbio)

*Ateina dvi vienuolės, nešinos didžiuliu krėslu, ku-
rį pastato po medžiu*

Ištikimasis draugas

Ateis kaip visada ir atsisės šalia.

SESUO MARTA

Jis toks patenkintas, kai sėdi šiam krėsele.

ROKSANA

Labai jums ačiū!

Vienuolės nueina

Na, pats laikas man pradėti.

(Palinksta prie siuvinio)

Girdėti laikrodžio dūžiai

Štai muša laikrodis. Bet žingsnių negirdėti.
Nejaugi pirmąkart jis pavėluos? Beje,
Kur dėjau adatą? Kur žirklys? Krepsyje.
Gal durininkė jį sustabdė ir graudena?

Pauzė

Nuvytęs lapas vėl nukrito nuo platano!

(Nubraukia lapą, užkritisį ant siuvinėjimo rėmelių)

Ne, ne, jisai ateis. Užgaišo kiek ilgiau...
Gal...

VIENUOLĖ *(pasirodydama terasoje)*

Ponas Beržerakas.

V SCENA

Roksana, Sirano, trumpai sesuo Marta

ROKSANA (*neatsisukdama*)

Na, ar nesakiau?..

(*Siuvinėja*)

Pasirodo Sirano, labai išbalęs, ant akių užsismaukęs skrybėlę. Jį įleidusi sesuo pasišalina. Jis lėtai pereina terasą ir nulipa laiptukais, pasiramsčiuodamas lazda, stengdamasis laikytis tiesiai

(*Toliau siuvinėdama*)

Čia tiks ryški spalva...

(*Draugiškai priekaištaudama Sirano*)

Jūs vertas pabarimo,

Nes jūsų pusseserė šiandien sunerimo.

SIRANO (*atsisėdęs į kėslą, linksmu balsu, nesiderinančiu su jo veidu*)

Labai atsiprašau, tačiau, po šimts kelmų,
Sutrukdė man laiku išeiti iš namų!

ROKSANA

Kas?

SIRANO

Gan bjaurus vizitas.

ROKSANA

Štai kaip, mielas broli.

Koks įkyruolis, taip?

SIRANO

Sakyčiau, įkyruolė.

ROKSANA

Jūs ją išprašėte?

SIRANO

Išrėžiau į akis,

Kad niekas šiuo metu manęs nesulaikys —
Tokia diena, kai pats ruošiuos daryti vizitą.
Užsukite, sakau, vėliau. Tada kas kita.

ROKSANA (*lengvabūdžiškai*)

O, toji persona jus pamatys negreit:
Be vakaro tikrai neleisiu jums išeit.

SIRANO (*švelniai*)

Galbūt man ankstėliau išeit reikės šį kartą.

(*Užsimerkia ir valandėlę tyli*)

*Nuo koplyčios link terasos eina sesuo Marta. Rok-
sana ją pastebi ir vos vos mosteli galva, kad prieltų*

ROKSANA (*Beržerakui*)

Jūs nebeerzinat jos?

SIRANO (*atsitokėdamas*)

A!

(*Komiškai storu balsu*)

Sesute Marta!

Sesuo Marta prieina

Cha chal Na, akutes pakelkit, balandėl!

SESUO MARTA (*pakeldama akis, šypsodamasi*)

Bet...

(*Pamato jo veidą ir išsigąsta*)

Akl!..

SIRANO *(tyliai, rodydamas į Roksaną)*

Tyliau! . .

(Garsiai ir pagyruškai)

Sulaužiau pasninką ir vėl!

SESUO MARTA

Žinau.

(Sau)

Vadinasi, todėl jis toks išbalęs!

(Greitai ir tyliai) .

Ateikit, valgomajam jūsų lauks puodelis
Buljono. . . Nepamiršit, pone, ką sakiau?

SIRANO

Taip. Taip.

SESUO MARTA

Jūs elgiatės šiandieną protingiau.

ROKSANA *(girdėdama juos kuždantis)*

Tuoį Marta jus atves doron!

SESUO MARTA

Net neturėjau

Tokios minties!

SIRANO

Tikrai! Šventoji patarėja

Nebando pamokslaut! Kaip aš stebiuos, vaje! . .

(Su juokdarišku įkarščiu)

Po šimts perkūnų! Tuoį nustebinsim ir ją!

Klausykit. . .

(Dedasi ieškąs gero sąmojo ir tarsi jį radęs)

Leidžiu jums šįvakar valandėlę

Koplyčioj pasimelst . . už Beržerako sielą.

ROKSANA

Ohol

SIRANO (*juokdamasis*)

Matai, sesuo apstulbo iš tiesų!

SESUO MARTA

Kad šitai leidote, dėkinga jums esu.

(*Išeina*)

SIRANO (*eidamas prie Roksanos, įnikusios į siuvinį*)

Ak, velnio rankdarbis, kad bent aš pamatyčiau

Jo pabaigą!

ROKSANA

Seniai aš laukiau tų patyčių.

Nuo švelnaus vėjo krinta lapai

SIRANO

O lapai krinta.

ROKSANA (*pakeldama galvą, žvelgdama į parko gilumą*)

Koks veneciškas, blyškus

Jų atspalvis, tiesa?

SIRANO

Kritimas jų puikus!

Aure, kol nuo šakos į žemę nuplasnoja,

Jie trokšta sužerėt grožiu paskutiniuoju.

Nors žino, kad bemat užges, pajuos, pražus,

Kritimas jų vis tiek į skrydį panašus!

ROKSANA

Jūs melancholiškas?

SIRANO (*susigriebdamas*)

Aš? Anaip tol, Roksana!

ROKSANA

Gana apie lapus, tegu jie sau plevėna.
Kas nauja šiuo metu Paryžiuje? Nejau
Šiandieną laikraščio nebus?

SIRANO

Gera! . . Tuo jau.

(*Vis labiau blykšdamas, kovodamas su skausmu*)

Aną šeštadienį, padauginęs razinų,
Karalius blaškėsi, blogumas jį kankino.
Kovoti su liga atbėgę daktarai
Turėjo rūpesčio, bet baigėsi gerai.
Laimėta pergalė prieš Joną Austrijietį.
Sekmadienis. Puota pas karalienę. Švietė
Šviestuvų trys šimtai devyniasdešimt trys.
Pakorė raganas penkias. Ponios d'Atis
Šuniukui prireikė dviejų skubotų klizmų . .

ROKSANA

Fui, pone Sirano, prašyčiau be cinizmo!

SIRANO (*kurio veldas vis labiau persikreipta*)

Pirmadienį mažai kas naujo, tik ponia
Mongla pasakė grafui de Fieskui „ne!“
Antradienis. Deglai Mančini garbei⁷⁸ plieskė.
Trečiadienis. Mongla pasakė de Fieskui
„Taip“. Ketvirtadienis. Iš ryto suruošta
Triukšminga iškyla į Fontenblo⁷⁹. Puota.
Penktadienį Kasandra pakeitė meilųžį.

ROKSANA

Tikrai? . .

SIRANO

Šeštadienį. . .

(Užsimerkia, galva nusvyra)

ROKSANA *(nustebinta tylos, atsisuka, žiūri, išsigandusi pašoka ir puola prie jo)*

Kas jums yra, drauguži?

Neteko sąmonės!

SIRANO *(atsimerkdamas, neaiškiu balsu)*

A? Kas?

(Pamatęs pasilenkusią Roksaną, guviai pasitaiso skrybėlę ir baimingai atsilošia krėslė)

Maža bėda,

Nurimkit!

ROKSANA

Vis dėlto! . .

SIRANO

Senų laikų žaizda

Vėl priminė Arasą. . .

ROKSANA

Viešpatie, mieliausias,

Ar skauda?

SIRANO

Menkniekis, bematant skausmas liausis.

(Prisiverčia nusišypsoti!)

Jau liovėsi.

ROKSANA *(stovėdama prie jo)*

Visi mes turime randų,

Skausmingos praeities negyjančių žaizdų.

(Uždeda ranką sau ant krūtinės)

Manoji ligi šiol tebekraujuoja va kur —
Po šituo laišku.

Ima temti

SIRANO

Taip.. Gal galima šįvakar
Jį perskaityti man?

ROKSANA

Jūs norite? Tikrai?

SIRANO

Kadaise juk pati žadėjote...

ROKSANA

Gera!

(Paduoda jam aksominį dėkliuką, nešiojamą ant kaklo)

SIRANO

Galiu išimti?

ROKSANA

Taip, skaitykite.

(Grįžta prie siuvinio, vynioja ir deda į krepšelį siūlus)

SIRANO *(skaito)*

„Roksana,

Sudie!“

ROKSANA *(liaunasi tvarkytis, nustebusi)*

Kodėl balsu?

SIRANO

„Aš mirsiu, meile mano.

Artėja valanda. Ir netelpa širdy

Švelniausi žodžiai, tau lig šiol neištarti,
Dūstu aš nuo jausmų, kurių tau neišreiškiau.
Jau niekad! Niekados..."

ROKSANA

Kaip skaitote jo laišką!

SIRANO

„Neberegėsiu aš tavęs jau niekados —
Kaip tu eini, šypsais, kaip nori nuo kaktos
Auksinę garbaną nejučiomis nubraukti...
Tą judesį matau ir negaliu nešaukti..."

ROKSANA (*sutrikusi*)

Kaip skaitot! Viešpatie, kaip skaitot!

Palengva temsta

SIRANO

„Ir šaukiu:

Sudie, vienintele! Buvai šviesa akių!..."

ROKSANA

Tą balsą...

(*Sudreba*)

Dievaži, aš kartą jau girdėjau!

(*Nepastebimai prieina, tyliai atsistoja už krėslo atkaltės ir
pasilenkusi žiūri į laišką*)

Tamsa tirštėja

SIRANO

„Kaip žemėje tave aš visada mylėjau,
Taip tavo ir anam pasauly tebesu..."

ROKSANA (*uždėjusi ranką jam ant peties*)

Kaip galite skaityt, kai visiškai tamsu?

*Sirano krūpteli, atsisuka, pamato jā visiškai arti, balmin-
gai pasimuisto ir nuleidžia galvą. Ilga tyla. Visai sutemsta*

(Prabyla iš lėto, sunerdama rankas)

Tai šitiek metų jūs tylėjote, keistuoli,
Ir stengėtės vaidinti širdingo draugo rolę.

SIRANO

Roksana!

ROKSANA

Rašėt jūs.

SIRANO

Ne, ne, Roksana, ne!

ROKSANA

Tai buvot jūs.

SIRANO

Ne aš!

ROKSANA

Taip, viskas per mane:

Turėjau tą pajust jums tariant mano vardą!

SIRANO

Prisiekiu...

ROKSANA

Man dabar atsiskleidė iš karto

Visa tauri apgaulė, trukus taip ilgai.

Tai buvot jūs — ir tie beprotiški laiškai...

SIRANO

O ne!

ROKSANA

Ir šitie žodžiai, brangūs ir pašėlę...

SIRANO

O ne!

ROKSANA

Tai buvot jūs — po balkonu šėšėly.

SIRANO

Ten buvo jis.

ROKSANA

Bet siela buvo jūsų.

SIRANO

Ne,

Aš nemylėjau.

ROKSANA

Jūs mylėjot ir kilnia

Širdim aukojotės!

SIRANO

Ne, ne, o mano meile! ..

ROKSANA

Tiek metų slėpėte... Kaip liūdna man ir gaila!

Sakykit, kam tokia nežmoniška auka,

Jei rašė tuos žodžius visai ne jo ranka?

Ten jūsų ašaros.

SIRANO (*grąžindamas jai laišką*)

Bet kraujas Kristiano.

ROKSANA

O dieve, tai kodėl sugriovėt šiandien mano

Iliuziją?

SIRANO

Kodėl? ..

Ibėga Le Bre ir Ragno

VI SCĖNA

Tie patys, Le Bre ir Ragno

LE BRE

Matai! Ar nesakiau,

Kad rasim jį čionai!

SIRANO (*šypsodamasis atsistoja*)

Po šimts, o kur daugiau?

LE BRE

Žudai save, brolau! Na, kam tu atsikėlei? -

ROKSANA

Tai šitas alpulyš... Kažką juk slepiat vėlei?

SIRANO

Tiesa, mes laikraštį pamiršom. Štai baigiu.

Šeštadienis. Priešpiet nenaudėlio smūgiu

Klastingai užmuštas poetas Beržerakas⁸⁰.

(Nusiima skrybėlę, galva apmuturiuota drobe)

ROKSANA

Už ką gi? Sirano! Bent būtumėt pasakęs!

Užpuolė jus?

SIRANO

Lemties ironija tokia.

„Nuo priešo sau lygaus numirt kovos lauke“,—

Kartodavau aš sau, ieškodamas pavojų.

O baigės banaliai — pliauska liokajus tvojo.

Net savo mirtimi nevykėlis esu.

RAGNO

Akl! Pone!..

SIRANO

Plunksnos drauge, neraudok balsu! . .

(Ištiesia jam ranką)

Tai kokią tu dabar žadi daryt karjerą?

RAGNO *(pro ašaras)*

Na, šiuo metu. . . žvakes degioju pas Moljerą ⁶¹.

SIRANO

Girdėjau apie jį, nauja žvaigždė. Šaunu.

RAGNO

Aš pasipiktinęs! Nuo šiandien išeinu.

Mes vakar pirmąkart vaidinome „Skapeną“.

Moljeras paėmė iš jūsų visą sceną! ⁶²

LE BRE *(ipykęs)*

Apie galerą!

SIRANO

Jis gerai padarė. . .

(Kreipdamasis į Ragno)

Na,

Ir koki įspūdį paliko ta scena?

RAGNO *(ašarodamas)*

Kvatojosi visil

SIRANO

Taip gyvenau ir mirštu —

Pasakinėtojas, kurį visi pamiršta!

(Roksana!)

Kaip tąsyk — atmenat? — po langu, tamsoje. . .

Juk mano visas toks gyvenimas, beje.

Buvau iš tų, kurie žemai šešėly stovi,

Kol ropštėsi kiti į bučinius ir šlovę!

Ir aš nesigailiu: daviau bent vieną bruožą
Moljero genijui ir Kristiano grožiui!

*Tuo metu suskamba koplyčios varpas, ir gilumoje pasiro-
do v i e n u o l ė s, alėja einančios į pamaldas*

Jau vakarinei maldai skambina varpai.

ROKSANA (*pakildama*)

Sesute Marta!

SIRANO (*sulaikydamas ją*)

Ne, pabūkit nors trumpai.

Kol grįšite atgal, nugrimsiu aš į rūką.

*V i e n u o l ė m s suėjus į koplyčią, pasigirsta vargonų
muzika*

Vargonai... Man kaip tik harmonijos ir trūko.

ROKSANA

Jus myliu, Sirano! Jūs turite gyvent.

SIRANO

Išgirdęs tuos žodžius, tik pasakoj nebent

Pavirsta gražuoliu bjaurusis karalaitis...

O aš, kaip matote, lieku nepasikeitęs.

ROKSANA

Tai aš jus pražudžiau!

SIRANO

Jūs?.. Nieko panašaus!

Nemėgo motina berniūkščio negražaus.

Ilgėjausi sesers, bet jos aš neturėjau.

Ieškotis pašaipių meilūzių nenorėjau.

Mieloji drauge, jums dėkoju, kad išvis

Manęs neaplenkė suknelės šlamesys.

LE BRE (*rodydamas mėnulį, spindintį pro šakas*)
Štai teka pilnatis.

SIRANO (*šypsodamasis pilnačiai*)
Antroji mano draugė.

ROKSANA
Tik vieną žmogų aš mylėjau, tai nejaugi
Turiu prarasti du kartus?

SIRANO
Girdi, Le Bre,
Mėnulys būsiu aš dar šiandien vakare,
Mašinų nereikės jokių išradinėti. . .

ROKSANA
Na, ką jūs kalbate?

SIRANO
Jisai seniai man knieti.
Taip, mano rojus ten, mėnulio dausose.
Nebūsiu vieniša paklydusi dvasia.
Kiek sielų, man brangių, pasaulis nesuprato!
Ir Galilėjų ten sutiksiu, ir Sokratą.

LE BRE (*pasipiktinęs*)
O ne! Toks talentas, tokia kilni širdis!
Per daug nežmoniška, absurdiška mirtis! . .

SIRANO
Vėl niurnantis Le Bre!
LE BRE (*apsipildamas ašaromis*)
Drauguži, jei galėčiau
Padėti tau. . .

SIRANO (*pakildamas, paklaikusiomis akimis*)
Tai mes — kadetai gaskoniečiai. . .

Pradinė medžiaga... Štai kur esmė!.. Rytoj...
Anot Koperniko...⁸³

LE BRE

Jisai klejoja.

ROKSANA

Oil

SIRANO

Koks velnias nešė jį... Kodėl į tokią erą?

Koks velnias nešė jį, sakau, į tą galerą?

Tu pasimelsk, praeivi,

Už filosofą ir kareivį,

Dangaus keleivį ir poetą

Mylėjusį, bet nemylėtą,

Kursai su niekšais puikiai pliekės

Ir kvailiui neužleido tako,---

Už Sirano de Beržeraką,

Kurs buvo viskas, bet ir niekas.

...Atleiskit, bet ilgiau aš laukti negaliu,

Išeisiu vedamas mėnulio spindulių.

*(Susmunka krėsle, Roksanos verksmas gąžina jį į tikrovę,
jis žiūri į ją, glostydamas jos šydą)*

Nenoriu, kad mane karščiau nei Kristianą

Jūs apraudotumėt. Tik tebūnie, Roksana,

Ne jam vienam skirta ši gedulo suknia.

Liūdėdama dėl jo, atminkit ir mane.

ROKSANA

Brangusis!..

SIRANO *(visas krečiamas drebulio staiga atsistoja)*

Tik ne taip — klusniai akis nubėdęs!

Tik ne krėslet

Visi puola jo prilaikyti

Aš pats, paleiskite!

(Atsiremia į medį)

Tik medis

Mane parems!

Tyla

Ji čia. Jau sąnarius švinu

Apvilko!

(Išsitraukia špagą)

Su špagą jos pasitikt einu!

LE BRE

Drauguži!

ROKSANA *(alpdama)*

Sirano!

Visi išsigandę atsitraukia

SIRANO

Lengvai nesudorosi!

Tu, giltine, drįsti spoksot į mano nosį?

(Iškelia špagą)

Ką sakote? Žinau, kad nebėra prasmės.

Gal kaunasi vien tie, kurie tikrai laimės?

O ne! Gražesnės man beviltiškos kautynės!

Iš kur tiek priešų daug? Šimtinė po šimtinės.

Aha! Jūs man seniai pažįstami visil

Štai Melas! Šel

Špaga smogia į tuštumą

Ir tu, Puikybe, čia esi?
Bailumas, Prietarai! . .

(Kiekvieną kartą vis smogia)

Prieš jus ant kelių kristi?
Išgraužkit! Niekada! Aha, ir tu, Kvailyste!
Tavęs aš laukiau, še! Toliau! Kuris toliau?
Žinau, kad jūs mane įveiksit pagaliau,
Bet kaunuosi prieš jus. Ir kausiuos, kausiuos, kausiuos!

(Sustoja uždusęs nuo plačių mostų)

Taip, jūs išplėšėte metus pačius gražiausius,
Rožes ir laurus, taip, turtus ir svajones,
Na ką gi, plėškit! Plėškit viską iš manęs!
Vis tiek išsaugojau švenčiausiąjį dalyką,
Kurio supurvinti, sutrypt jums nepavyko, —
Pro mėlynus vartus pas dievą ateinu. . .

(Išskėlęs špagą veržiasi pirmyn)

Su žvilgančiu. . .

*Špaga krinta iš delno, jis pats svirduliuoja ir griūva į Le
Bre ir Ragno rankas*

ROKSANA *(pasilenkdama ir bučiuodama jo kaktą)*

Su kuo?

SIRANO *(atmerkia akis, pažįsta ją ir sako šypsodama-
sis)*

Su baltu sultonu.

U ž d a n g a

PAAIŠKINIMAI

Pjesė versta iš *Edmond Rostand. Cyrano de Bergerac, Fasquelle [Paris, 1965]* pagal G. Bartkaus parengtą pažodinį vertimą.

1. *Koklenas* Konstanas, vadinamas Vyresniuoju (*Constant Coquelin, 1841—1909*), — prancūzų aktorius, *Sirano de Beržerako* vaidmens atlikėjas.
2. *Veikėjas*. — Didelė dalis veikiančiųjų asmenų — grafas de Gišas, Siprijenas Ragno, Fransua Pajo Linjeras, Roksana ir kt. — konkretūs XVII a. gyvenę žmonės.
3. *Burgundijos rūmų teatras* — seniausias Paryžiaus teatras, įkurtas 1548 m. XVII a. pradžioje jame vaidindavo garsiųjų ano meto dramaturgų kūrinius. 1680 m., Burgundijos rūmų ir kelių kitų teatrų trupes sujungus į vieną, buvo įkurtas Komedi fransez teatras.
4. „*Kloriza*“ — Baltazaro Barò (1600—1650) pastoralė, pirmą kartą pastatyta Burgundijos rūmų teatre 1631 m.
5. *Rotru* Žanas de (*Jean de Rotrou, 1609—1650*) — garsus prancūzų dramaturgas, gimęs Dre, „Dviejų Sosijų“, „Venseslė“ ir kitų pjesių autorius.
6. *Kornelis* Pjeras (*Pierre Corneille, 1606—1684*) — prancūzų dramaturgas, pradžioje „laisvojo teatro“ šalininkas, vėliau rašytojas klasicistas, „*Sido*“ (1637), „*Horacijaus*“ (1640) ir kitų tragedijų autorius.

7. *Matysl Montleri...* / *Belrozq ir Žodle...* — Garsūs XVII a. pirmosios pusės aktoriai (Montfleury, Bellerose, Jodelet), dažniausiai jie turėdavo tuos pačius vaidmenis (pavyzdžiui, Belrozas vaidindavo galantiškus meilužius).
8. *Akademija*. — Prancūzų akademija kardinolo de Rišelje įkurta 1635 m., pradžioje jos uždavinys buvo prancūzų kalbos žodyro išleidimas. Į Akademiją būdavo priimami garsiausi literatai.
9. *Budiu, Burze, Arbo, Poršeras, Buasa...* — Prancūzų akademijos nariai (Boudu, Bourzeys, Arbaud, Porchères, Boissat).
10. *Feliksėrija, Urimedontė* — preciozių (*pranc. précieuse* — XVII a. aukštuomenės dama, kuri itin daug dėmesio skyrė mandagioms manieroms, subtiliam jausmų bei minčių reiškimui) išsigalvoti vardai, dažnai graikiškos kilmės, labai įmantrūs.
11. *Fedonas* — „Klorizos“ personažas.
12. *Šampenis* Filipas de (Philippe de Champaigne, 1602—1674) — dailininkas, gimė Flandrijoje, gyveno ir kūrė Prancūzijoje, Liudviko XIII, kardinolo de Rišelje ir kt. portretų autorius.
13. *Kalo Žakas* (Jacques Callot, 1592—1635) — prancūzų dailininkas, daugelio graviūrų ir ofortų autorius.
14. *Parkos žirklių...* — Graikų mitologijoje minimos trys likimo deivės — parkos; trečiosios žirkklėmis nukerpamas žmogaus gyvenimo siūlas.
15. *Roksena* — precioziškas Madlenos Roben vardas; Roksana — persų karaliaus duktė, Aleksandro Makedoniečio žmona, garsėjusi grožiu ir protu.
16. *Rišelje* Armanas Žanas diu Plesi, kunigaikštis de (Armand-Jean du Plessis duc de Richelieu, 1585—1642) — kardinolas, politinis veikėjas, Liudviko XIII pirmasis ministras, daugelio rašytojų ir menininkų globėjas.

17. *Spalva...* „Bučiuok mane, paukštyte“ / „stirnos papilvė“...— precioziniame žodyne labai mėgtos nesuprantamos perifrastės.
18. ...iš Flandrijos ispanų / Išvysim...— 1635 m. Prancūzija įstojo į Trisdešimties metų karą, kariavo su Ispanija, apie 1640 m. karo veiksmų arena buvo šiaurės Prancūzijoje, taip pat Flandrijoje.
19. *Nelio vartai* — Paryžiaus fortifikacinių įrenginių dalis, buvę kairiajame Senos krante prieš Luvrą, nugriauti 1663 m.
20. *Talijs* — pasak graikų mitų, viena iš devynių Dzeuso dukterų, Mnemoziunės pagimdytų mūzų, kurios globojo menus bei mokslus; Talijs — komedijos globėja.
21. *Koturna* — apavas, naudotas antikiniam teatre; jos storas puspadis paauskštinavo aktorių.
22. *Samsonas* — pasak Biblijos, buvo nepaprastai stiprus, jo jėga slypėjusi ilguose plaukuose; Dalila jį išdavė priešams, nukirpusi jam plaukus.
23. *Oratorius* — XVII a. teatre spektaklio vadovas, pranešinėjęs aktorių pavardes, aiškinęs spektaklį, atsakinėjęs į publikos replikas ar klausimus.
24. *Tespėjas* — graikų poetas, tragedijos kūrėjas, gyvenęs VI a. pr. m. e.
25. ...kunigaikštis... de Kandalas.— De Kandalas Anri de Nogare d'Epernonas (Henri de Nogaret d'Epernon duc de Candale, 1591—1639), prancūzų karvedys, žuvo Kazalio apsiausties metu. Išėitų, kad pjesėje vaizduojamų įvykių metu kunigaikštis de Kandalas jau buvo žuvęs. Gal čia turima galvoje Žanas Lui de Nogare kunigaikštis d'Epernonas (1554—1642)?
26. *Herodotas* — V a. pr. m. e. graikų istorikas, pramintas istorijos tėvu, aprašė istoriją ir papročius tautų, gyvenusių Viduržemio jūros baseine, taip pat graikų ir barbarų santykius.

27. *Piramas* — pasak mitų, jaunuolis, nusižudęs po to, kai pamainė, kad jo mylimąją Tisbą sudraskė liūtė. Mitas aprašytas Ovidijaus „Metamorfozėse“. Šiuo siužetu Teofilis de Vio (Theophile de Viau, 1590—1626) parašė tragediją „Piramas ir Tisbė“ (1617).
28. *D'Artanjanas* Šarlis (Charles de Baatz seigneur d'Artagnan, 1611—1673)— Gaskonės dvarininkas, karaliaus muškietininkas; jo nuotyčiai buvo aprašyti A. Diuma ir kitų rašytojų romanuose.
29. *Sic transit gloria [mundi]* — taip praeina pasaulio garbė (*lot.*).
30. *Silenas* — graikų mitologijoje — vienas graikų dievo Dioniso palydovų, daugiausia vaizduojamas kaip įgėręs senukas.
31. *Portšezas* — dengti neštuvai.
32. ...*Cezaris nesu, o Kleopatros trokštu...* — Romėnų karo vadas ir imperatorius Kajus Julijus Cezaris (100—44 m. pr. m. e.) turėjo meilės ryšį su Egipto karaliene gražuole Kleopatra (69—30 m. pr. m. e.).
33. *Žaviuos Berenike, bet argi Titas aš?* — Titas Flavijus Vespasianas (40—81), Romos imperatorius, buvo sumanęs vesti Berenikę, Judėjos kralienę, vėliau dėl politinių priežasčių vedybos iširo.
34. ...*į švento Roko / Bažnyčią*. — Viena iš Paryžiaus bažnyčių su vienuolynu, įkurtu 1521 m. katalikų šventojo Roko (1293—1327) garbei.
35. *Scipionas* Publijus Kornelijus (235—183 m. pr. m. e.) — romėnų karvedys, Ispanijos nukariautojas, atėmė iš Kartaginos kolonijas, prie Zamos nugalėjo Hanibalą; už pergales pramin-tas Afrikiečiu.
36. *Malerbas* Fransua de (François de Malherbe, 1555—1628) — prancūzų poetas, literatūros teoretikas, klasicistinės poezijos pradininkas.

37. *Bakchantė* — graikų mitologijoje — vaisingumo ir vyno dievo Bakcho palydovė, nedrovi moteris.
38. „*Ulisas išplaukė palikęs Penelopę...*“ — Homero „Odisėjoje“ Itakės karalius Ulisas, arba Odisėjas, kariavęs prie Trojos, daug klajojo po pasaulį; jo žmona Penelopė ilgus metus laukė grįžtančio vyro.
39. *Febas* — graikų mitologijoje — kitas Apolono, šviesos, muzikos, poezijos, menų dievo ir globėjo, vardas.
40. *Sent Amanas* Markas Antuanas (Marc Antoine Girard de Saint-Amant, 1594—1661) — prancūzų poetas, satyrikas.
41. *Benseradas* Izaakas de (Isaac de Benserade, 1613—1691) — prancūzų poetas, preciozinės (saloninės) poezijos atstovas.
42. *Šaplenas* Žanas (Jean Chapelain, 1595—1674) — prancūzų poetas, klasicizmo teoretikas, vienas iš Prancūzų akademijos steigėjų.
43. *Kadetas* — senojoje Prancūzijoje bajorų šeimos vaikas, neturintis pirmagimiui priklausančios paveldėjimo teisės; kadetai eidavo tarnauti į karaliaus kariuomenę.
44. *Diurfe* Honore (Honoré d'Urfé, 1568—1625) — prancūzų preciozinis rašytojas, pastoralinio romano „Astrėja“ autorius.
45. *Baroniška karūna* — senojoje Prancūzijoje kilmingieji atitinkamai pagal titulus (ševalje, baronas, vikontas, grafas, markizas...) turėjo ir skirtingas karūnas, garbės ženklus.
46. *Mare kvartalas* — senojo Paryžiaus kvartalas dešiniajame Senos krante, gana judrus; čia buvo Mare teatras.
47. *Renodo* Teofrastas (Theophraste Renaudot, 1586—1653) — pirmojo prancūzų laikraščio „La Gazette“ steigėjas (ėjo nuo 1631 iki 1914 m.).
48. *Maršalas de Gasjonas* Žanas (Jean de Gassion, 1609—1647) — prancūzų karvedys.
49. *Gaskoniečiai* — Gaskonės (istorinės pietvakarių Prancūzijos

provincijos) gyventojai; gaskoniečiai garsėjo kaip pagyrūnai ir pramuštalviai.

50. „*Agripina*“ (tiksliau „*Agripinos mirtis*“) — Sirano de Beržerako tragedija; tuo metu, kai vyksta pjesės veiksmas (1640 m.), dar nebuvo pastatyta; joje daug antifeodalinių ir antiklerikaliųjų minčių, jos pastatymas 1653 m. baigėsi skandalin-gai.
51. „*Merkurijus*“. — Čia turbūt turima galvoje istorinių įvykių aprašymai rinkinyje „*Politinis Merkurijus*“ (1635—1655), kurį parengė karaliaus istoriografas Vitorijas Siris (Vitorio Siri, 1610—1685).
52. *Gasendi* Pjeras (Pierre Gassendi, 1592—1655) — prancūzų filosofas epikūrietas. Manoma, kad Beržerakas jo paskaitų klausėsi kiek vėliau, 1641 m., savo draugo Šapelio namuose.
53. *D'Asui* Šarlis Kuapo (Charles Coypeau d'Assoucy, 1605—1675) — burleskinės (perdėtai komiškos) poezijos atstovas.
54. *Pavana* — senoviškas labai lėtas ispanų šokis.
55. *Araso apgultis*. — Arasas — miestas ir tvirtovė maždaug už 170 kilometrų į šiaurės rytus nuo Paryžiaus prie dabartinės Belgijos sienos. 1640 m. prancūzų kariuomenė po apgulties Arasą atėmė iš ispanų, tai buvo reikšminga prancūzų persvara Trisdešimties metų kare.
56. *Antonijus* Markas (83—30 m. pr. m. e.) — romėnų karvedys, politinis veikėjas, Julijaus Cezario bendražygis.
57. *Vuatiūras* Vensanas (Vincent Voiture, 1598—1648) — prancūzų poetas, preciozinės literatūros atstovas.
58. *Ką reiškia žiburyš? Vaizduojam Diogenas?* — Diogenas — IV a. pr. m. e. graikų filosofas, keistuolis. Čia turima galvoje pasakojimas, kaip Diogenas dieną su žiburiu ieškojęs žmogaus; šio poelgio prasmė tokia: visi žmonės taip sugedę, kad doro žmogaus visuomenėje nerasi.

59. *Bakingemas* Džordžas Viljarsas (George Villiers Buckingham, 1592—1628) — anglų politinis veikėjas, diplomatas. Tekste užuomina apie Liudviko XIII žmonos Onos Austrijietės ir Bakingemo meilės istoriją.
60. *Tarytum Lozorui.* . . — Kalbama apie Evangelijos palyginimą, kur pasakojama, kaip vargšas Lozorius prie vartų maltindavo-si likučiais nuo turtingojo stalo.
61. *Post scriptum* — priedas po baigto ir pasirašyto laiško (*lot.*).
62. *Liūtas* (toliau tekste: Svarstyklės, Didieji Grigo Ratal. . . Mer-gelė, Lyra) — žvaigždynai, pro kuriuos tariamai iš Mėnulio į Žemę skridęs Beržerakas.
63. *Jūs norit sužinoti | Mėnulio sandarą.* . . — Šioje vietoje ir penktajame veiksmo užuomina apie Beržerako knygą „Kitas pasaulis, arba Mėnulio imperijos valstybės“, išleistą tik 1656 m., po jo mirties.
64. *Architas* Terentietis (V—IV a. pr. m. e.) — garsus graikų ma-tematikos ir astronomas, Platono draugas.
65. *Regiomontanas* — vokiečių astronomas Johanas Miuleris (Jo-hann Müller, 1436—1476), pravardžiuotas Regiomontanu.
66. *Ikosaedras* — daugiasis.
67. *Aš savo palapinėn grįšiu — kaip Achilas.* — Turimas galvoje tas „Iliados“ epizodas, kai Agamemnonas atima iš Achilo be-laisvę Briseidą, o Achilas išsikeičia liaujasi kariavęs ir eina į palapinę.
68. *Skarpas* — 101 km ilgio upelis, tekantis per Arasą.
69. . . *imuos Dekarto.* — Dekartas Rene (René Descartes, 1596—1650) — prancūzų filosofas racionalistas, garsus ano meto moks-lininkas (matematikas, fizikas).
70. . . *bearniečiams, Perige baronams.* — Bearnas — istorinė Pran-cūzijos provincija Pirėnuose; Perige — miestas Dordonėje, pietvakarių Prancūzijoje. Kalbama apie pietų Prancūzijos, Gaskonės ir Gijenės provincijų gyventojus.

71. ...*pirkau ją prieš metus.*— XVII a. dalis valstybinių tarnybų būdavo perkamos.
72. *Bapomas* — miestelis šiaurės Prancūzijoje, Po de Kalė departamente.
73. *Karalius Henrikas. . . / . . . grįždavo su baltu sultonu.*— Henrikas IV (1553—1610) — Prancūzijos karalius nuo 1594 m., Burbonų dinastijos pradininkas. Mūšio prie Ivri (1590) išvarkėse jis pasakė kareiviams, kad jei jie nebematysią savo vėliavų, trimitininkų, skiriamųjų ženklų, tada tesilygiuoja į jo baltąjį sultoną, kuris vsuomet ves į pergalę ir garbės kelią.
74. ...*Pelenės karieta.*— Turima galvoje Šarlio Pero pasaka „Pelenė, arba krikštolinis batukas“ (1697). Aiškus anachronizmas.
75. ...*kaip šarlatanas miesto alkštėje.*— Senoji žodžio *šarlatanas* prasmė: vaistažolių parduotuvė, prekiaujas viešose vietose.
76. *Galantinas* — senovinis mėsos patiekalas.
77. *Iškelti Baltazaro puotą.*— Pasak Biblijos, Baltazaras (VI a. pr. m. e.) — karaliaus Nabonido sūnus; puotos metu ant sienos pasirodė ugnies užrašas apie greitą jo žūtį.
78. *Deglai Mančini garbei. . .*— Mančinis Mišelis Loranas (Mancini) — kardinolo Mazarinio sesers vyras, turėjo penkias dukras; vieną iš jų, Mariją, buvo pamilęs Liudvikas XIV.
79. *Fontenblo* — miestas netoli Paryžiaus, viena iš Prancūzijos karalių rezidencijų. Čia yra Pranciškaus I (1515—1547) statyti rūmai.
80. *Šeštadienis. . . / Klatingai užmuštas poetas Beržerakas.*— Prancūziškame tekste: „Šeštadienį, rugsėjo 26 dieną, valandą prieš pietus, buvo užmuštas ponas de Beržerakas.“ Iš tiesų Beržerakas mirė 1655 m. liepos 23 d.
81. ...*žvakes degioju pas Moljerą.*— Ragno kurį laiką dirbo Moljero trupėje, kol ji vaidino provincijoje; 1655 m., kai vyksta veiksmas, Ragno jau metal buvo miręs.

82. ...vaidinome „Škapieną“. / *Moljeras paėmė iš jūsų visą sceną.*— Moljero komedija-farsas „Skapeno klasos“ pastatyta 1671 m.; Ragno negalėjo kalbėti, kad šis kūrinys vaidintas ir kad Moljeras paėmė komišką sceną apie turkų galeras.
83. *Anot Koperniko...*— Kopernikas Mikalojus (1473—1543) — lenkų astronomas, matematikas, ekonomistas, heliocentrinės sistemos kūrėjas, griovęs senąją pažiūrą į Visatą. Beržerakas pritarė Koperniko mokymui.